

T.C.
KONYA TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ALİŞVERİŞ MERKEZLERİNİN
ERİŞİLEBİLİRLİĞİNİN İRDELENMESİ:
KONYA İLİ ÖRNEĞİ

Beyza ÜSTÜNER
YÜKSEK LİSANS TEZİ
Mimarlık Anabilim Dalı

EKİM-2024
KONYA
Her Hakkı Saklıdır.

TEZ KABUL VE ONAYI

Beyza ÜSTÜNER tarafından hazırlanan “ALİŞVERİŞ MERKEZLERİNİN ERİŞİLEBİLİRLİĞİNİN İRDELENMESİ: KONYA İLİ ÖRNEĞİ” adlı tez çalışması .../.../...tarihinde aşağıdaki jüri tarafından **oy birliği/oy çokluğu** ile Konya Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı’nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Başkan

Prof. Dr. Mine ULUSOY
(Konya Teknik Üniversitesi)

.....

Danışman

Prof. Dr. Mine ULUSOY
(Konya Teknik Üniversitesi)

.....

Üye

Doç. Dr. Emine YILDIZ KUYRUKÇU
(Konya Teknik Üniversitesi)

.....

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Sevde Gülizar DİNÇER
(Konya Gıda ve Tarım Üniversitesi)

.....

Yukarıdaki sonucu onaylarım.

Prof. Dr. Mevlüt UYAN
Enstitü Müdürü

TEZ BİLDİRİMİ

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

DECLARATION PAGE

I hereby declare that all information in this document has been obtained and presented in accordance with academic rules and ethical conduct. I also declare that, as required by these rules and conduct, I have fully cited and referenced all material and results that are not original to this work.

İmza

Beyza ÜSÜTNER

Tarih:

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ALİŞVERİŞ MERKEZLERİNİN ERİŞİLEBİLİRLİĞİNİN İRDELENMESİ: KONYA İLİ ÖRNEĞİ

Beyza ÜSTÜNER

Konya Teknik Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Mine ULUSOY

2024, 137 Sayfa

Dünya çapında engelli nüfusu göz ardı edilemeyecek kadar yüksektir. Bu çokluk, engelli bireyler için resmî alanlardan sosyal alanlara kadar birçok açıdan düzenlemeler yapmayı gerektirmektedir. Bu düzenlemeler, çoğunlukla mimarları ilgilendiren konulardan oluşmaktadır. Öncelikle alışma kapsamında engelli ve hareket kısıtlılığı olan bireylerin topluma uyum sağlaması ve kamusal alanlara eşit erişebilmesi için gerekli koşulların ortaya konması amaçlanmıştır. Bu amaçla konunun daha iyi anlaşılması için “engelli, hareket kısıtlılığı, alışveriş merkezi ve erişilebilirlik” kavramları tanımlanmış ve çalışmayla ilişkilendirilmiştir. Engelli grupları, “zihinsel, işitme, görme, ortopedik engeller ile dil ve konuşma bozuklukları” başlıkları altında değerlendirilip açıklanmıştır. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde erişilebilirlik konusunda yapılmış makaleler ve tezler özetlenerek bu araştırma ile doğrudan ilişkili kısımları detaylandırılmıştır. Engelli bireylerin yaşam kalitesini artırmaya yönelik çalışmaların önemi vurgulanmıştır. Bu çalışmanın kapsamında nitel araştırma yöntemi ve betimsel analiz tekniği kullanılmıştır.

Tezin alan çalışmasında Konya’da bulunan 4 büyük AVM örneklem olarak seçilmiş, Erişilebilirlik Kılavuzu’ndaki standartlara göre değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda çalışma; Novaland AVM, Kulesite AVM, Konya M1 AVM ve Kentplaza AVM’yi kapsamaktadır. Dünyada ve Türkiye’de erişilebilirlikle ilgili yasal düzenlemeler (İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, Engelliler Hakkında Kanun, Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği) incelenmiştir. Bu uluslararası ve ulusal düzenlemelerin hedefledikleri amaçlar eşliğinde erişilebilirliğin gerekliliği vurgulanmıştır. Erişilebilirlik Kılavuzu kapsamındaki temel tasarım kuralları, bina girişleri, otoparklar, kapılar, pencereler, tuvaletler, dolaşım alanları, alarm-tesisat-işaretleme gibi konular açıklanmıştır. Bununla beraber Novaland AVM, Kulesite AVM, Konya M1 AVM ve Kentplaza AVM engelli grupları temelinde erişilebilir olup olmamaları açısından değerlendirilmiştir. Bina girişleri, dolaşım alanları, tuvaletler, otoparklar ve sosyal alanlar incelenmiş; olumlu ve olumsuz yönler tespit edilmiştir.

Çalışma sonucunda Konya’daki AVM’lerin erişilebilirlik açısından genel olarak yetersiz olduğu ortaya konmuştur. Ulaşım, yönlendirme, tuvaletler, sosyal alanlar gibi konularda iyileştirme önerileri sunulmuştur. Engelli bireylerin topluma entegrasyonu için erişilebilirliğin sağlanması gerekliliği vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Alışveriş Merkezi, Engelli, Engellilik, Engelli Grupları, Erişilebilir Mekan, Erişilebilirlik

ABSTRACT

MS THESIS

EXAMINING THE ACCESSIBILITY OF SHOPPING CENTERS: THE CASE OF KONYA PROVINCE

Beyza ÜSTÜNER

**Konya Technical University
Institute of Graduate Studies
Department of Architecture**

Advisor: Prof. Dr. Mine ULUSOY

2024, 137 Pages

The disabled population worldwide is too high to be ignored. This multiplicity requires making arrangements for disabled individuals in many aspects, from official areas to social areas. These regulations consist mostly of issues that concern architects. Firstly, within the scope of acclimatization, it is aimed to set out the necessary conditions for individuals with disabilities and mobility disabilities to adapt to society and have equal access to public spaces. For this purpose, in order to better understand the subject, the concepts of “disability, mobility restriction, shopping center and accessibility” were defined and related to the study. Disability groups were evaluated and explained under the headings of “mental, hearing, visual, orthopedic disabilities and language and speech disorders”. In the following sections of the study, the articles and theses made on accessibility were summarized and the parts directly related to this research were detailed. The importance of studies aimed at improving the quality of life of disabled people was emphasized. Within the scope of this study, qualitative research method and descriptive analysis technique were used.

In the field study of the thesis, 4 large shopping malls located in Konya were selected as samples and evaluated according to the standards in the Accessibility Guide. In this direction, the study includes Novaland Shopping Mall, Kulesite Shopping Mall, Konya M1 Shopping Mall and Kentplaza Shopping Mall. Legal regulations related to accessibility in the world and in Turkey (Universal Declaration of Human Rights, Law on Persons with Disabilities, Accessibility Monitoring and Supervision Regulation) were examined. The necessity of accessibility in accordance with the objectives of these international and national regulations was emphasized. The basic design rules, building entrances, parking lots, doors, windows, toilets, circulation areas, alarm-installation-marking issues within the scope of the Accessibility Guide are explained. However, Novaland Shopping Mall, Kulesite Shopping Mall, Konya M1 shopping Mall and Kentplaza Shopping Mall were evaluated in terms of whether they are accessible on the basis of disabled groups. Building entrances, circulation areas, toilets, parking lots and social areas were examined; positive and negative aspects were identified.

As a result of the study, it has been revealed that shopping malls in Konya are generally inadequate in terms of accessibility. Suggestions for improvement were presented on issues such as transportation, orientation, toilets, social areas. The necessity of providing accessibility for the integration of disabled individuals into society was emphasized.

Keywords: Shopping Center, Disabled, Disability, Disabled Groups, Accessible Place, Accessibility

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ	viii
KISALTMALAR	xi
1. GİRİŞ	1
1.1. Çalışmanın Amacı ve Önemi	4
1.2. Çalışmanın Kapsamı ve Yöntemi	5
1.3. Kaynak Araştırması	7
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	14
2.1. Engelli	14
2.1.1. Zihinsel Engelli	15
2.1.2. İşitme Engelli	16
2.1.3. Görme Engelli	17
2.1.4. Ortopedik Engelli	18
2.1.5. Dil ve Konuşma Engelli	19
2.2. Hareket Kısıtlılığı	20
2.3. Alışveriş Merkezi	20
2.3.1. Alışveriş Merkezleri İçin Tasarım İlkeleri	21
2.3.1.1. Kullanıcı Konforu ve Memnuniyeti	21
2.3.1.2. Evrensel Tasarım	22
2.3.1.3. Çevresel ve Sürdürülebilir Tasarım	22
2.3.1.4. Sosyal Etkileşim ve Rekreasyon Ortamı	22
2.4. Erişilebilirlik	23
2.5. AVM Kavramı ve Mekânda Erişilebilirlik Politikaları	24
2.5.1. Engelliler Hakkında Kanun (EHK)	29
2.5.2. Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği (EİDY)	30
2.5.3. Erişilebilirlik Kılavuzu	33
2.5.3.1. Genel Esaslar	35
2.5.3.2. Bina Girişleri	37
2.5.3.3. Otoparklar	38
2.5.3.4. Kapılar ve Pencereleler	40
2.5.3.5. Tuvaletler	43
2.5.3.6. Bina İçi Dolaşım	46
2.5.3.7. Alarm-Tesisat- İşaret ve Semboller	49
3. ALAN ÇALIŞMASI: KONYA'DAKİ ALIŞVERİŞ MERKEZLERİNİN ERİŞİLEBİLİRLİĞİNE YÖNELİK İNCELEMELER	52
3.1. Novaland AVM'ye İlişkin Genel Özellikler	52

3.1.1.	Novaland AVM Bina Girişlerinin Değerlendirilmesi.....	57
3.1.2.	Novaland AVM Dolaşım Alanlarının Değerlendirilmesi.....	59
3.1.3.	Novaland AVM Tuvaletlerin Değerlendirilmesi	61
3.1.4.	Novaland AVM Otoparkların Değerlendirilmesi	64
3.1.5.	Novaland AVM Sosyal Alanların Değerlendirilmesi	65
3.2.	Kulesite AVM'ye İlişkin Genel Özellikler	68
3.2.1.	Kulesite AVM Bina Girişlerinin Değerlendirilmesi	71
3.2.2.	Kulesite AVM Dolaşım Alanlarının Değerlendirilmesi	74
3.2.3.	Kulesite AVM Tuvaletlerin Değerlendirilmesi	77
3.2.4.	Kulesite AVM Otoparkların Değerlendirilmesi	79
3.2.5.	Kulesite AVM Sosyal Alanların Değerlendirilmesi	80
3.3.	Konya M1 AVM'ye İlişkin Genel Özellikler	83
3.3.1.	Konya M1 AVM Bina Girişlerinin Değerlendirilmesi	85
3.3.2.	Konya M1 AVM Dolaşım Alanlarının Değerlendirilmesi	88
3.3.3.	Konya M1 AVM Tuvaletlerin Değerlendirilmesi	90
3.3.4.	Konya M1 AVM Otoparkların Değerlendirilmesi.....	92
3.3.5.	Konya M1 AVM Sosyal Mekânların Değerlendirilmesi.....	93
3.4.	Kentplaza AVM'ye İlişkin Genel Özellikler	97
3.4.1.	Kentplaza Bina Girişlerinin Değerlendirilmesi	101
3.4.2.	Kentplaza Dolaşım Alanlarının Değerlendirilmesi.....	102
3.4.3.	Kentplaza Tuvaletlerin Değerlendirilmesi.....	104
3.4.4.	Kentplaza Otoparkların Değerlendirilmesi	105
3.4.5.	Kentplaza Sosyal Mekânların Değerlendirilmesi	106
4.	BULGULAR VE TARTIŞMA.....	110
4.1.	Alışveriş Merkezlerinin Erişilebilirliğinin Değerlendirilmesi.....	110
4.2.	Bulguların Evrensel Tasarım İlkeleriyle Değerlendirilmesi.....	112
4.2.1.	Engelli Tuvaletlerinin Tasarımı	114
4.2.2.	AVM'lerin Plan Tasarımı	115
4.2.3.	AVM'lerde Kat Tasarımı	116
4.2.4.	Hissedilebilir Yüzey Uygulamalarında Renk Uygulaması	118
5.	SONUÇ VE ÖNERİLER.....	119
5.1.	Sonuç	119
5.2.	Öneriler	122
	KAYNAKLAR	131

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1. 1935, 1975 ve 2023 yıllarına ait Türkiye nüfus piramitleri (Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2023)	3
Şekil 1.2. Türkiye'nin 2018 ve 2023 yıllarına ait yaşlı nüfus oranı (TÜİK, 2023)	3
Şekil 1.3. 1935-2080 yılları aralığındaki nüfusun yaş grubuna göre projeksiyonu.....	4
Şekil 1.4. Çalışmanın uygulama süreci şeması.....	7
Şekil 1.5. Altınokta, Eyüp ve Karşıyaka'da belirlenen binaların erişilebilirlik uyumluluğu (Akçalı, 2015).....	11
Şekil 1.6. Altınokta, Eyüp ve Karşıyaka'da belirlenen açık alanların erişilebilirlik uyumu (Akçalı, 2015).....	12
Şekil 2.1. 70 IQ puanının altındaki puanların sınıflandırılması ve engel tanıları.....	16
Şekil 2.2. Ortopedik engel dereceleri ve tanıları (Engelsiz DEÜ Koordinatörlüğü, 2023)	19
Şekil 2.3. Yıllara göre dünya geneli engelli nüfusun toplam nüfusa oranı (Annual Report on People with Disabilities in America, 2019)	25
Şekil 2.4. Japonya'da görme engelli bireylerin erişimi için tasarlanmış bir iç mekân (Zeyrek Çepehan ve Güller, 2020)	26
Şekil 2.5. Kör ve Görme Engelliler Eğitim ve Eğlence Merkezi Projesi'nin koridor tasarımı örneği (Salah, 2017).....	27
Şekil 2.6. Kör ve Görme Engelliler Eğitim ve Eğlence Merkezi Projesi'nin zemin kat planı (Salah, 2017).....	27
Şekil 2.7. İmar Kanunu kapsamında erişilebilirlik çerçevesinde çıkarılan yönetmelikler	28
Şekil 2.8. EHK genel esasları	30
Şekil 2.9. EİDY denetleme ölçütleri olan Türk Standartları	32
Şekil 2.10. Erişilebilirlikte genel ölçüler (2020)	35
Şekil 2.11. Erişilebilirlikte temel ölçü ve tasarım kurallarının sağlanmasında baz alınan koşullar (2020).....	36
Şekil 2.12. Rampa yükseklikleri ve kullanım detayları (2020)	36
Şekil 2.13. Rampa eğimi için ideal yükseklikler (2020)	37
Şekil 2.14. Bina girişinde rampaya alternatif platform (2020).....	38
Şekil 2.15. Otopark tasarımı için bir perspektif (2020).....	40
Şekil 2.16. Otopark tasarımında temel erişilebilir ölçüler (2020)	40
Şekil 2.17. Bağımsız bölüm kapısında gerekli olan minimum geçiş genişliği ölçüsü (2020).....	41
Şekil 2.18. Uygun kapı kolu şekilleri (2020).....	42
Şekil 2.19. Kumandalı kapılar için gerekli manevra ve kumanda edilme ölçüleri (2020)	42
Şekil 2.20. Çeşitli kapı kolları ve gerekli montaj ölçüleri (2020)	43
Şekil 2.21. Erişilebilir pencere tasarımı (2020)	43
Şekil 2.22. Erişilebilir tuvalet (2020)	44
Şekil 2.23. Erişilebilir geniş tuvalet(2020).....	45
Şekil 2.24. Erişilebilir tuvalet bloğu (çoklu tuvalet)(2020).....	46
Şekil 2.25. Binada yatay dolaşım baş açıklığı ve montaj ölçüleri (2020)	46
Şekil 2.26. Manuel ve otomatik kapısı olan asansör sahanlık ölçüleri (2020)	47
Şekil 2.27. Bina içi dolaşım örnekleme (2020).....	48
Şekil 2.28. Erişilebilir merdiven tasarımında gerekli bazı ölçüler (2020).....	48
Şekil 2.29. Bazı basamak türleri ve ölçüleri (2020)	49

Şekil 2.30. Bina tesisatının konumlanma ölçüleri (2020)	50
Şekil 2.31. Kapı yanı işaretlemeleri (2020)	50
Şekil 2.32. Hissedilir yürüme yüzeyi işaretleri kılavuz ve uyarıcı yüzeyler (2020)	51
Şekil 3.1. Novaland AVM kat planı (Turk Mall, 2014)	53
Şekil 3.2. Novaland AVM dış görünümü (proje tasarımı) (Turk Mall, 2014)	54
Şekil 3.3. Novaland AVM uydu görünümü.....	55
Şekil 3.4. Novaland AVM ana giriş önü (Dağ Holding, 2023)	56
Şekil 3.5. Novaland AVM giriş kapıları (proje tasarımı) (Turk Mall, 2014)	56
Şekil 3.6. Novaland AVM A ve B girişleri	57
Şekil 3.7. Novaland AVM C girişi	58
Şekil 3.8. Novaland AVM yatay dolaşım alanı	59
Şekil 3.9. Novaland AVM asansör ve merdiven sahanlıkları.....	60
Şekil 3.10. Novaland AVM dolaşım alanları	61
Şekil 3.11. Novaland AVM engelli tuvaleti	62
Şekil 3.12. Novaland AVM tuvalet giriş yollarındaki HYYİ'ler	63
Şekil 3.13. Novaland AVM açık otopark	64
Şekil 3.14. Novaland AVM yeme-içme alanı.....	65
Şekil 3.15. Novaland AVM oyun alanı	66
Şekil 3.16. Novaland AVM teras alanı	67
Şekil 3.17. Kulesite kuşbakışı görünüm (Meriç, 2022)	68
Şekil 3.18. Kulesite uydu görünümü	69
Şekil 3.19. Kulesite kat planı (Uslu, 2006).....	70
Şekil 3.20. Kulesite AVM yan giriş	71
Şekil 3.21. Kulesite AVM ana giriş.....	72
Şekil 3.22. Kulesite AVM kat planını gösteren şema.....	73
Şekil 3.23. Kulesite AVM iç mekân görünümü	74
Şekil 3.24. Kulesite AVM asansörler	74
Şekil 3.25. Kulesite AVM yürüyen bantlar	75
Şekil 3.26. Kulesite AVM yatay dolaşım alanı	76
Şekil 3.27. Kulesite AVM zemin kat tuvaletleri	77
Şekil 3.28. Kulesite AVM 1.kat tuvaletleri	78
Şekil 3.29. Kulesite AVM otoparklar	79
Şekil 3.30. Kulesite AVM yeme-içme alanı.....	80
Şekil 3.31. Kulesite AVM yeme-içme alanları.....	81
Şekil 3.32. Kulesite AVM teras alanı	81
Şekil 3.33. Kulesite AVM sinema alanı	82
Şekil 3.34. Kulesite AVM eğlence alanları	83
Şekil 3.35. Konya M1 AVM kat planı.....	84
Şekil 3.36. Konya M1 AVM uydu görünümü	85
Şekil 3.37. Konya M1 AVM ana girişi.....	85
Şekil 3.38. Konya M1 AVM kat planını gösteren şema.....	86
Şekil 3.39. Konya M1 AVM diğer giriş kapıları	87
Şekil 3.40. Konya M1 AVM yatay dolaşım alanı	88
Şekil 3.41. Konya M1 AVM tutunma kolları	89
Şekil 3.42. Konya M1 AVM engelli tuvaleti.....	90
Şekil 3.43. Konya M1 AVM normal tuvaletler	91
Şekil 3.44. Konya M1 AVM asma kat tuvaleti	92
Şekil 3.45. Konya M1 AVM otopark alanı	93
Şekil 3.46. Konya M1 AVM yeme-içme alanı	94
Şekil 3.47. Konya M1 AVM oyun alanı.....	95

Şekil 3.48. Konya M1 AVM sınırlandırılmamış oyun alanının sirkülasyon içinde görünümü	96
Şekil 3.49. Konya M1 AVM sinema alanı	96
Şekil 3.50. Kentplaza AVM kat planı (Arat ve Sayar, 2016) ve lejantlar	98
Şekil 3.51. Kentplaza AVM iç görünümü	99
Şekil 3.52. Kentplaza AVM dıştan görünüş (proje çizimi) (Kentplaza, t.y.)	99
Şekil 3.53. Kentplaza AVM uydu görünümü	100
Şekil 3.54. Kentplaza giriş kapıları (Arat ve Sayar, 2016).....	101
Şekil 3.55. Kentplaza yatay dolaşım alanı.....	102
Şekil 3.56. Kentplaza zemin (Coolbaba, 2022)	103
Şekil 3.57. Kentplaza tuvaletler.....	104
Şekil 3.58. Kentplaza yönlendirici işaretler.....	105
Şekil 3.59. Kentplaza kapalı otopark.....	106
Şekil 3.60. Kentplaza yürüyen merdiven (Arat ve Sayar, 2016).....	106
Şekil 3.61. Kentplaza sinema alanı (Paribu Cineverse, 2023).....	107
Şekil 3.62. Kentplaza yeme-içme alanı	108
Şekil 4.1. Çalışmanın konusu olan AVM'lerin erişilebilirliğine ilişkin genel değerlendirme	112
Şekil 4.2. "Evrensel Tasarımın 7 İlkesi" adlı çalışmanın görsel raporu (Connell vd., 1997)	113
Şekil 4.3. Bulgular sonucu mevcut engelli tuvaletlerinin avantaj ve dezavantajları	114
Şekil 4.4. Bulgular sonucu mevcut lineer AVM planlamalarının avantaj ve dezavantajları	115
Şekil 4.5. Bulgular sonucu mevcut merkezî tasarımlı AVM planlamalarının avantaj ve dezavantajları	116
Şekil 4.6. Bulgular sonucu mevcut tek katlı AVM planlamasının avantaj ve dezavantajları	117
Şekil 4.7. Bulgular sonucu mevcut çok katlı AVM planlamalarının avantaj ve dezavantajları	117
Şekil 5.1. Erişilebilir tuvalet için tasarım önerisi (<i>ADA Bathroom Planning Guide</i> , 2024)	124
Şekil 5.2. Erişilebilir AVM'ler için kabartmalı erişilebilir harita önerisi (Poon, 2016).....	125
Şekil 5.3. Bradenham Hall Arboretumu'nda yer alan gül bahçesi (<i>Bradenham Hall Garden & Arboretum in Norfolk</i> , 2024)	126
Şekil 5.4. Kiev'de erişilebilir bir okul koridoru tasarımı (Dervish, 2016).....	127
Şekil 5.5. Erişilebilir bir okul koridoru (<i>Erişilebilir Mekânlar</i> , t.y.).....	127
Şekil 5.6. Erişilebilir AVM'ler için HYYİ önerisi (<i>High Performance Porcelain Floors</i> , t.y.).....	128
Şekil 5.7. Erişilebilir tuvalet ve lavabo tasarımı önerisi (<i>Tuvalet Tasarımı</i> , t.y.).....	130

KISALTMALAR

AÇSHB:	Aile, Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
AVM:	Alışveriş Merkezi
EHK:	Engelliler Hakkında Kanun
EİDY:	Erişilebilirlik İzleme ve Değerlendirme Yönetmeliği
EİDK:	Erişilebilirlik İzleme ve Değerlendirme Komisyonu
EYHGM:	Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü
HYYİ:	Hissedilebilir Yürüme Yüzeyi İşaretleri
TDK:	Türk Dil Kurumu
TS:	Türk Standartları
TSE:	Türk Standartları Enstitüsü

1. GİRİŞ

Erişilebilirlik, bütün insanların var olan her şeye eşit şartlarda ulaşabilmesini ifade eden, güncel bir kavramdır. Bu ulaşabilir olma durumu; maliyet, mesafe, zaman gibi birçok açıdan ekonomik olmalıdır ki bu sayede söz konusu olan mevzu, erişilebilirlik kavramının kapsamına dâhil olmaktadır. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının yayımladığı Erişilebilirlik Kılavuzu'nda erişilebilirlik kavramı, “Herkesin, istediği her yere ve her hizmete, bağımsız ve güvenli olarak ulaşabilmesi ve bunları kullanabilmesidir.” (2020) olarak tanımlanmaktadır.

1948 yılında kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesine göre her birey, çalışma, işini serbestçe seçme, adil ve elverişli çalışma şartları ve işsizlikten korunma, öğrenim, topluluğun kültürel faaliyetine serbestçe katılma, güzel sanatları tatma, ilim alanındaki ilerleyişe ortak olma ve bundan faydalanma hakkına sahiptir. Türkiye dâhil 50 ülke tarafından resmen kabul edilen bu bildirgeye göre her şahıs, toplumda eşit haklara sahip olmalıdır ancak bu durumun pratik hayata geçmesi epey zaman almıştır. Öyle ki Türkiye’de bu konuya ilişkin ilk yasal düzenleme 1997 yılında yapılmıştır ve bunun ardından tüm kamusal alanların erişilebilir olması, 2005 yılında çıkarılan Engelliler Hakkında Kanun ile (7 yıl uzatmalı) zorunlu hâle getirilmiştir (Elmacı, 2019).Örneğin 21. yüzyıl terimi olan, “evrensel tasarım” ve “engelsiz tasarım” kavramları birbirlerinin yerine kullanılabilen ve alanın erişilebilir olmasını sağlayan bir tasarım şeklini ifade eden kavramlardır. Bu örnek üzerinden anlaşılmaktadır ki dünya ve Türkiye’de engelli bireyler artık ikinci sınıf insan muamelesi görmekten çıkmış ve bütün bireylerin eşit olduğu toplumlar tarafından kabul görmüştür. Toplumun bu temayülü ile birlikte engelli ve hareket kısıtlılığı olan bireyler fark edilmeye başlanmış ve onlar için kamusal alanın ulaşılabilirliği açısından gerekli koşullar sağlanmaya çalışılmıştır. Günümüze gelindiğinde artık “evrensel/engelsiz tasarım” konusu yaşamın bir vazgeçilmezi hâline gelmiştir.

Günümüzde fiziksel mekanların erişilebilirliği, toplumsal eşitlik ve bireylerin yaşam kalitesi açısından önemli bir konu haline gelmiştir. “Kamusal alanlar, toplum tarihinde her zaman önemli rol oynamıştır. İnsanların özel mekân ihtiyaçlarının belirlenmesiyle birlikte, kamusal mekânlar toplumun bir araya geldiği ve insanların fikirlerini paylaştığı mekânlar olarak hizmet vermiş ve bu kamusal alanlar sosyal hayatın

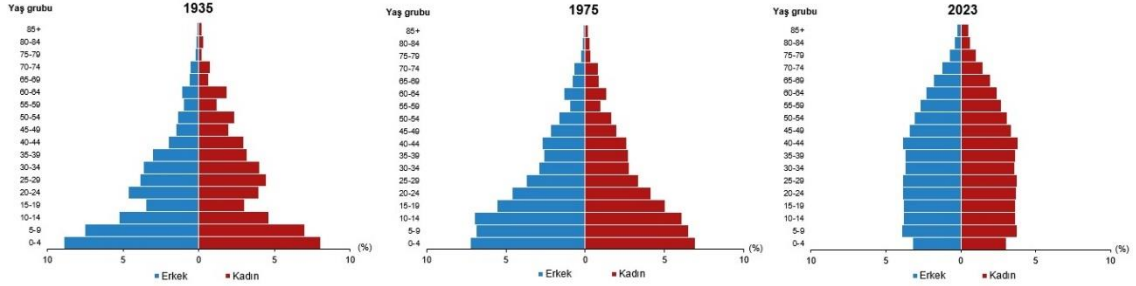
içinde geçtiği forumlar olmuşlardır.” (Erdönmez, 2014). Bu doğrultuda kamusal alanlar, toplumdaki bireylerin uğrak noktası ve yaşamın önemli bir bölümünün sürdürüldüğü yerlerdir. O hâlde bu alanlar; yetişkin, çocuk, sağlıklı, engelli, hamile, yaşlı kısacası toplumdan her kesimin kullanımına ve kolay, rahat, zahmetsiz erişime açık olmalıdır. Her bireyin özellikle engelli bireyler hayatlarını idame ettirebilmek, ihtiyaçlarını giderebilmek adına her mekâna rahat bir şekilde erişebilir durumda olması üzerinde durulması gereken önemli konulardan biridir. İnsanların sosyal ve günlük; gıda, eğlence kişisel bakım kuru temizleme gibi ihtiyaçlarının giderebilmek adına en çok tercih ettikleri mekanlar alışveriş merkezleridir. Kamusal bir mekân olan Alışveriş Merkezi, birden fazla mağazanın, yeme içme mekanlarının, eğlence merkezlerinin ve çeşitli hizmet alanlarını bünyesinde barındıran büyük ticari komplekslerdir. Ancak AVM’ler engelli bireyler tarafından ne kadar erişilebilir olduğu önemli bir sosyal sorun haline gelmiştir. Engelli bireylerin AVM’leri kullanabilme düzeyi onların toplumsal hayata katılımlarını doğrudan etkileyen kritik bir unsurdur. Bu durum sadece bireysel bir hak değil aynı zamanda toplumsal bir zorunluluktur.

Dünya Sağlık Örgütüne göre günümüzde dünya üzerinde 1.3 milyar kadar engelli veya hareket kısıtlılığı olan insan bulunmakta ve bu istatistiğe göre dünyada her 6 kişiden 1’i engelli veya hareket kısıtlısı demektir (Dünya Sağlık Örgütü, 2023). Türkiye’deki durum da bundan farksızdır. AÇSHB bünyesinde faaliyet gösteren Ulusal Engelli Veri Sisteminde kayıtlı olan 1.414.643’ü erkek, 1.097.307’si kadın toplamda 2.511.950 engelli birey; 2023 itibariyle Türkiye’de yaşamını sürdürmektedir (Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2023).

Bu istatistik, asgari oranda bir bilgi vermektedir. Çünkü bu veriler, bir sağlık kuruluşuna başvuran engelli bireyleri kapsamaktadır (Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2023). Haricen bir sağlık kuruluşuna başvurmayıp herhangi bir engeli bulunan bireylerin var olabileceği de göz önünde bulundurulmalıdır.

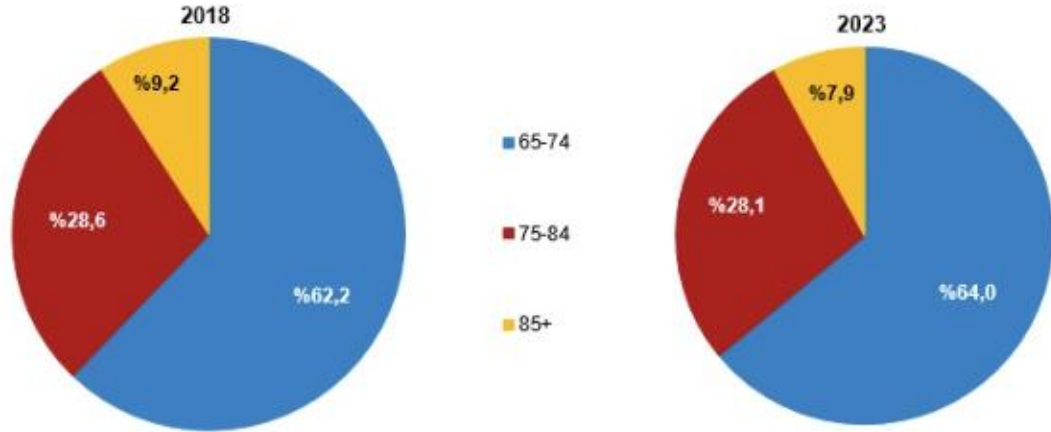
Bundan başka hareket kısıtlılığı olan bireylerin sayısı da mekân erişilebilirliği açısından önem taşıyan, dikkat çekilmesi gereken, başka bir noktadır. Hareket kısıtlılığı olan birey nüfusu içinde en büyük oran, yaşlı nüfusa aittir. 2022 yılı itibariyle dünyada 782.998.642 yaşlı birey hayattadır. Bu veri, o yılın dünya nüfusunun yaklaşık %10’una tekabül etmektedir. Türkiye’deki durum da dünya ortalamasına yakındır. Türkiye’de,

nüfusun yaklaşık %10'una tekabül eden 8.451.669 yaşlı birey yaşamaktadır (Türkiye İstatistik Kurumu, 2023).

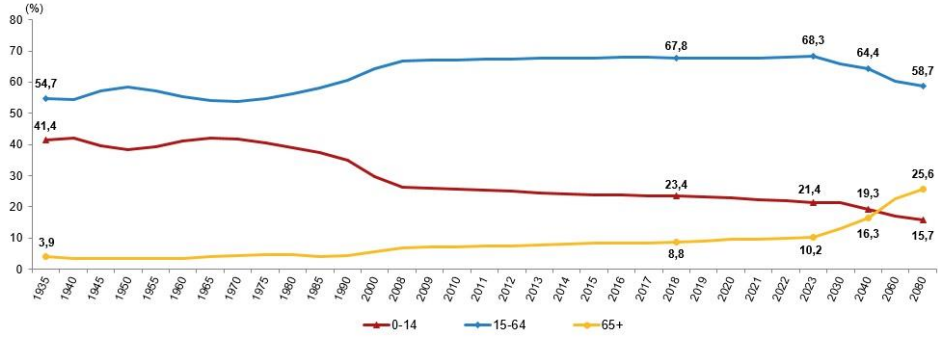
Şekil 1.1. 1935, 1975 ve 2023 yıllarına ait Türkiye nüfus piramitleri
(Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2023)

Yaşlı nüfusun Türkiye'deki artış hızı, yıllar geçtikçe artma eğilimi göstermektedir. Şekil 1.1'de Türkiye'nin demografik yapısı incelendiğinde nüfus yapısındaki değişimin devam edeceği öngörülmüştür (Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2023).

Şekil 1.2. Türkiye'nin 2018 ve 2023 yıllarına ait yaşlı nüfus oranı (TÜİK, 2023)

Şekil 1.2. ve Şekil 1.3. yorumlandığında 1935'ten bu yana Türkiye'de yaşlı nüfus artış hızı da artmaktadır. 2080 yılı için öngörülen yaşlı nüfus ise 27.413.359'dur. Sonuç olarak büyük oranda engelli ve yaşlı bireyin var olduğu Türkiye'de, erişilebilirlik konusu gündemde olmaya değer bir konu olup yapıların ve olanakların erişilebilir olması hem bugün hem gelecek için kayda değer bir önem arz etmektedir.

Şekil 1.3. 1935-2080 yılları aralığındaki nüfusun yaş grubuna göre projeksiyonu

1.1. Çalışmanın Amacı ve Önemi

Türkiye'nin kültürel ve tarihi zenginlikleri ile geniş bir yelpazeye sahip illerinden biri olan ve 2.320.241 kişi ile Türkiye genelinde en çok nüfusa sahip 6. il olan Konya'da 4 adet büyük AVM bulunmaktadır. Bunlar; Kulesite AVM, Novaland AVM, M1 AVM ve Kent Plaza AVM'dir. Bu tez kapsamında Konya ilindeki bu AVM'lerin engelli erişilebilirliği üzerine bir inceleme yapılmış olup hem mevcut durum değerlendirmesi yapılmış hem de gelecekteki iyileştirmeler için yol gösterici olması hedeflenmiştir. Bu Araştırma öncelikle bu alışveriş merkezlerinin fiziksel olarak erişimlerini değerlendirerek engelli bireyler, yaşlılar, çocuklar ve diğer özel gereksinimli gruplar için ne gibi zorluklarla karşılaştıklarını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda elde edilen bulgular neticesinde mekânın erişilebilirliğinin iyileştirilmesi için öneriler sunulacak ve toplumsal farkındalığın artmasına katkı sağlayacaktır. Son olarak ise alışveriş merkezlerinin evrensel bir tasarım olabilmesi için çözüm önerilerinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

Bu çalışmanın önemi engelli bireylerin sosyal hayata tam katılımını sağlamak için gerekli olan erişilebilirliğin araştırılmasına odaklanmış olmasıdır. Türkiye'de engelli hakları konusundaki yasal düzenlemelere rağmen, pratikte hala önemli eksiklikler ve zorluklar bulunmaktadır. Bu bağlamda incelemelerden elde edilen sonuçların değerlendirildikten sonra yeni önerilerin ortaya atılması ve bunların uygulanmasıyla AVM'lere erişilebilirliğin artırılması, her bireyin AVM'leri daha etkin ve verimli bir şekilde kullanabilmelerini sağlayacaktır.

1.2. Çalışmanın Kapsamı ve Yöntemi

Bu çalışma, Konya merkez ilçelerindeki alışveriş merkezlerinin erişilebilirlik durumlarını incelemeyi amaçlamakta olup, belirli bir coğrafya ve belirli türdeki mekanlarla ile sınırlıdır. Araştırma dahilinde Konya ilinin farklı bölgelerinde bulunan; Kulesite AVM, Novaland AVM, M1 AVM ve Kent Plaza AVM, alışveriş merkezlerini kapsayarak fiziksel erişim olanaklarını detaylı değerlendirecektir.

Engelli bireylerin, yaşlıların ve diğer özel gereksinimleri olan grupların özel gereksinimlerine odaklanılmış olup erişim zorluklarının belirlemeye yönelik gözlem yöntemleri kullanılmıştır. Çalışma kapsamında sadece engelli grupları değil yaşlılar, çocuklar ve hareket kısıtlılığı olanlar (bebek arabalıları, sakatlananlar vb.) gibi diğer gruplar da ele alınmıştır.

Çalışmanın uygulanabilir ve rasyonel olması adına Konya kent merkezi ile sınırlandırılarak şehrin kült alışveriş merkezleri, incelemenin genel sınırlarını oluşturmuştur. Bu noktada inceleme yapılmadan önce birtakım standartlar ile inceleme alanının çerçevesi çizilmiştir. Bu noktada Türkiye’deki mevzuatların genel itibariyle özet başvuru kitabı sayılan Erişilebilirlik Kılavuzu (2020), standartların kaynağını oluşturmaktadır.

Çalışmayı teşkil eden 6 bölüm bulunmaktadır. Birinci bölüm, araştırma konusuna dair ilk adım bilgilerinin paylaşıldığı giriş bölümüdür. Bu bölümde çalışma amacı ve önemi; çalışma kapsamı, çalışmada izlenen yöntem ve literatürde bulunan, çalışmanın şekillenmesine yardımcı olacak benzeri araştırmaların bahsedildiği kaynak araştırması kısımları yer almaktadır.

İkinci bölümde çalışmanın konusu çerçevesinde açıklanmaya muhtaç, birtakım anahtar kavram ve terim; çalışmanın anlaşılmasını kolaylaştırmak ve konuyu netleştirmek adına çeşitli başlıklar altında izah edilmiştir. Engelli kavramının tanımı ve kapsamı, hareket kısıtlılığı tanımı, alışveriş merkezleri ile alışveriş merkezlerinin tasarım ilkelerine ilişkin tanımlama ve erişilebilirlik ile ilgili gerekli açıklamalara yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde alışveriş merkezi kavramı ile ilgili daha detaylı açıklamalar yapılarak Türkiye’nin mekânda erişilebilirlik politikalarına ilişkin mevzuatlara yer

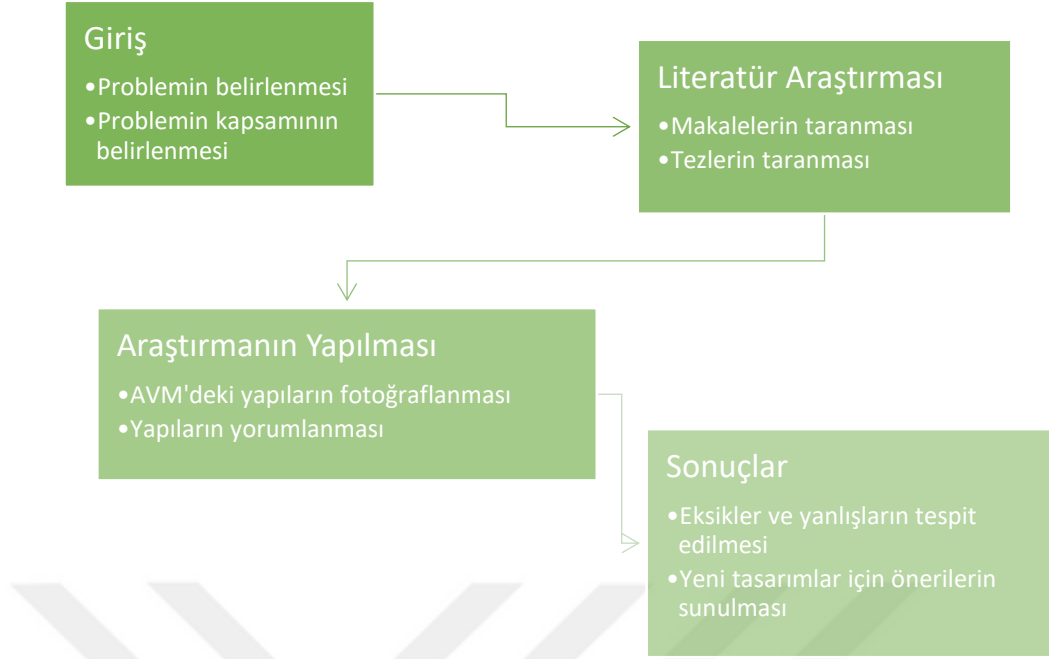
verilmiştir. Ayrıca bu bölümde çalışmanın inceleme standartlarının kaynağı olan Erişilebilirlik Kılavuzu'nda yer alan erişilebilirlik kriterlerince detaylıca yer verilmiştir.

Dördüncü bölümde araştırma konusunun bulguları olan Konya'daki alışveriş merkezlerinin erişilebilirliğine yönelik incelemeler yer almaktadır. Belirlenen her bir alışveriş merkezinin sırasıyla genel özellikleri, bina girişlerinin değerlendirilmesi, dolaşım alanlarının değerlendirilmesi, tuvaletlerin değerlendirilmesi, otoparkların değerlendirilmesi, sosyal alanların değerlendirilmesi başlıkları altında bu özellikleri incelenmiştir.

Beşinci bölümde araştırma sonucunda elde edilen bilgiler dahilinde bir tablo oluşturulmuş, her AVM genel çerçeve içerisinde alışveriş merkezlerinin erişilebilirlik durumu değerlendirilmiştir. Aynı zamanda evrensel tasarım ilkeleri doğrultusunda uygulamaların nasıl olması konusunda nelerin yapılabilir olduğundan söz edilmiştir.

Son bölüm olan altıncı bölümde ise bulgular doğrultusunda araştırma problemine dair sonuç ve önerilere yer verilmiştir. Daha sonra yapılacak çalışmalara ışık tutması adına maddeler hâlinde öneriler sunulmuştur.

Bu çalışma bir nitel araştırma çalışması olup araştırmada veri toplama süreci, gözlem tekniği ile yürütülmüştür. Toplanan verilerin analizinde ise betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Betimsel içerik analizi, belirlenmiş bir konu dâhilinde yapılan, yayınlanmış ya da yayınlanmamış, bütün çalışmaların ele alınıp eğilimlerinin ve araştırma sonuçlarının tanımlayıcı bir boyutta değerlendirilmesini içeren sistematik çalışmalardır (Ültay vd., 2021). Bu çalışmada ise Erişilebilirlik Kılavuzu'nda yer alan kıstaslar ile AVM'ler kapsamında elde edilen veriler kıyaslanarak uygunluk tespiti yapılmıştır. Betimsel içerik analizinin kullanıldığı çalışmalarda, elde edilen bilgilerin doğru ve sistemli bir şekilde ortaya konulması, analize tabi tutulması, yorumlanması ve sonuçların açık bir şekilde belirtilmesi gerekmektedir. Bu sebeple çalışmada, yorumlanan yapıların görsellerine açıkça yer verilmiştir.

Şekil 1.4. Çalışmanın uygulama süreci şeması

1.3. Kaynak Araştırması

Bu bölümde, araştırma konusunun şekillenmesine yardımcı olacak makale ve tez türünden kaynaklar taranmış ve çalışmaların önemli kısımları özetlenmiştir.

Arat ve Sayar tarafından 2016 yılında yayımlanan “*Engelliler İçin Dolaşım Senaryosu Konya Kent Plaza AVM Örneği*” adlı çalışmada Konya Kent Plaza AVM örneklem alan olarak seçilmiştir. Araştırmada anket sorgulamaları ve ulusal–uluslararası engelli tasarım ölçütlerinin bir arada ele alınmasına dayanan yöntem kurgusu kapsamında alternatif dolaşım senaryoları bağlamında engelli bireylerin kentsel mekândaki erişilebilirlik odaklı sorunlarının çözümüne alışveriş merkezleri örneğinde farklı bir bakış açısı sunmaya çalışılmıştır. Araştırmanın sonucunda araştırmaya konu olan mekân ile ilgili tespit edilen sorunlar şu şekilde sıralanmıştır:

- *Bütün engel grupları için ana kapısı ile ikinci giriş-çıkış kapıları ve acil çıkış kapıları ile ilgili sorunlar*
- *Sirkülasyon alanları ve koridorlara ilişkin sorunlar*
- *Tuvaletlere erişim sorunları*
- *Otopark alanlarındaki sorunlar (en büyük düzenleme isteyen alan olduğu tespit edilmiş)*

- *Sinema ve eğlence alanları sorunları*
- *Yeme-içme alanlarının kalabalık mobilyalı olması, tanımlı sirkülasyon alanının olmayışı ve tanımsız alana sahip olması gibi sorunlar*
- *Market alanı ve donatıları ile alışveriş merkezinin mobilyaları sorunları* (Arat ve Sayar, 2016)

Henden Şolt'un "*Çağdaş Kent Planlama Anlayışına Bir Örnek: Engelsiz Kent Yaklaşımı*" adlı çalışmada kent yönetimlerinin sunması gereken hizmetlerden yola çıkarak engelsiz kent yaklaşımı ele alınmaktadır. Daha yaşanabilir kentsel mekânların oluşmasında dezavantajlı kesimin yaşam kalitesinin değerlendirilmesi, konuyla ilgili başarılı örneklerin gözden geçirilmesi ve yeni düzenlemelerin teşvik edilmesi olumlu olacak bir örnek çalışmasıdır (Henden Şolt, 2019).

Dostol ve Güller'in 2021 yılında yaptıkları "*Alışveriş Merkezlerindeki Tasarımın Görme Engelliler İçin Uygunluğu: İzmir Ege Perla Alışveriş Merkezi Örneği*" adlı çalışmada görme engelli bireylerin gereksinimlerine odaklanılmış, Ege Perla Alışveriş merkezinin görme engelli kullanıcılara uygunluğu değerlendirilmiştir. Çekilen fotoğraflar üzerinden öncelikle mevcut durum tespiti yapılmış, olumlu ve olumsuz yönler araştırılmıştır. Görme engelli bireylerin yapıya erişilebilirlikleri ve yapıda rahat hareket edebilmeleri gibi konularda bazı eksiklikler tespit edilmiş ve çalışma kapsamında sorunlara getirilen çözüm önerileri tablolar hâlinde sunulmuştur (Dostol ve Güller, 2021).

Kuter ve Çakmak'ın "*Kamusal Dış Mekânlarda Engelliler İçin Tasarım: Ankara, Seğmenler Parkı Örneği*" adlı çalışmasında ulusal standartlar irdelenmiş; park girişleri, rampalar, merdivenler, kent mobilyaları (oturma birimleri, çöp kutuları, aydınlatma elamanları), çocuk oyun alanı ve fitness alanı ile yaya yollarının ölçümleri yapılmış ve engelli bireyler açısından uygunluğu incelenmiştir. Özellikle standartların göz ardı edildiği mekânlarda kullanım sorunları saptanmış, uygun olmayan kullanımlar için çeşitli çözüm önerileri geliştirilmiş ve üç boyutlu çizimlerle desteklenmiştir (Kuter ve Çakmak, 2017).

Yüksel'in "*Turizme Yönelik Olarak İç ve Dış Mekânlarda Yaşlı ve Bedensel Engelliler İçin Düşünülmesi Gereken Mimari Tasarım İlkeleri*" adlı çalışmada gelecek turist profili içinde yüksek dilime sahip 65 yaş üzeri kişilere ve bedensel engellilere yönelik konfor koşullarını yerine getirebilmek için, dış mekânlarda ve konaklama

tesislerindeki mimari tasarım ilkeleri irdelenmiştir. Çalışmanın sonuç kısmında, araştırma konusunun amacı doğrultusunda önem taşıyan şu cümleler yer almaktadır:

“1982 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nda yer alan 61. maddeye göre yaşlı ve engellilerin sosyal ve güvenlik hakkını koruma görevi devlete verilmektedir. Bu amaca yönelik olarak yapılan çalışmaların en sonuncusu olan, 26-28 Eylül 2005 tarihlerindeki II. Özürlüler Şurası’nda Fiziksel Çevre bölümünde iç ve dış mekânların oluşturulması konusundaki çözüm önerileri bu alanda hizmet sunan kurum ve kuruluşlar için yönlendirici olacaktır. Ancak yaşlı ve engelli bireyler için düşünülen çözümler tasarım aşamasında ele alınmadığı takdirde; sonradan yapılan müdahaleler ek bir maliyet gerektirmekte ve mevcut mimariyi de bozmaktadır. Kapsayıcı tasarım anlayışının, yaşlı, çocuk, engelli tüm insanların eşit olarak her mekânı kullanmasına olanak sağlayan ilkeleri benimsenmelidir.” (Yüksel, 2016)

Mediastika, Sudarsono ve Kristanto’nun *“Endonezya Alışveriş Merkezleri: Görme Engelli Kişiler Tarafından Ses Ortamı Değerlendirmesi”* adlı çalışmasında Alışveriş merkezlerinde gören ve görme engelli kişilerin ses algısını toplamak için soundwalk yöntemi kullanılmış ve verilerin çıkarılması için varimax döndürülmüş prensip analizi kullanılmıştır. Her iki katılımcı grubu için de hoşluk ve mekân gibi ses ortamı boyutlarının en belirgin iki faktör olduğunu ortaya koymaktadır. Mekân algılamasında çeşitli yöntemlerin kullanılmasının engelli gruplar üzerinde olumlu etkilerinin olduğunu gözler önüne sermektedir (Mediastika vd., 2022).

Öztabak’ın *“Engelli Bireylerin Yaşamdan Beklentilerinin İncelenmesi”* adlı çalışması, engelli bireylerin yaşamdan beklentilerini, hayallerini, korkularını, hoşlandıkları faaliyetleri, gelecekle ilgili düşüncelerini belirlemek amacıyla hazırlanmıştır. Elde edilen cevaplara bakıldığında engelliler sağlıklı olmak, koşmak, yürümek, evlenmek, yardıma ihtiyaç duyan insanlara yardımcı olmak, engellilere uygun olmayan koşulları değiştirebilmek için toplumsal yarar sağlayacak çalışmalara katılmak, okulu bitirmek gibi tüm insanların isteyebilecekleri, hayatın içinden umut dolu beklentilerden söz ettikleri gözlemlenmiştir (Öztabak, 2017).

Çivici ve Gönen’in *“Balıkesir Üniversitesi Çağış Yerleşkesinin Bedensel Engelli Öğrencilerin Sosyal Alanlara Ulaşabilirliğinin Değerlendirilmesi”* adlı çalışmada Balıkesir Üniversitesi Çağış Yerleşkesi, engelliler açısından değerlendirilmiş ve

engellilerin ne derecede ulaşabildiği ile eksikliklerin belirlenerek bu eksiklikleri giderecek önlemlerin alınması amaçlanmıştır. Çalışmada referans noktaları kaldırımlar ve rampalar, yaya yolları, bina girişleri, toplu taşıma durakları, otoparklar, işaret ve işaretlemeler ve yaya geçitleri TS 12576 sayılı standardına göre incelenmiş ve uygunluk düzeyleri saptanmıştır. Fiziksel engelli bireyler için ulaşılabilen faaliyetlerin ulaşılabilirliğinin artırılması amaçlanmıştır (Çivici ve Gönen, 2015).

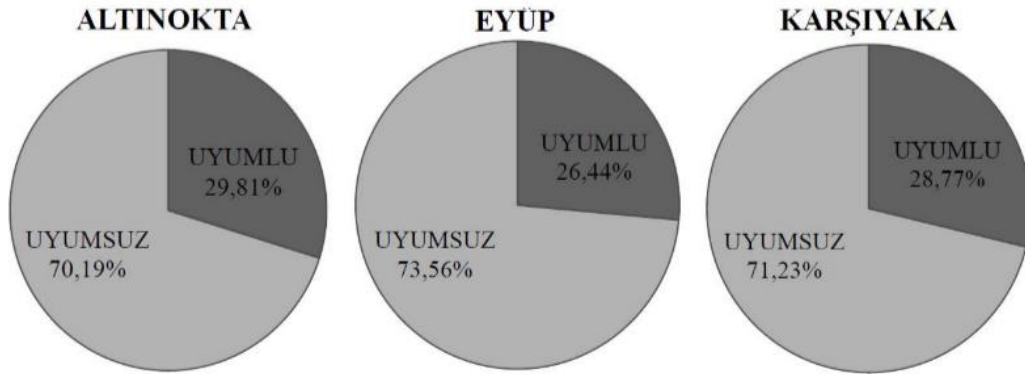
Tan ve Tunçbilek Karakaya'nın "*Kültür Merkezlerinin Erişilebilirliği; Ankara'da Bir Araştırma*" adlı çalışmalarında yürürlükte olan engelliler hakkında kanundan sonra inşa edilmiş kültür merkezlerinin erişilebilirliği incelenerek problemler tespit edilmiştir. Fiziksel mekânların erişilebilirliğine yönelik ölçü ve gereklilikler bu kanun ve kanuna dayanılarak oluşturulan çeşitli yönetmelik ve kılavuzlarda belirlenmiş durumdayken, uygulamada hem de yerel yönetimlere doğrudan bağlı uygulamalarda bu gerekliliklerin neden planlanmadığı sorusunu sorgulayan bir çalışmadır (Erkan ve Karakaya, 2023).

Bektaş ve Develi'nin "*Engelli Bireylerin Erişilebilirlik Sorunu: Destekler, Eksiklikler*" adlı çalışmalarında kamusal alanda erişilebilirlik, eğitim fırsatlarının iyileştirilmesi, engelliler için uygun istihdam şartlarının sağlanması, sosyal yardımlar ve ağır engelli bireylere evde bakım hizmetleri, hakların korunması, yaşam standartlarının yükseltilmesi gibi konu başlıkları altında alandaki çalışmalar incelenmiş ve yorumlanmıştır. Araştırmanın sonuç önerilerinden biri olan "*Engelli bireylerin sosyal-kültürel aktiviteler, iş, eğitim ve sağlık hizmetlerine olan erişiminin daha kolay ve yaygın sağlanabilmesi için merkezi ve yerel yönetimler servis ve ulaşım hizmeti olanaklarını artırmalıdır.*" maddesi, engelli bireylerin sosyal hayata erişilebilirliği konusunda dikkat çekilmesi bir konudur (Bektaş ve Develi, 2020).

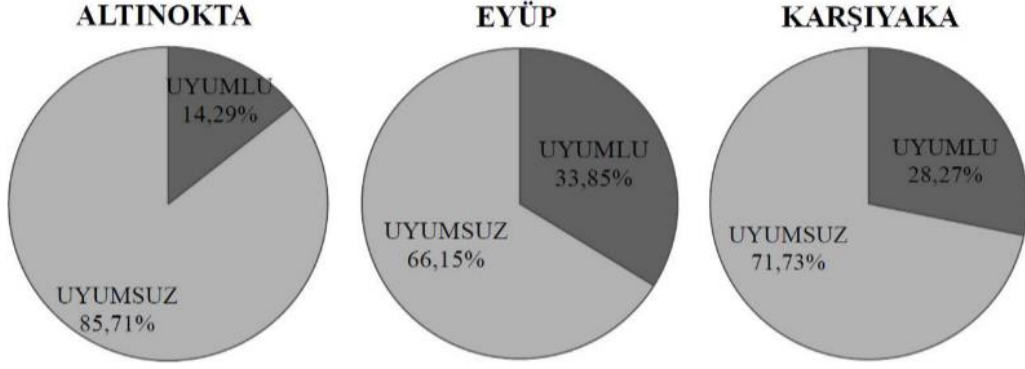
Dikel'in 2019 yılında yayımlanan "*Evrensel Tasarım Kapsamında Kullanıcıların İç Mekân Donatılarına Erişilebilirliğinin İncelenmesi*" adlı yüksek lisans tezinde evrensel tasarım kapsamında kullanıcıların iç mekân donatılarına erişilebilirliğini incelerken işlevsel ve tümevarımcı bir anlayış benimsemiştir. Yapı türlerini direkt olarak incelemek yerine, tüm yapıların tasarımında ve uygulamasında yer alan iç mekân donatıları ayrı ayrı ele alınmıştır. Tez kapsamında iç mekân donatılarının standartlarından bahsetmiş. Çalışma kapsamında iç mekân donatıları; *döşeme kaplamaları, duvar kaplamaları, tavan kaplamaları, pencereler, kapılar, aydınlatmalar, anahtarlar ve prizler, klozetler, lavabolar, duş alanları, mutfak tezgâhları, armatürler ve su kontrol araçları, mutfak ve*

banyo dolapları (kapaklar ve çekmeceler), merdivenler, rampalar, korkuluklar ve küpeşteler, asansörler, işaret ve yönlendirme araçları (Dikel, 2019) şeklinde sınıflandırılmış ve tanımlanmıştır.

Akçalı'nın “*Görme Engellilere Yönelik Tasarlanan Mekânların Erişilebilirlik Standartları Kapsamında İrdelenmesi: Görme Engelli Kütüphaneleri*” adlı yüksek lisans tez içeriğinde erişilebilirlik standartlarının irdelenmesi için kullanıcısı yalnızca görme engelli bireyler olan görme engelli kütüphaneleri araştırma kümesi olarak seçilmiştir. Bu kriterler ve erişilebilirlik standartları temel alınarak hazırlanan değerlendirme formları aracılığıyla Ankara, İstanbul ve İzmir’de bulunan görme engelli kütüphanelerinde erişilebilirliğe dair veriler toplanmıştır. Elde edilen veriler sonucunda örneklerin, erişilebilirlik standartlarıyla uyumlu veya uyumsuz olma durumları belirlenmiştir. Örnekler arasında karşılaştırma yapılarak genel sonuçlar ve öneriler sunulmuştur. Araştırma sonucunda incelenen mekânın ve açık alanların görme engelliler için erişilebilirlik standartlarına uyumsuz olduğu tespiti yapılmıştır (Akçalı, 2015).

Şekil 1.5. Altınokta, Eyüp ve Karşıyaka'da belirlenen binaların erişilebilirlik uyumluluğu (Akçalı, 2015)

Şekil 1.6. Altınokta, Eyüp ve Karşıyaka'da belirlenen açık alanların erişilebilirlik uyumu (Akçalı, 2015)

Ulusoy'un "*Kaynaştırma Eğitimi Kapsamında Eğitim Yapılarında Engellilerin Kullanımına Yönelik Mimari Düzenlemeler*" adlı tez çalışmasında eğitim yapılarında engellilerin kullanımına yönelik yapılması gerekli mimari düzenlemeler aktarılmıştır. Farklı engel gruplarına göre mekânsal çözüm önerileri sunulmuş ve bu bilgiler doğrultusunda engelli öğrencilerin özelliklerine göre eğitim yapılarının mekânsal düzenlemeleri belirlenmiştir (Ulusoy, 2006).

Şahin'in "*Günümüz Alışveriş Merkezlerinde Kentsel Kamusal Mekân Olgusu*" adlı doktora tez çalışmasında alışveriş merkezlerinin kentsel kamusal mekân özellikleri değerlendirilmeye çalışılmıştır. Alışveriş merkezlerindeki kentsel kamusal mekân olgusu, biçimsel değişiminin yanında anlamsal dönüşümünü fiziksel-mimari, kullanım-işlev ilişkili, sosyal-toplumsal mekân kaliteleri üzerinden başka düzlemlere taşımaktadır (Şahin, 2011).

Yavuz'un "*Engelli Hakları ve Engellilerin Kente Erişebilirliğinin Kentli Hakları Perspektifinden Değerlendirilmesi*" yüksek lisans tezinde engelliler ve onların kente erişebilme hakları ile ilgili bilgilerin sistematik bir şekilde ele alınmıştır. Engellilerin günlük hayatta yaşadıkları zorluklara şahit olmak, onların başta kentli hakkı olmak üzere haklarının farkında olmalarını sağlamak bu bağlamda da kente olan katılımını artırmayı hedefleyen bir çalışmadır (Yavuz, 2019).

Sevük tarafından 2011 yılında yapılan "*Evrensel Tasarım İlkeleri Işığında İki Alışveriş Merkezinin Değerlendirilmesi*" başlıklı yüksek lisans tezi, Türkiye'de o dönem henüz başlamış olan erişilebilirlik düzenlemeleri dolayısıyla önem atfedilmesi gereken

bir çalışmadır. Çalışmanın sonuç bölümünde engelli bireyler için bina tasarlamının önemini şu anlama gelen cümleler ile ifade etmiştir:

“Mimarlar olarak geleceğimizi de düşünmeli, üzerimize düşeni yapmalı ve Evrensel Tasarım ilkeleri ışığında tasarlamalıyız. Engelli insanların onurlu bir şekilde yaşayabilmesi için binalar ve ortamlar tasarlamının yeni yollarını aramalıyız. Evrensel Tasarımın her şekilde tam uyumu desteklediğini ve engelli insanlar için herkesin yanında bir yer açtığını aklımızda tutmalıyız. Ayrıca ileri teknoloji ile mümkün olan her yerde ve her zaman daha fazla konfor istediğimizi aklımızda tutmalıyız.” (Sevük, 2011)

2021 yılında yayımlanan “Engelliler İçin Erişilebilirlik: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Halkalı Kampüsü Örneği” adlı yüksek lisans tezinde Sabahattin Zaim Üniversitesi Halkalı Kampüs Alanının ve binalarının görme engelliler için zayıf, yürüme engelliler için daha iyi durumda olsa da yine zayıf olduğunu tespit etmiştir. Bu doğrultuda çalışma sonucunda kampüs alanında ve binalarda genel olarak bir iyileştirme yapılmasına yönelik çözüm önerilerinde bulunulmuştur (Tuğla, 2021).

Söz konusu makale ve tezlerde erişilebilirlik geçmişten günümüze ve hatta gelecekte de üzerinde özenle durulması gereken ciddi bir konudur. Toplum hayatında herkesin her yere ulaşabilmesi, her hizmetten aynı oranda faydalanabilmesi, herkesin eşit hakları doğrultusunda eşit bir şekilde yaşamını sürdürebilmesi tüm insanlığın sorumluluğunda olan bir durumdur.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde, çalışma konusu çerçevesinde kullanılan anahtar kavramlar tanımlanmış ve konuyla ilişkisine yer verilmiştir. Daha sonra alışveriş merkezi kavramı ve mekânda erişilebilirlik politikaları üzerine bir kavram çerçevesi çizilmiştir.

2.1. Engelli

Engelli sözcüğü, TDK Türkçe Sözlük'te “Doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duyuşsal veya sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmiş, toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılama güçlükleri çeken (kimse).” (Akalın ve başkaları, 2019) olarak tanımlanmaktadır. Tanımdan bahsi geçen bu topluma uyum sağlamadaki güçlükleri minimum seviyeye indirerek bu bireylerin yaşama uyumunu kolaylaştırmak, erişilebilirliğin amacıdır.

Engelli kavramının geçmişine baktığımızda kavramın çok kez başkalaşıma uğradığı görülmektedir. Engelli bireyleri ifade etmek için kullanılması gereken kavram/kavramlar hususunda ihtilaf vardır. Bu konu, süreğen bir tartışma alanı oluşturmuştur. Toplumda özürlü, sakat ve engelli sözcükleri; birbirinin yerine ve aynı anlamı gösteren bir şekilde kullanılmaktadır. Engelli kavramı, günümüz için diğer kavramlara göre daha yeni bir kavram olarak kabul edilebilir. Bu kavram üzerinde de tartışmalar devam ediyor olsa da sözcüğün genel olarak ifade ettiği mana bakımından kullanımı yaygınlaşmıştır ve bu kavram, nispeten daha kabul görmüştür. Bunun yanı sıra terminolojik olarak kullanıldığında da farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Örneğin tıpta bir sağlık sorunu, biyolojide genetik bir bozukluk, sosyal bilim dallarının her biri kendi alanı için ihtiyaç karşılayacak şekilde tanımlamalar yapmışlardır (Şişman, 2012). Günümüz sosyal bilimler alanlarında ve kamusal konu/alanlarda “engelli” ifadesi, kavramı karşılamak için tercih edilen sözcük hâline gelmiştir.

Engelli bireylerin yaşam içerisinde çeşitli sorunlarla karşı karşıya kaldığı bilinen bir gerçektir. Bu durum, geneli ifade etse de özelde engel tür ve düzeyinden dolayı da zaman zaman sorunlar baş göstermektedir. Engel türleri, alan ve döneme göre değişik şekillerde tanımlanabilirken engel düzeyi ise sağlık kurulunda yapılan tespitler ile yüzdelik oran ile ifade edilir.

Mevcut engellilik türlerine ilişkin çokça tasnif yapılmıştır. Bu tasnifler, branşa göre çeşitlilik göstermekle birlikte zamana göre de farklı şekillerde literatürde yerini almıştır. Örneğin eğitim bilimleri alanında engellilik türleri, en küçük ayrıntılarına kadar tasnif edilmiştir çünkü eğitim söz konusu olduğundan bireydeki her bir detay, eğitimin şekillenmesi açısından önemli bir mahiyet taşır. Bu çalışmada ise engellilik, mimari açıdan ele alındığından bireysel çaptaki farklılıklardan ziyade kamusal düzlemde kitlesel değişiklikler söz konusu olacaktır. Bu anlamda engellilik türleri *zihinsel engelli, işitme engelli, görme engelli, ortopedik engelli, dil ve konuşma engelli* (Kızıлтаş, 2014) şeklinde 5 başlık hâlinde aşağıda incelenmiştir.

2.1.1. Zihinsel Engelli

Zihin, insanın yaşamdaki tüm becerilerini sürdürebilmesinin başlangıç merkezidir. Örneğin yürüme becerisi, zihnin yürümeyle ilgili gerekli işlevi görmemesi durumunda anlamsız bir hâle gelir ve yalnızca kas ve iskelet refleksi olarak kalır. Ancak kas ve iskelet sistemi ile birlikte zihin devreye girdiğinde yürüme eylemi, bir amaç doğrultusunda yapılmış bir beceriye dönüşür. Söz konusu örnek, yaşamın idamesi için gerekli diğer beceriler için de genellenebilir. Zihinsel engelli, zihinsel gelişiminde meydana gelen yavaşlama, duraklama ve gerileme nedeni ile davranış ve uyumu yönünden yaşlılarına göre sürekli gerilik ve daha yüksek oranda sürekli yeti ve işlev kaybı olan kişidir (Kumtepe, 2001)

Amerikan Zihinsel ve Gelişimsel Yetersizlikler Birliğinin (American Association on Intellectual and Developmental Disabilities) zihinsel engellilik için tanımı şu şekildedir:

“Uyumsal davranışlardaki eksikliklerle eşzamanlı olarak ve gelişim döneminde ortaya çıkan genel zihinsel işleyişin önemli ölçüde ortalamanın altında olması anlamına gelir.” (Grossman, 1984)

Bu tarif, dünyada en genel kabul gören tanımlardan biridir. Buna göre toplumun genelindeki bireylerin bilişsel işlevleri ortalama kabul edilmekte ve bu ortalamanın altında bir zihin fonksiyonuna sahip olan bireyler ise zihinsel engelli olarak kabul edilmektedir.

Zihinsel engelli olma durumu, tek bir engel çeşidi değildir. Bu engelin de düzey ve çeşitleri vardır. Örneğin konuşma işlevinde sorun yaşamayan biri, mecazlı söylenmiş bir ifadeyi anlama kapasitesine sahip olmayabilir. Mecazlı söylemleri algılayabilmek, zihinsel sürecin bir sonucu olduğundan bu birey zihinsel engellidir ve engel düzeyi -diğer işlevlerinde bir problem yoksa- hafif olarak kabul edilebilir. Bu örnek, araştırmanın konusu kapsamında düşünüldüğünde mekân içi yönergelerin net ve açık şekilde düzenlenmemesi durumunda hafif zihinsel engelli bireylerin dahi yer ve yön bilgisini edinememek gibi sorunlarla karşı karşıya kaldığı görülebilir.

Türlerinden başka zihinsel engel düzeyi de bireyin sosyal uyumu hususunda önem taşıyan bir konudur. Zihinsel sağlık düzeyi, IQ testleri sonucu elde edilen puanlarla teşhis edilir. Bu puanlara ilişkin belli seviyeler tespit edilmiştir ve sınır 70 olarak kabul edilmektedir. Şekil 2.1. de görüldüğü üzere sınır altı puan seviyelerine ilişkin bilgiler tablo hâlinde sunulmuştur.

IQ Seviyesi	Düzy Tanısı
70-55	Hafif
55-35	Orta
35-25	Ağır
25 ve altı	Çok Ağır

Şekil 2.1. 70 IQ puanının altındaki puanların sınıflandırılması ve engel tanıları

2.1.2. İşitme Engelli

İnsan, daima iletişim hâlinde olan bir varlıktır. Her birey, doğası gereği daima iletişime ihtiyaç duyar ve bu iletişimi de duyuları sayesinde gerçekleştirir. Bu duyu organlarının senkronize çalışması, iletişimi en iyi düzeyde tutan koşullardan biridir. Duyulardan birinin fonksiyonundaki aksama veya fonksiyonun tamamen kaybı, bireyin iletişimini ve yaşantısını sekteye uğratır.

İşitme engelli kavramı, fiziksel veya nörolojik işlevlerden kaynaklı olarak duyma faaliyetinin olması gerektiği gibi yerine getirilememesinden ötürü yaşanan duruma verilen addır. İşitme duyusundaki herhangi bir derecedeki bozulma, duyusal girdilerin

beyne ulaşmasını engeller, sinyal gücünün eksikliği yanlış işleme neden olur ve işitme yetersizliği ortaya çıkar (Brunt ve Broadhead, 1982).

İşitme engelli bireyler, günlük hayatta tıpkı işitenler gibi evde, işte, restoranda, alışveriş merkezlerinde, sokakta, toplu taşıma araçlarında bulunmakta ve bu ortamlarda iletişim kurma gereksinimi içindedirler dolayısıyla çeşitli güçlüklerle karşı karşıya kalmaktadırlar (Davis vd., 1981). Bu güçlükler, işitme engeli düzeyine göre değişir ve işitme engelinin düzeyi de işitme kaybının derecesine göre seviyelenir. İşitme kaybı, doğuştan gelebilir veya sonradan oluşabilir ve desibel işitme düzeyi olarak ölçülür, dB HL şeklinde simgelenir. Buna göre işitme engeli türleri aşağıda listelenmiştir.

İşitme engeli; bebek, çocuk, yetişkin her bireyde görülebilen bir engel türüdür. Özellikle yaşlılarda yaşa bağlı olarak işitme kaybının görülme sıklığı daha yaygındır. İşitme engelli bireylerin fiziki fonksiyonları ve iletişim yeteneklerinin yitimi, günlük yaşam faaliyetlerini aksatan bir etkidir. Bu durum ise zaman içerisinde bireyde depresyon, içe dönüklük, yaşam sahasından çekilme gibi birtakım sonuçlar meydana getirebilir.

2.1.3. Görme Engelli

Göz, çevreyi algılamayı sağlayan olarak görme duyusunun sağlığı için işlevinin son derece önemli olduğu en temel organlardan biridir. Göz fonksiyonlarının ve beyindeki görme ile ilgili alanların sağlıklı çalışmaması veya tamamen bozulması, görme engeline yol açar. Görme engelli denildiğinde toplumun kahir ekseriyeti görme duyusundan tamamen yoksun olarak algılar. Hatta Türkçe sözlükte de görme engelli tanımı, “Görme duyusu olmayan (kimse); görmez, kör, âmâ.” (Akalın ve başkaları, 2019) olarak tanımlanmaktadır. Ancak görme engelinin tür ve düzeylerine göre çeşitlendiği görülür. Özürlüler İdaresi Başkanlığınca yapılan Türkiye Özürlüler Araştırması raporunda yer alan şu tanım, görme engelli kavramı için en kapsayıcı tanımlardan biridir:

“Tek veya iki gözünde tam veya kısmi görme kaybı ya da bozukluğu olan kişilerle göz protezi kullananlar, renk körlüğü ve gece körlüğü olanlar bu gruba girmektedir.” (akt. Atıcı, 2007)

Dünya Sağlık Örgütüne göre dünya çapında 2.2 milyon insan az, ileri veya körlük düzeyinde görme kusuruna sahiptir. Bütün yaş gruplarında görme kusuru veya körlük

görülmektedir ancak genel olarak bu görülme olasılığı 50 yaş üstü bireylerde daha yaygındır (2023). Görme engelli bireyler, bağımsız şekilde hayatlarını sürdürebilmeleri için engelli grupları içinde en fazla desteğe ihtiyaç duyanlardır (Aydın, 2012). Bu önemli nokta dolayısıyla erişilebilirlik düzenlemeleri için her bir engelli grubu göz önünde bulundurularak tasarımlar yapılmalıdır ancak özellikle bu hususta, görme engelli bireyler daha çok göz önünde bulundurulmalıdır.

2.1.4. Ortopedik Engelli

Ortopedi, organizmanın hareketini sağlayan sistemin yani kemik ve bağlı yapıların şekilsizliklerinin, bozukluklarının veya yaralanmalarının düzeltilmesi veya önlenmesi ile ilgilenen tıbbın bir dalı (Merriam-Webster, 2024) olarak tanımlanır. Buna ilişkin sağlık sorunlarının ve fiziksel bozuklukların tümü **ortopedik** olarak adlandırılır. Ortopedik sakatlıklar, hareketi sağlayan kas-iskelet sisteminde meydana gelen bir yaralanmanın sonucunda bireyin günlük düzenli işlevini etkileyecek kadar ciddi olup sakatlığa neden olur (Orthopedic Physician Associates, 2024). Bu durumun sonucunda ise bireye ortopedik engelli tanısı konulur. Ortopedik engel türü, üç ana başlık altında incelenebilir: nöromotor bozukluk, kas-iskelet sistemi bozukluğu, dejeneratif bozukluk.

Nöromotor bozukluk; hareketi sağlayan komutun beyinden kasa iletilme sürecinde beyin, sinir sistemi veya omurilikte meydana gelen bir aksama veya hasardan ötürü oluşan bir bozukluktur. Bu tür bozukluklar, motor becerilerinde zayıflıklara sebep olurlar ve buna ek olarak organizmadaki başka sorunların oluşmasına da zemin hazırlayabilirler. Kas-iskelet sistemi bozukluğu; tendonları, kasları ve kemikleri etkileyen bir bozukluk türüdür ve büyük çapta hareketin kısıtlanmasına veya tamamen engellenmesine sebep olur. Dejeneratif bozukluk ise süregelen devam eden ve giderek kötüleşen, hücre değişikliklerinin sebep olduğu kas, doku veya kemiklerdeki bozulmalardır (NHS University Hospitals Sussex, 2024).

Ortopedik engel türü iki şekilde sınıflandırılmaktadır. Bu sınıflandırmadaki kriterlerin biri engelin derecesine göre yapılan, diğeri ise engelin türüne göre yapılandır. Bu tasniflere ilişkin bilgiler aşağıdaki tablo ve şekilde verilmiştir.

Engel Derecesi	Tanısı
Hafif Derece Ortopedik Engel	Yaşamın sürdürülmesi için destekleyici bir araca ihtiyaç duyulmayan, hayatın bağımsız veya çok az bağımlı olarak sürdürebildiği, bir tedaviye ihtiyaç duyulmayan, psiko-motor ve algı becerilerinde gelişimsel bir gerilik olasılığı olan durum.
Orta Derece Ortopedik Engel	Yaşamın sürdürülmesi için engelin türüne göre bir destek aracına ihtiyaç duyulan, ihtiyaçların yardımcı bir araç kullanılarak giderildiği, gelişim sürecine uygun motor becerilerinin gelişmesini etkileyen duyu-algı problemlerinin olduğu durum.
Ağır Derece Ortopedik Engel	Bir yardımcı araca, kişiye, desteğe bağımlı olunan, kişisel gereksinimlerin giderilmesinde tam bağımlı olunan, gelişim düzeyine ve yaşa göre beklendik düzeyde motor yetenekleri ve becerileri engelleyen duyu-algı problemlerinin olduğu durum.

Şekil 2.2. Ortopedik engel dereceleri ve tanıları (Engelsiz DEÜ Koordinatörlüğü, 2023)

2.1.5. Dil ve Konuşma Engelli

İletişim, insanların en temel gereksinimlerinden biridir. Bu, bir gereksinim olmanın yanında aynı zamanda doğal olarak hayatın vazgeçilmez bir parçasıdır. İletişim, unsurları olan gönderici ve alıcı arasında gerçekleşen bir anlaşma sürecidir. Gönderici her zaman bir insan olmayabilir, örneğin bir levhadaki yazıyı okumak da bir iletişim şeklidir. Bu yüzden konuşma ve dinleme bozukluklarının iletişimi sekteye uğratması, okuma ile ilgili problemleri de ortaya çıkarmasından da kaynaklanabilir. Dil ve konuşma aksamındaki bozukluklar; dilin yazılı ve sözlü iletişimde kullanılması için bir araç hâline gelmesi, konuşmanın seviyeye uygun olarak öğrenilebilmesi ve iletişim öğelerinde yaşanan zorlukların bireyin sosyal yaşamında negatif etkilere yol açmasına neden olabilmektedir (Balcı ve Çelen, 2023). Bu sebeple dil ve konuşma engeli, kişiyi bütüncül bir şekilde etkileyen bir engel türü olarak göz önünde bulundurulmalıdır.

Dil ve konuşma güçlüğü/engeli, “Sözel iletişimde farklı seviye ve biçimlerde ortaya çıkan aksaklıklar ve düzensizlikler nedeniyle dili kullanma, konuşmayı edinme ve iletişimdeki güçlüklerin, bireyin eğitim performansı ve sosyal uyumunu olumsuz yönde etkilemesi.” olarak tanımlanmaktadır. Bu durumdan kaynaklı ortaya çıkan problemlerde

ise dil ve konuşma engeline sahip bireyler, topluma uyum sağlamada güçlüklerle karşılaşabilirler. Çünkü dil, bireyi sosyal olarak konumlandırabilmekte ve dil kazanımı ile devamındaki dil edinim sürecinde yaşanan bir sorun kişinin, diğer gelişim alanlarını da olumsuz etkileyebilmektedir (Balcı ve Çelen, 2023). Bu güçlüklerin özellikle ortak kullanım alanlarında en aşağı düzeye indirilebilmesi, toplumda yaşayan bireylere adaletli bir yaşam alanı imkânı tanır.

Dil ve konuşma engeli, birtakım problemler dolayısıyla ortaya çıkmaktadır. Bu problemler zihin, konuşmayı sağlayan organlar, sinir sistemi gibi çeşitli kısımlarda meydana gelmiş sorunlardan kaynaklanabilir. Dil ve konuşma bozuklukları; gelişimsel dil bozukluğu, konuşma sesi bozukluğu, motor konuşma bozukluğu, akıcılık bozuklukları, edinilmiş dil bozuklukları, ses bozukluğu şeklinde sınıflandırılabilir. Bu sınıflandırmaya konu olan kavramlar ise birbiriyle ilişkili hâldedir ve iç içe geçmiş tek bir bütün sisteme sahiptir (Yalçın, 2021).

2.2. Hareket Kısıtlılığı

Hareket kısıtlılığı; genellikle yaşlılarda görülse de diğer yaş gruplarında da zaman zaman rastlanılabilen, vücudun fizyolojik fonksiyonlarının gereken potansiyelde çalışmaması olarak tanımlanabilir. Bu kısıtlılığa sebep birçok faktör olabilir. Bunlardan bazıları; yaşlanmaya bağlı oksijen kapasitenin düşmesi, hafıza kayıpları, vücut duruşunun değişmesi ve yaşla beraber yerine konulamayan hücre kayıplarıdır (Soygüden ve Cerit, 2015).

2.3. Alışveriş Merkezi

Alışveriş merkezleri 21. yüzyıl tüketicisinin her türlü ihtiyacını karşılamayı amaçlayan yaşam alanları olarak kabul edilmektedir. Metropollerde başlayan market, süpermarket, hipermarket yatırım süreci bir anlamda tüketiciyi yeni bir mekânda alışverişe hazır hâle getirdi (3S Danışmanlık, 2018). Büyük ve orta büyüklükteki kentlerde insanların her türlü ihtiyacını karşılayabilecekleri birden fazla satıcının bulunduğu yapılara AVM denmektedir. Alışveriş merkezleri bünyelerinde giyim, mobilya, market, restoran, eğlence alanları, teknoloji marketleri gibi neredeyse her sektörden mağaza bulundurulur.

TDK Türkçe Sözlük'te alışveriş merkezi kavramına ilişkin “Mağazaların yoğun olarak bulunduğu yer.” ve “İlçe ve şehirlerde genellikle ulaşımın kolay ve yapılaşmanın az olduğu yerlerde kurulmuş, geniş otoparkı vb. bulunan büyük çarşı.” (Akalin ve başkaları, 2019) olarak iki farklı tanıma yer verilmiştir. Alışveriş merkezleri, geçmişten bugüne üretim ve tüketim faaliyetlerinin aracısı ticaret mekânlarının günümüzdeki karşılığı olarak toplumun büyük bir bölümünün kesiştiği noktalardır (Verdil, 2007). Kısacası her kesimden bireyin eğlence, alışveriş, buluşma/toplanma, sosyal aktivite, yeme içme gibi birçok ihtiyacını karşılayan ana merkezlerdir.

2.3.1. Alışveriş Merkezleri İçin Tasarım İlkeleri

Büyüyen şehir nüfusları, gelişen teknoloji ve değişen koşullar ile birlikte dünyada mimari tasarımlar konusunda da aynı doğrultuda değişiklikler meydana gelmiştir ve hâlâ da bu dönüşüm devam etmektedir. İhtiyaçlar üzere inşa edilen mimari ve bu çerçevede ele alınan tasarım detayları, dünyada belli bir müşterekte bir araya gelmiş ancak ülkeler hatta şehirler bazında da lokal olacak şekilde özelleşme yönelimi göstermektedir. Bu açıdan düşünüldüğünde yakın geçmişte dünyada her tasarımda bulunması gereken standartların çeşitli tasarım modellerinde mevcut olup olmadığı literatürde birçok çalışmanın konusu olmuştur.

Bu çalışmanın problem durumu kapsamında açıklanmaya muhtaç olan kavramlardan biri de alışveriş merkezleri için genel tasarım ilkeleridir. Bu ilkeler aşağıda açıklamaları ile beraber verilmiştir.

2.3.1.1. Kullanıcı Konforu ve Memnuniyeti

Alışveriş merkezlerinde kullanıcı memnuniyetini artırmak için tasarımın öncelikle konfor koşullarını sağlaması gerekir. Bu koşullar arasında ısı ile ilgili konfor, akustik düzenlemeler, hava kalitesi ve yeterli aydınlatma önemlidir (Terece ve Berkin, 2019).

Isısal konfor, AVM’lerde iç ortamın hava akışı, nem ve sıcaklık açısından dengeli olmasını; akustik düzenlemeler, ortamın gürültü seviyesinin kontrollü olması ve yankı gibi istenmeyen akustik sorunların engellenmesi durumunu; yeterli aydınlatma ise enerjiyi israf etmeden en doğru şekilde ve mekânı cazibeli kılacak şekilde aydınlatılmasını; hava kalitesi ise kullanıcıların sağlığı ve konforu için hava

sirkülasyonunu ve temiz havayı daima içeride tutma sistemini ayarlayabilmeyi ifade eder (Karyağdı, 2020).

2.3.1.2. Evrensel Tasarım

Tüm umumi kullanıma açık mekânlarda olduğu gibi AVM’ler de toplumdan her bireyin bireylerin kolaylıkla erişebileceği şekilde tasarlanmalıdır. Özellikle engelli bireyler için rampalar, geniş kapılar ve erişilebilir asansörler gibi evrensel tasarım detayları, bir AVM yapısının temel ihtiyaçlarından biri hâline gelmiştir.

Evrensel tasarım kavram alanı içerisinde erişilebilirlik ve mekânda erişilebilir olma durumu, daha detaylı bir şekilde 2.4. numaralı başlıkta açıklanmıştır.

2.3.1.3.Çevresel ve Sürdürülebilir Tasarım

Çevreci sürdürülebilirlik unsurları, enerji tasarrufu sağlayan mimari çözümler ve bitki kullanımıyla desteklenir. İç mekân bitkileri hem estetik hem de psikolojik rahatlama sağlarken aynı zamanda iç mekân hava kalitesini artırır (Kösa ve Güral, 2020). Dolayısıyla bu madde, birinci maddede yer alan kullanıcı konforu ve memnuniyeti standardının bir alt basamağı olarak değerlendirilebilir.

Çevreci ve sürdürülebilir bir tasarım ürününü özellikleri kısaca şu 6 başlık altında toplanabilir (Şenkal Sezer vd., 2014):

- Enerjiyi verimli kullanma
- Suyun tasarrufu ve doğru şekilde yönetimi
- Malzeme seçimi
- İç mekân hava kalitesi ve yeşil alanlar
- Atık yönetimi
- Yer seçimi ve ulaşım olanakları

2.3.1.4.Sosyal Etkileşim ve Rekreasyon Ortamı

AVM’lerde geniş ortak alanlar, yeme-içme bölümleri ve eğlence alanları; sosyal etkileşimi artırmak ve kullanıcı deneyimini geliştirmek için tasarlanır. Bu alanlar, ziyaretçilerin alışveriş dışındaki ihtiyaçlarına da yanıt vermek üzere düşünülmüştür

(Karyağdı, 2020). Çünkü AVM yapısı, genel itibariyle bir yaşam merkezi olarak toplum tarafından kabul görmektedir ve herkes açısından bir karşılığı vardır.

Sonuç olarak, AVM tasarım ilkeleri; kullanıcı odaklı, erişilebilir, sürdürülebilir ve estetik kaygıları gözetten bir anlayışla şekillendirilir.

2.4. Erişilebilirlik

Her birey toplumda, hayatını sürdürebilecek faaliyetlerden ve olanaklardan eşit derecede yararlanabilmelidir. Her türlü donatı ve hizmetlerin hem engelli hem engelsiz hem sağlıklı hem de sağlıklı insanlarca ulaşılabilir ve kullanılabilir olması gerekmektedir (Alpagut, 2003).

Erişilebilirlik; bir ürünün, aracın, servisin veya çevrenin mümkün olduğunca çok insana ulaşılabilir olma derecesi olarak tanımlanmaktadır. Bir sistem veya varlık üzerinden ‘erişime uygunluk’ olarak da tanımlanabilir. Fakat erişilebilirlik, verim-etki-memnuniyet kavramları üzerine yoğunlaşan kullanışlılık kavramı ile karıştırılmamalıdır. Visual Thesaurus internet sözlüğünde ise erişilebilirlik;

- İhtiyaç olduğunda elde edilebilme durumu,
- Ulaşılabilme durumu,
- Kolayca elde edilme,
- Ele geçirilebilir veya erişilebilir, kullanıma veya servise hazırlık,
- Amaçlara, ihtiyaçlara veya konfora uygunluk olarak tanımlanmaktadır (Visual Thesaurus, 2024).

Kelimenin etimolojik tanımında, İngilizce “accessibility” olarak geçmektedir. Erişilebilirlik genellikle engelli kişilerin bir mekândan diğerine ulaşımı veya giriş/çıkışı olarak tanımlanmakla birlikte, aslında tüm bireylerin sahip olduğu bir haktır (Güleç, 2014). Bunun yanı sıra erişilebilirlik; güncel hâliyle bilgi teknolojilerine ulaşılabilme, ulaşım araç ve istasyonları, binada rahat hareket edebilme gibi konuları da kapsamaktadır.

2.5. AVM Kavramı ve Mekânda Erişilebilirlik Politikaları

Alışveriş merkezleri 21. yüzyıl tüketicisinin her türlü ihtiyacını karşılamayı amaçlayan yaşam alanları olarak kabul edilmektedir. Alışveriş merkezleri günümüzde sadece tüketim mekânları olarak değil aktivite alanları olarak da tercih edilmektedir. Bünyesinde barındırdıkları sosyal mekânlardan ötürü yoğun kamusal alanlar olarak da tanımlanabilir. Bu yüzden alışveriş merkezleri evrensel tasarım ilkeleri göz önünde bulundurularak her insana erişilebilir bir pozisyonda olmalıdır. Alışveriş merkezlerindeki iç mekân tasarımı mekânsal davranışı da belirlemektedir. AVM’lerde yaygın olarak lineer iç mekânlar; mekânların çizgisel doğrultuda sıralandığı tasarımlar karşımıza çıkmaktadır.

AVM’lerde iç mekân tipolojisi mekânsal davranışın belirleyicisi konumundadır. AVM’lerin iç mekân tipolojisinde belirli en temel bileşim mağazaların sıralandığı geçitlerdir. Geçitler, klasik alışveriş çevrelerindeki yaya yollarının bina içindeki yansımasıdır (akt. Şahin, 2011). Alışveriş merkezlerinde yaygın olarak karşımıza çıkan doğrusal (lineer) iç mekânlar; mekânların çizgisel (doğrusal) bir şekilde planlandığı, katlar arasında bağlantıların ve geçitlerin birbirinden çeşitli galerilerle ayrıldığı mekân biçimleridir. Alışveriş merkezi büyüdükçe birden çok galeriye bağlanan birden çok geçit olması durumu ve tasarımının tekdüzeliği, ziyaretçiler için mekânın daha az çekici bir alana dönüşmesine neden olabilmektedir. AVM’lerde özellikle de çok katlı ve farklılaşan kullanımlara sahip yapılarda mekânların bulunmasında zorluk çekilmesi tipik bir yapı işleyiş problemidir. Bu durum, sınırlı sesli yönlendiriciler ve tabelaların bulunduğu alışveriş merkezlerinde görme engelli bireylerin karşılaştıkları durumları daha da zorlaştırmaktadır. Özel ihtiyaçları olan engelli bireyler, tasarım maliyetleri ve uygulama karmaşıklığı nedeniyle genellikle göz ardı edilen herkes için tasarım anlayışının terk edildiği projelerde ve diğer kamusal mekânlarda zorluk çekmektedirler ve zamanla sosyal hayattan izole olmaktadır (Mediastika vd., 2022). Bunun engellenmesi adına AVM’lerdeki yönlendirme ve bütünündeki algının kolay okunabilmesi özelliği ön plana çıkmaktadır (Şahin, 2011). Mimari yapıda iyi uygulanmış bir dolaşım ile kullanıcının mekânı doğru algılamasını ve okuyabilmesini sağlamak önemli bir faktördür (Dostol ve Güller, 2021). Alışveriş merkezinin planlanmasında kullanıcı için basit ve anlaşılır olması amaçlanmalıdır. Bu sebeple dikey ve yatay dolaşım sistemlerinin konumunun, yeme-içme mekânlarının diğer mekân öğelerinden nasıl ayrıldığı ve mağaza türlerinin

bunların içinde nasıl kümелendiğinin planlanması üzerinde özellikle durulması gerekir (Azernezhad, 2018).

Dünyada en geniş çapta yapılmış erişilebilirlik ile ilgili düzenleme, Türkiye'nin de içinde bulunduğu birçok ülke tarafından imzalanmış olan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'dir. Bu bildirme, çatı bir mahiyete sahiptir ve erişilebilirlik hakkında standartları içermemektedir. Bu bildirgeden sonra ülkeler, kendi erişilebilirlik standartlarını oluşturmak için adımlar atmışlardır.

Dünyada uygulanan başka bir yasal düzenleme ise Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi'dir. Bu bildirmede engelli bireylerin bağımsızlıkları, sosyal hayat ve iş hayatına katılmaları hususunda gerekli önlemlerden yararlanma haklarının olduğu bildirilir. Buna ek yaşlı bireyler ile ilgili de "...yaşlıların bağımsız ve onurlu bir yaşam sürme ve toplumsal ve kültürel hayata katılma hakları..." ibaresi yer almaktadır (Charter of Fundamental Rights of the European Union, 2012).

Diğer düzenlemeler kadar geniş çapta olmasa da Amerika'daki bazı yürürlükler, uluslararası alanda erişilebilirliğe dair ilk düzenlemelerden sayılır. 2018 yılında Amerika'daki engelli insanlar hakkında sunulan bir rapora göre Amerika'da yaşayan engelli birey sayısı, 42 milyon 777 bin idi. Raporun sunulduğu dönemde Amerika nüfusunun 324.689.000 olduğu göz önünde bulundurulduğunda engelli oranı 13,2'ye tekabül etmekteydi (Annual Report on People with Disabilities in America, 2019).

Table 1. Number and Percentage with Disabilities

Year	Total Population	Population with Disabilities	Percentage with Disabilities	
	Estimate (#)	Estimate (#)	Estimate (%)	St. Error (% pts)
2008	302,819,000	38,560,000	12.7†	0.03
2009	305,701,000	38,583,000	12.6††	0.02
2010	308,291,000	38,463,000	12.5††	0.02
2011	310,572,000	39,383,000	12.7††	0.02
2012	312,873,000	39,710,000	12.7†	0.02
2013	315,143,000	41,242,000	13.1††	0.03
2014	317,861,000	41,827,000	13.2†	0.03
2015	320,399,000	42,050,000	13.1††	0.02
2016	322,110,000	42,940,000	13.3††	0.02
2017	324,689,000	42,777,000	13.2†	0.02

Şekil 2.3. Yıllara göre dünya geneli engelli nüfusun toplam nüfusa oranı
(Annual Report on People with Disabilities in America, 2019)

II. Dünya Savaşı'nı takip eden yıllarda Avrupa, Japonya ve ABD'de inşa edilmiş çevrelerde fiziksel engelliler için sorunların ortadan kaldırılması için çeşitli yöntemler düşünülmüş ve “engelsiz tasarım” (barrier-free design) anlayışı geliştirilmiştir. Bu sürecin ilerleyen zamanlarında erişilebilirlik uygulamaları Amerika, Avrupa ve Japonya'da pratiğe geçmeye başlamıştır. Yapılar, her engel sınıfında insanlar için özellikli tasarlanırlar hâle gelmiştir.

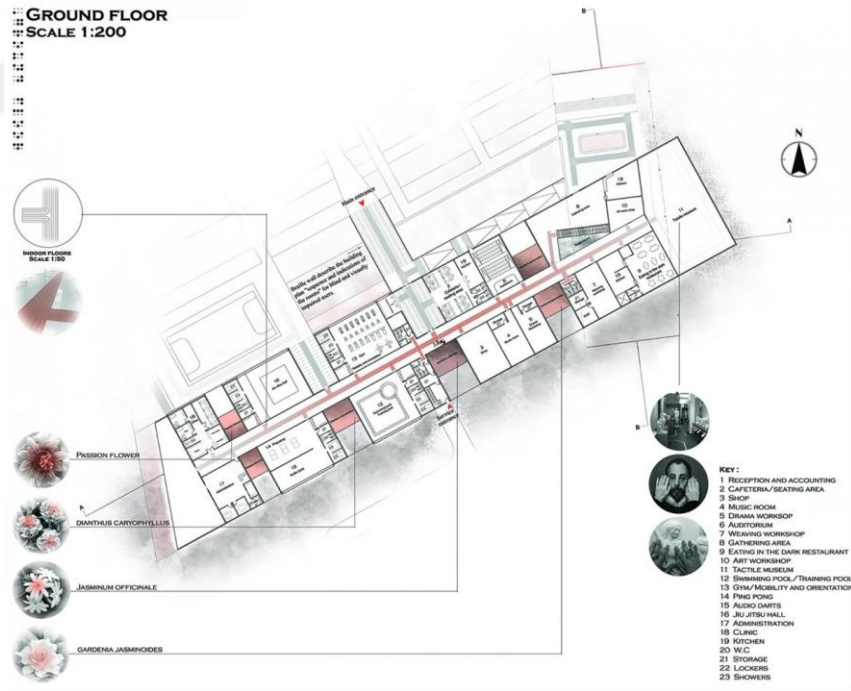
Şekil 2.4. Japonya'da görme engelli bireylerin erişimi için tasarlanmış bir iç mekân (Zeyrek Çepehan ve Güller, 2020)

Bir diğer örnek ise 2017 yılında Ürdün'de Amani Salah tarafından tasarlanmış olan Kör ve Görme Engelliler Eğitim ve Eğlence Merkezi'dir. Tasarımcı; görme engelli ve görme engellilerin öğrenmesi, eğlenmesi, doğa ortamı ve toplumla iletişim kurması, iç huzuru hissetmesi ve toplum tarafından kabul edilmesi için uygun, basit, istikrarlı, güvenli, öngörülebilir ve iyi yapılandırılmış bir ortam yaratmayı amaçlamıştır (Salah, 2017). Bu projede ses, koku dokunma gibi duysal olarak belirli tasarımlarla proje mekanla güçlendirilmiştir. Bahçede ve iç mekânlarda farklı alanların ayrıştırılması açısından çeşitli bitki ve çiçeklerden (zambak, hercai, menekşe gibi) yararlanılarak görme engelli bireylerin koku duyularını kullanarak o yere erişimleri kolaylaştırılmaya ve kodlanmaya çalışılmıştır. Şekil 2.6.'daki zemin kat planı incelendiğinde ise mekânların lineer bir şekilde sıralandığı bu şekilde mekânlara daha kolay ulaşılabileceği gözlemlenmektedir. Mevcut ana aks boyunca hissedilebilir yüzey uygulaması kırmızı rengiyle uygulanmış olup bu sayede daha dikkat çekici olması amaçlanmıştır. Şekil

2.5.'deki de ise duvarlarda doku farkı ile görme engelli bireylerin dokunma duyusuyla istedikleri mekâna rahatlıkla ulaşabilmeleri hedeflenmiştir.

Şekil 2.5. Kör ve Görme Engelliler Eğitim ve Eğlence Merkezi Projesi'nin koridor tasarımı örneği (Salah, 2017)

Şekil 2.6. Kör ve Görme Engelliler Eğitim ve Eğlence Merkezi Projesi'nin zemin kat planı (Salah, 2017)

Türkiye’de ise erişilebilirlikle ilgili ilk yasal düzenleme 3194 sayılı İmar Kanunu’na 1997 yılında KHK ile ek madde eklenmesiyle yapılmıştır. Bu maddede belirtilen gereklilik şöyle ifade edilmiştir:

“Fiziksel çevrenin engelliler için ulaşılabilir ve yaşanılabilir kılınması için, imar planları ile kentsel, sosyal, teknik altyapı alanlarında ve yapılarda, Türk Standartları Enstitüsünün ilgili standardına uyulması zorunludur.” (İmar Kanunu, 1985)

Bu kanun çerçevesinde erişilebilirlik düzenlemelerinin yapılmasını öngören imar yönetmeliklerin listesi aşağıda verilmiştir.

Şekil 2.7. İmar Kanunu kapsamında erişilebilirlik çerçevesinde çıkarılan yönetmelikler

Yine de tüm yaşam alanlarının engelliler için erişilebilir hâle getirilmesiyle ilgili zorunluluğun 2005 yılında çıkarılan Engelliler Hakkında Kanun’la olduğu söylenebilir. Ancak erişilebilirlikle ilgili düzenlemelerin pratiğe dönüşmesi kolay olmamış, erişilebilirlik standartlarının sağlanması için süre uzatması yapılmıştır. Bu uzatmalar 2013 yılına kadar devam etmiş, 2013 yılında çıkarılan Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği (EİDY) ile tüm yaşam alanlarının engelliler için erişilebilir olması zorunlu tutulmuştur. Başka bir yasal düzenleme ise 2006 yılında yayımlanan Yapılarda Özürlülerin Kullanımına Yönelik Proje Tadili Komisyonları Teşkili, Çalışma Usul ve Esasları Hakkında çıkarılan yönetmeliktir. Bu düzenleme, tadilat talebinde bulunan kat sahibinin diğer kat sahipleriyle yapacağı toplantıda talebinin reddedilmesi hâlinde kurulacak olan komisyonun işleyişi, usul ve esaslarını belirlemek için çıkarılmıştır. 634 sayılı Kat Mülkiyeti Kanunu’na göre hazırlanan yönetmelikçe komisyonların işleyişi, kat mülkiyetine konu olan gayrimenkulün bütünündeki engelli bireyin kullandığı umumi yerler ile bağımsız bölümler kapsamında çerçevelenmiştir (2006). Daha sonraki yıllarda tam erişilebilirlik ile ilgili en kapsayıcı politika ise Türk Standartları’nda erişilebilirlik ile

ilgili net ve açık standartların belirlenmesi ve bunların uygulanması için yasal ortamın oluşturulması olmuştur.

2.5.1. Engelliler Hakkında Kanun (EHK)

Bu kanun, Türkiye’de erişilebilirlik için atılmış ilk resmî adımlardan biri sayılmaktadır. Engelliler Hakkında Kanun’la birlikte Türkiye’de ulusal çapta 1.500 maddelik engelliler hukuku oluşmuştur (Engelli Hakları Ulusal Eylem Planı 2023-2025, 2022). Bu doğrultuda engelli hakları, hukuk ve toplum tarafından geniş çapta tanınmaya başlanmıştır denilebilir. Engelli, başkalarının engelli birey adına karar verdiği ikinci sınıf insan adı olmaktan çıkmış; bütün insanlarla aynı hak ve özgürlüklere kavuşarak adaletli bir statüye kavuşmuştur.

5378 sayılı bu kanun çerçevesinde erişilebilirlik ve erişilebilirlik standartları kavramları mevzuata resmen girmiştir. Kanuna göre bu iki kavramın tanımları şu şekildedir:

“Erişilebilirlik: Binaların, açık alanların, ulaşım ve bilgilendirme hizmetleri ile bilgi ve iletişim teknolojisinin engelliler tarafından güvenli ve bağımsız olarak kullanılabilir ve kullanılabilir olmasıdır.

Erişilebilirlik Standartları: Türk Standardları Enstitüsünün erişilebilirlikle ilgili yayımladığı standartlardır.” (2005)

Kanun; engelliler ile ilgili genel esaslar, ayrımcılık, topluma dâhil olmalı, engellilik durumu, destek ve bakım, erişilebilirlik, hizmet sunumu, bakım çeşitleri, rehabilitasyon ve rehabilitasyon, erken tanı ve koruyucu hizmetler, iş ve meslek analizi, meslekî rehabilitasyon ve rehabilitasyon, istihdam, eğitim ve öğretim, eğitsel değerlendirme başlıkları çerçevesinde şekillenmiştir. Erişilebilirlik kapsamında yapıları çevrede planlamadan denetlemeye kadarki sürecin, toplu taşımada sistem ve araçların, bilgilendirme hizmetleri ve bilgi-iletişim erişimi teknolojilerinin uygunluklarının sağlanması konu edilmiştir. Bu noktada engelliler ile ilgili genel esaslar, devlet ve kamuoyu görüşünde engellilik kavramının nasıl değiştiğinin bir göstergesidir.

	Engellilerin insan onur ve haysiyetinin dokunulmazlığı temelinde, kendi seçimlerini yapma özgürlüğünü ve bağımsızlığını kapsayacak şekilde bireysel özerkliğine saygı gösterilmesi esastır.
	Engelliliğe dayalı ayrımcılık yapılamaz, ayrımcılıkla mücadele engellilere yönelik politikaların temel esasıdır.
	Engellilerin tüm hak ve hizmetlerden yararlanması için fırsat eşitliğinin sağlanması esastır.
	Engellilerin bağımsız yaşayabilmeleri ve topluma tam ve etkin katılımları için erişilebilirliğin sağlanması esastır.

Şekil 2.8. EHK genel esasları

Bu kanun yürürlüğe girdikten sonra kamuya açık yapılar ve toplum taşımalarda erişilebilirlik standartlarının sağlanması için ilgili kurum ve kuruluşlara 8 yıl süre tanınmıştır. Bundan 8 yıl sonra ise bu kanun çerçevesinde gerekli düzenlemelerin yapıp yapılmadığını kontrol etmek üzere kurulacak komisyonlarla ilgili Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği çıkarılmıştır.

2.5.2. Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği (EİDY)

EİDY, EHK kapsamında belirlenmiş yasal kaidelerin yerine getirilmesi ve doğru işletilmesini denetlemek ve yürütmek için çıkarılmış bir yönetmeliktir. EİDY gereğince kurulan erişilebilirlik izleme ve denetleme komisyonlarının (EİDK) onayı hâlinde mekânların erişilebilirlik kapsamında gerekli düzenlemeleri yapmaları için yapılan süre uzatmalarının en fazla 2015 yılına kadar sürebileceği belirlenmiştir.

EİDY ile halka açık hizmet veren her türlü yapılar ve açık alanlar ile toplu taşıma araçlarında erişilebilirliğin izleme ve denetimini yapacak olan komisyonların teşkili, çalışma usul ve esasları ile idari para cezalarının uygulanmasına ve genel bütçeye gelir kaydedilen idari para cezası tutarlarının kullanımına ilişkin hususların belirlenmesi

amaçlanmıştır. Yönetmelikçe kurulan komisyonlar; yapı, yol, kaldırım, yaya geçidi, yeşil alanlar, sosyal ve kültürel alt yapı alanları ile kamuya açık hizmet veren her türlü yapılar ile toplu taşıma hizmetlerini izleme ve denetleme formlarına göre eksiklik veya yanlışlık tespit etmemeleri hâlinde denetlenen alan/mekânlar için erişilebilirlik belgesi düzenleme yetkisine de sahiptirler. (2013) Bu belge sayesinde engelli erişilebilirliğine uygun olan ve uygun olmayan yapı ve alanlar birbirinden kolayca ayırt edilebilmekte, bir farkındalık oluşturmakta ve aynı zamanda bu uygulama için teşvik edici olmaktadır. Erişilebilirlik belgesi alan denetleme noktaları, belgeye ek olarak erişilebilir alan/mekân logosu kullanmaya hak kazanmaktadır. Bunun karşısında erişilebilirlik kıstaslarına göre uygun olmayan alan ve yapılar için azami sürede gereken düzenlemeler yapılmazsa yine yönetmeliğe göre belirlenen idari para cezaları uygulanır ve ilgili kurum, kuruluş veya tüzel/gerçek kişiye düzenleme için tekrar bir süre verilir.

Yönetmeliğin komisyonlar için belirlediği izleme ve denetleme formlarındaki uygunluk ölçütleri, Türk Standartları Enstitüsünce belirlenen ilgili standartlardır. Bu standartlar, standart numarası ve konu içeriğine göre Şekil 2.9. da sunulmuştur.

Standart Numarası	Standart Başlığı	Standart Kapsamı
TS 9111	Engelliler ve Hareket Kısıtlılığı Bulunan Kişiler İçin Binalarda Erişilebilirlik Gereklere	Tüm binalar ve yakın çevresinde engelliler ve hareket kısıtlılığı bulunan kişiler için ulaşılabilirliği sağlayacak fiziki düzenlemelere ait kural ve esaslar.
TS 12576	Şehir İçi Yollar-Kaldırım ve Yaya Geçitlerinde Ulaşılabilirlik İçin Yapısal Önlemler ve İşaretlemelerin Tasarım Kuralları	Hareket kısıtlılığı bulunanlar dâhil tüm yayaların yaya yollarını ve kaldırımları, yaya geçitlerini ve kavşakları güvenli ve rahatça kullanabilmeleri için oluşturulacak yapısal önlemlerin ve işaretlemelerin tasarım kuralları.
TS 12460	Şehir İçi Yollar-Raylı Taşıma Sistemleri Bölüm 5: Özürlü ve Yaşlılar İçin Tesislerde Tasarım Kuralları	Şehir içi yollarda yapılacak raylı toplu taşıma sistemlerdeki yeraltı hemzemin ve yer üstünde yükseltilmiş istasyon tesislerinde özürlü insanlar için mimari açıdan yapılacak düzenlemelerin tasarım kuralları.
TS ISO 23599	Görme Özürlü veya Az Görenler İçin Yardımcı Mamuller-Hissedilebilir Yürüme Yüzeyi İşaretleri	Görme özürlü veya az gören kişilerin güvenli ve bağımsız dolaşımına yardımcı olması amacıyla kullanılan hissedilebilir yürüme yüzeyi işaretleri (HYYİ) için mamul şartları ve bu işaretlerin uygulama (montaj) önerileri.
TS 13536	TS ISO 23599'un Uygulanmasına Yönelik Tamamlayıcı Standart	TS ISO 23599 ile birlikte ve bağlantılı olarak kullanılmak üzere ilave hissedilebilir yürüme yüzeyi işaretleri ve bunların uygulanma şekilleri.
TS ISO 23600	Görme Engelliler ile Görme ve İşitme Engelliler İçin Yardımcı Mamuller-Yaya Trafik Işıkları İçin Sesli ve Hissedilebilir Sinyaller	Görme engelliler ile görme ve işitme engelli kişilerin güvenli ve bağımsız hareket edebilmelerine yardımcı olmak amacıyla imal edilmiş, yaya trafik ışıkları için sesli ve hissedilebilir sinyallere ait gerekler.

Şekil 2.9. EİDY denetleme ölçütleri olan Türk Standartları

Şekil 2.9. da yer alan standartların içerikleri incelendiğinde genel öneri mahiyetinde asgari düzeyde uyulması gereken ölçütlerin verildiği görülmektedir. Bu ölçütlerin genel olması sebebiyle tasarım söz konusu olduğunda ölçütlerin uygulanabilir olması için rehberlik edecek bir kılavuza ihtiyaç ortaya çıkmıştır. Bu kılavuz da 2020

yılında Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı EYHGM tarafından yayıma hazırlanmış ve kamunun yararına sunulmuştur.

2.5.3. Erişilebilirlik Kılavuzu

Erişilebilirlik Kılavuzu (2020), yürürlükte olan mevzuat çerçevesinde ihtiyaç duyulan erişilebilirlik kriterlerinin somutlaştırılmış hâlini içeren bir rehberdir. Kısacası bir inşa ve düzenleme söz konusu iken sürece dâhil olan mimar, tasarımcı, kurum, kuruluş gibi unsurların bir başvuru kitabıdır. İçerikte yer alan ölçütler bir öneri mahiyetinde olup kılavuz içeriği, asgari düzeyde uyulması gereken ölçüleri içermektedir.

Kılavuzun ana hatlarını; *giriş, erişilebilirlikte ölçüler ve temel tasarım kuralları, bina yakın çevresi, otoparklar, bina girişleri, kapılar ve pencereler, erişilebilir tuvaletler, bina içi yatay dolaşım, alarmlar ve bina tesisatı, işaretlemeler, hissedilebilir yürüme yüzeyi işaretleri, diğer kullanım alanları* başlıkları oluşturmaktadır. Bu başlıklar ayrı ayrı işlenmiş ve her başlığın altında başlıktaki konuyla ilgili genel ölçüler verilmiştir. Genel ölçülerin ardından özel gereklilikler için şartların sağlanması için belirli ölçüler verilmiştir. Giriş kısmı, kılavuzun mahiyet ve önemini özetler niteliktedir.

“...hemen herkes günlük etkinliklerini gerçekleştirirken hareketliliğinde kısıtlılığa maruz kalabilir. Yürüyüş güzergâhında pek çok kişi için farkına varılmadan aşılabilen bir basamak, tekerlekli sandalye kullanıcısının karşısına çıktığında onu tamamen çaresiz bırakıp, bu kişinin engelli hâle gelmesine yol açmaktadır. Oysa iki kot uygun nitelikte rampa ile birbirine bağlandığında, yani ‘erişilebilirlik’ sağlandığında, herkesin kullanımına uygun güzergâh düzenlenmiş olacaktır.” (2020)

Bu cümleler, erişilebilirlik sorununun çözümünün göz önünde ve basit bir yöntem ile sağlanabilir bir sorun olduğunu göstermektedir. Bu çözümün uygulanabilir olmasının öncülü ise toplumun bilinçlenmesinden geçer. Engelli bireylerin hukukun öznesi olarak haklarını kullanabilmeleri için bir toplumsal kabul ve potansiyellerini ortaya çıkarabilmeleri önündeki engellerin ortadan kaldırılması, farkındalık çalışmaları ile mümkün olur (Engelli Hakları Ulusal Eylem Planı 2023-2025, 2022).

Erişilebilirlik Kılavuzu’nda yer alan mekân erişilebilirlikleri ile ilgili konular; tekerlekli sandalye manevra ve yaklaşım ölçüleri, baş açıklığı, zemin düzenlemeleri, rampalar, merdivenler, yürüme yüzeyleri gibi temel hususlardan oluşur. Bina yakın

çevresinde bahçe girişi ve bahçe yolu düzenlemeleri de yine mekân yapısı ile ilgili bir konudur. Otoparklar da yine mekân erişilebilirliği kapsamında değerlendirilen ve park yeri özellikleri ile park yeri tasarımı ile ilişkili bir konu olarak ele alınır. Diğer bir mekân erişilebilirliğini ilgilendiren konu ise bina girişleridir. Bu kapsamda ise giriş rampaları, bina giriş kapıları ile rüzgârlık alanı ve giriş holündeki donanımlar değerlendirilir.

Kapılar ve pencereler, erişilebilirlik donatısı açısından en önemli kısımlardan biridir. Bu çerçevede bağımsız bölüm kapısı, menteşeli, sürgülü kayar, otomatik (fotoselli) kayar, katlanabilir, kumandalı ve iç kapılar ile kapı eşikleri, aksamaları ve erişilebilir pencereler ele alınır. Mekânda tuvaletlerin erişilebilir olması için temel kurallardan biri tuvalet alanının geniş olmasıdır. Aileye özel tuvaletlerin yanı sıra umumi tuvaletler için de ölçüler söz konusudur. Bunlar; yaş gruplarına göre çocuk tuvaletleri, destekli tuvaletler, yürüyebilen (ambulant) engelliler için tuvalet, çoklu tuvaletlerdir. Tuvaletlerin erişilebilir olması için bazı gereklilikler vardır. Bu gereklilikler; tuvaletlerin iç donanım özellikleri, klozet, musluk bataryası, taharet musluğu ve su kontrolü, tuvalet kâğıtlığı, tutunma çubukları, pisuarlar, lavabolar ve aynalar başlıkları altında ölçüler bazında listelenmiştir.

Bina içinde dolaşım, engelli bireyler için erişilebilirlik kıstaslarının en önemlilerinden bir başkasıdır. Bina içinde dolaşım, yatay ve dikey olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Yatay dolaşımda tekerlekli sandalye manevra alanı, baş üstü boşluk, görme engellilerin kullandığı beyaz bastonun hareket alanı gibi imkânların sağlanabileceği ölçüler baz alınır. Dikey dolaşımda ise asansörlerin donanımları, kaldırma ve itme platformları ile merdivenlerin özellikleri için gerekli ölçü ve kriterler belirlenmiştir. Diğer bir husus olan alarmlar ve bina tesisatı konusu, gerekli çeşitliliğin sağlanması açısından önem teşkil etmektedir. Alarm tesisatı; işitilebilir, görülebilir, titreşimli ve yardımcı alarmlar olarak kurulmalıdır. Bina tesisatı da acil durumlar için yapılması gereken fiziki düzenlemeler ile donatılmalıdır. Erişilebilirlik Kılavuzu'nda erişilebilirlik düzenlemeleri kapsamında bahsedilen konulardan bir diğeri, işaretlemelerdir. İşaretlerin konumuna ek olarak işaretlerin özellikleri de ciddi bir hassasiyet içermektedir. İşaretlerde kullanılan punto, yazı boyutu, renk ve aydınlatmadaki özellikler temel gereksinimlerdir. Hissedilebilir kabartma ve Braille de görme engelli bireyler için işaretlemelerde olması gereken özelliklerdir. Hissedilebilir kat planı, semboller ve dijital işaretlemeler ise ek ihtiyaçlardır. Hissedilebilir yürüme yüzeyi işaretleri ise uygulama esasları başlı başına

planlanmış işaretlerdir. Kılavuzun son bölümünde diğer kullanım alanlarına ilişkin ölçütler yer almaktadır. Bu alanlar; mutfaklar, banyolar ve odaları kapsamaktadır.

2.5.3.1.Genel Esaslar

Erişilebilirlikte temel ölçü ve tasarım, her kullanıcı profiline uygunluğun sağlanmasına bağlı olarak belirlenir. Bu kullanıcılar, engeli bulunan bireyler olabileceği gibi anlık sakatlanma, duygu durumuna veya başka çeşitli koşullara bağlı ruh hâli gibi sebeplerden anlık hareket kısıtlılığı, dikkatsizlik ve benzeri durumlarda olan kimseler olabilir. Şekil 2.10. da yer alan ölçüler, genel ölçülerdir. Bu ölçülere ek olarak kullanılan araç-gereçlere göre özelleştirilerek birtakım ölçüler belirlenmiştir. Tekerlekli sandalye yaklaşım, manevra, zemin ölçüleri, görme engelli bireylerin kullandığı beyaz bastonun hareket açısı ve genişlikleri, güzergâh yürüyüşünde iki yönlü trafik-tek yönlü trafik geçişindeki genişlik gibi özel ölçüler de kılavuzda yer almaktadır. Buna ek olarak bireyden kaynaklı olmayan faktörler de erişilebilirliğin sağlanma kriterlerini etkileyebilir. Bunlar Şekil 2.11. de görüldüğü üzere hava durumu, bulunulan zaman dilimi, ortamın gürültü düzeyi gibi koşullar olabilir.

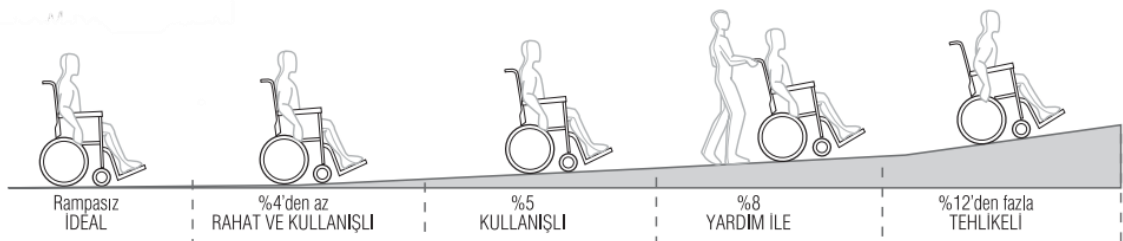

Şekil 2.10. Erişilebilirlikte genel ölçüler (2020)

Şekil 2.11. Erişilebilirlikte temel ölçü ve tasarım kurallarının sağlanmasında baz alınan koşullar (2020)

Diğer bir temel tasarım koşulu ise rampadır. Rampalar gerek sokak gerek mekân erişilebilirliğinin sağlanmasında çok önemli bir konumdadır. Rampaların kullanım alanı çok geniştir. Eğer bir alanda rampa kullanımı konusunda kot farkı, yerin dar olması gibi sebeplerden ötürü kısıtlılık varsa bu durumda rampa yerine asansör kullanımı şarttır. Eğer asansör de gerekli koşulu sağlayamazsa veya asansörün mevcudiyeti imkânsızsa bu durumda da kaldırma ve iletme araçları bulundurulmalıdır. Bu sıralama, mimari çözüm sıralaması olarak sunulmaktadır. Ayrıca rampalar, diğer iki seçeneğe göre daha ekonomiktir ve maliyet gerektirmez.

Şekil 2.12. Rampa yükseklikleri ve kullanım detayları (2020)

Rampaların eğiminin en az düzeyde olması en ideal olanıdır. Ancak zaruri durumlarda kot farkının yüksekliği ve aradaki mesafenin kısa olması hâlinde eğimin çok olması gerekebilir. Bu durumda rampa için ideal eğimin hesaplanması için geliştirilen formül “aşılan yükseklik/rampa uzunluğu”dur. Buna göre olması gereken eğimler aşağıdaki gibidir:

En fazla yükseklik	En fazla eğim
15 cm ve daha az	1:12 (%8)
16 cm-50 cm arası	1:14 (%7)
51 cm-100 cm arası	1:16 (%6)
101 cm üzeri	1:20 (%5)

Şekil 2.13. Rampa eğimi için ideal yükseklikler (2020)

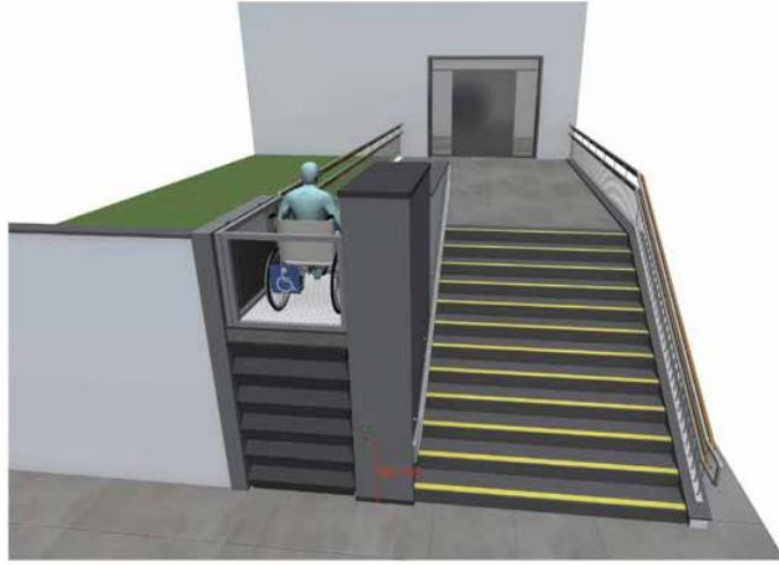
Kılavuzun bu alanında genel ölçüler ve rampalara ek olarak zemin, güzergâh, yaya yürüme yüzeyi ve merdivenlere dair gerekli ölçü ve düzenlemelere de yer verilmiştir.

2.5.3.2. Bina Girişleri

Binaların girişleriyle ilgili olarak TS 12576’de (TS 12576, 2012) bina girişlerinin hemzemin olması ile ilgili olarak düzenlemelere yer verilmiştir. Yaya kaldırımından binalara doğrudan girişlerde, bina inşaat sınırı yaya yoluyla sınır teşkil etmekteyse bina girişleri basamaksız olmalıdır. Bina ana girişlerindeki yaya kaldırımında yaya yolunun zemin kaplamasından farklı olarak 125x125 cm ölçülerinde görme engelliler tarafından algılanabilecek bir zemin dokusu tercih edilmelidir. Kot farkı bulunan bina girişlerinde farklı seviyelerdeki yerler birbirine rampa ile bağlanmalıdır. Rampa yüzeyleri 1:12’den daha dik olmamalıdır (Akçalı, 2015). Bina giriş rampalarında net genişlik 100 cm olmalıdır. Rampanın yatay uzunluğu 200 cm’den fazla veya rampa yüksekliği 15 cm’yi geçmekteyse rampanın her iki tarafında da korkuluk bulunmalıdır. Rampaların yüzey kaplaması düz, sert, sabit ve kaymayı önleyici malzemeden olmalıdır. Rampaların başında ve sonunda sahanlıklar bulunmalı ve sahanlıkların en az genişliği rampanın en geniş yeri kadar olmalıdır (Akçalı, 2015). Az görenler için sahanlıkların rampa ile zıt renkte olması gerekmektedir. Zemin üzerindeki kaplama veya döşemenin yüksekliği 13 mm’yi geçmemelidir. Yürüme güzergâhı üzerinde ızgaralar bulunmaktaysa aynı doğrultudaki aralıkları 13 mm’yi geçmemeli ve ızgaranın uzun kenarı ana geçiş yönüne

dik olacak şekilde yerleştirilmelidir (TS 9111, 2023). Ana giriş kapısının genişliği, eğer çift kanatlıysa 100 cm'den az ve 150 cm'den fazla olmamalıdır. Giriş kapılarında uyarı sensörlü cihazlar bulundurulmalıdır. Aydınlatmalarda sensörlü olarak tercih edilmelidir. Kapılarda bulunan kapı zilleri 90-140 cm arasında bir yüksekliğe konumlandırılmalıdır. Elektrikli ve büyük bina giriş kapılarına görme engellilerin fark edebilmesi için 130-140 ve 90-100 ölçü sınırlarının olduğu yerlerde uyarıcı şerit bantlar yerleştirilmelidir (Çağlayan Gümüş, 2020). Girişte rampa olmadığı durumda bu görevi görmek üzere kaldırıncı/iletici bir mekanizma kurulmalıdır.

Kılavuzun bu bölümünde, yukarıda verilen bilgilere ek olarak bina iç kapıları, rüzgârlık alanı, giriş holü donanımları, X-ray cihazları, danışma ve bankolara ilişkin erişilebilirlik ölçütleri ve bunlara ilişkin detaylar verilmiştir.

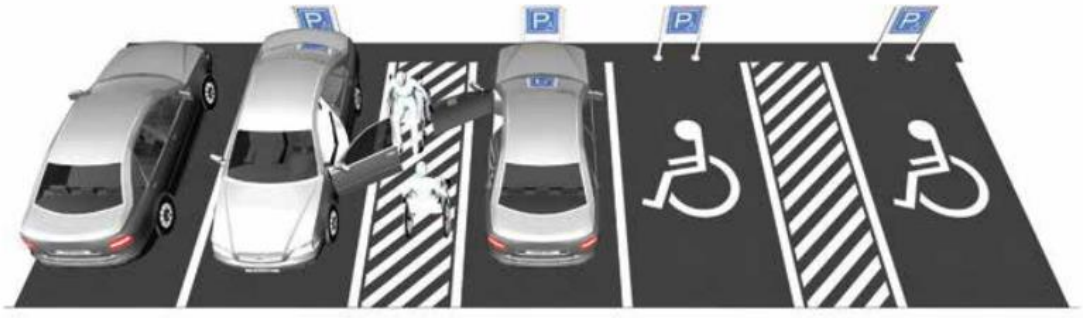
Şekil 2.14. Bina girişinde rampaya alternatif platform (2020)

2.5.3.3.Otoparklar

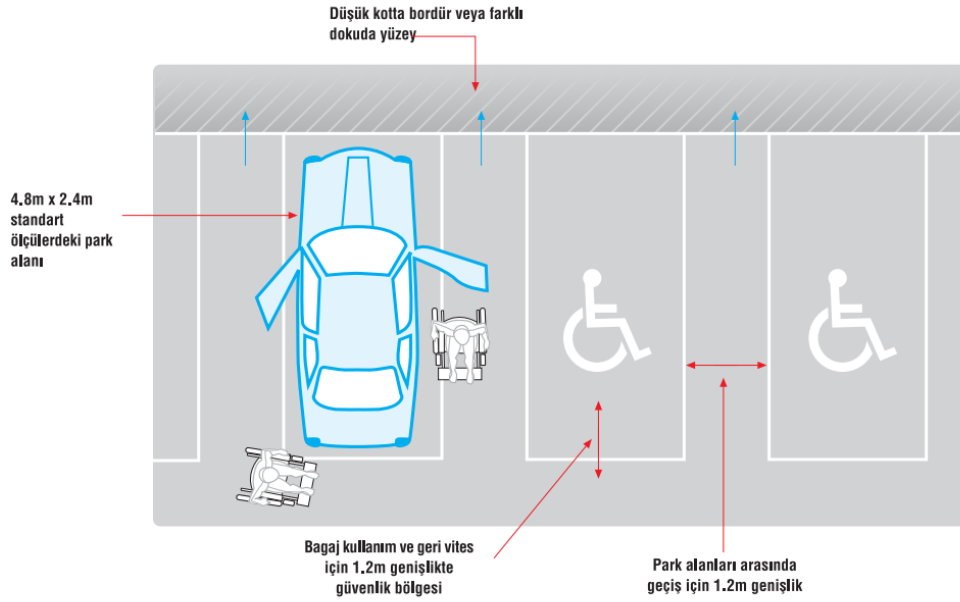
Park yerlerinin engelli kişilerin rahatça araçlarından inip tekerlekli sandalyelerine geçebilecekleri, kolayca manevra yapabilecekleri genişliklere sahip olması gerekmektedir. Engelli bireylere ayrılan park yerleri bina girişine en yakın yere konumlandırılmış olması gerekmektedir. Araç yeri genişliği 3500-3700 mm'den daha az olmaması, uzunluğunun da 6000-7000 mm aralığında olması önerilmektedir. Tekerlekli

sandalyenin geçebileceği iki araç arası net 1500 mm aralık bırakılması gerekmektedir. Alışveriş merkezlerinde, eğlence-dinlenme tesislerinde, kamuya açık alanlarda otoparkın % 6'sının engellilere ayrılması gerekmektedir. 25 araç için 1 engelli otopark alanı, 100 araca kadar 1'er artırılarak, 100 araçtan sonra her 50 araç için 1 adet, 200 araçtan sonra da 100 araca 1 adet ilave edilerek engelli otopark sayısı bulunur. 500 araçtan 1000 araca kadar toplamın %2'si, 1000 araçtan fazla olması durumunda her 100 araç için 1 adet engelli aracına ayrılmalıdır. Engelli araçları için 1/30 oranında park yeri ayrılır. Birim otopark alanlarının uzun kenarı en az 4,90 metre, kısa kenarı ise engelliler için en az 3,50 metre diğerleri için en az 2,40 metre genişliğinde olmak zorundadır. Otoparklarda engelli kişilere ayrılmış engelli otopark yerinin olduğunu simgeleyen engelli sembolü konulmalıdır.

Şekil 2.15. Otopark tasarımı için bir perspektif (2020)

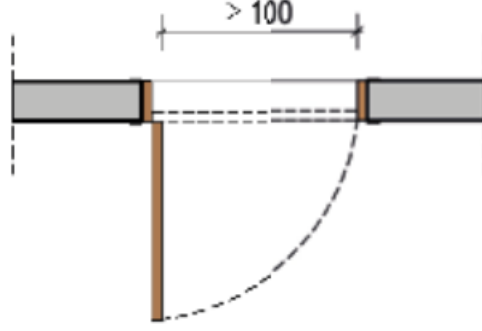

Şekil 2.16. Otopark tasarımında temel erişilebilir ölçüler (2020)

2.5.3.4. Kapılar ve Pencereleler

Kapılar ve pencereler için kılavuzda yer alan ölçüler net ölçüler olmakla beraber inşaatın bitmiş hâline dair verilen ölçülerdir. Bu bölümde bağımsız kapılar, iç kapılar, otomatik (fotoselli) kapılar, menteşeli kapılar, sürgülü ve katlanabilir kapılar, kumandalı kapılar, kapı eşikleri ile aksamları ve pencerelerin erişilebilir olma ölçütlerine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Bağımsız bölüm kapısında kapı kasasının iki karşıtı arası, en az 1 metre olmalıdır. Eğer söz konusu kapı otomatik bir kapı ise kapı sensörü, kısa boylu kişileri de algılayabilecek şekilde olmalıdır eğer bu mümkün değilse kısa boylu kişilerin geçişinde kapı açılışı için gerekli önlemler alınmalıdır.

Şekil 2.17. Bağımsız bölüm kapısında gerekli olan minimum geçiş genişliği ölçüsü (2020)

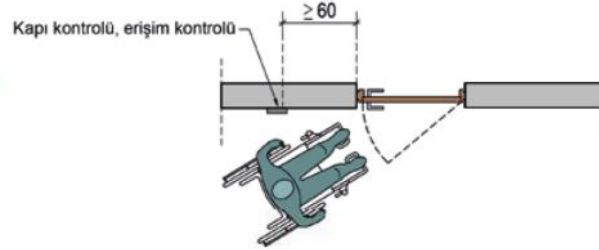
Tekerlekli sandalye gibi birtakım vasıta veya gereç kullanan bireylerin geçişini sağlamak ve kolaylaştırmak için kapı giriş ve çıkışında gerekli manevra alanı bırakılmalıdır. Menteşeli, kayar, otomatik, katlanabilir kapılarda geçiş genişliği 100 cm olarak düzenlenmelidir. Menteşeli kapılarda kapı kanadı 90 derece açıkken; kayar, otomatik ve katlanabilir kapılarda ise kapı tamamen açıkken genişlik minimum 90 cm olmalıdır. Kumandalı kapı ise hususiyetle tekerlekli sandalyeli bireylerin kapıyı açıp kapatmasında zorlandıkları durumlarda kullanım açısından en uygun iç mekân kapısı türüdür. Kapıyı kumanda etmekte kullanılan düğmenin yerden 90-120 cm yüksekte olması, tekerlekli sandalye ile yaklaşılabilir bir yerde olması ve zemin renginden farklı, ayırt edilebilir bir renkte tasarlanması gerekmektedir.

Kapı geçişlerinde eşik yapılmamalıdır. Eğer eşik yapılması zaruri ise eşik yüksekliği 1,3 cm'yi geçmeyecek şekilde ayarlanmalıdır. Kapı kolları, dikey veya yatay

çekme kolu olmalı ve yerden 90-110 cm yükseklikte olacak şekilde kapı üzerine monte edilmelidir.

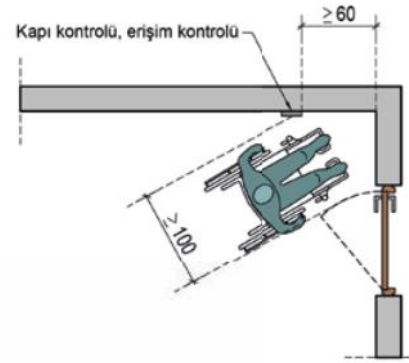
(a) Perspektif

(b) Plan

(c) Perspektif

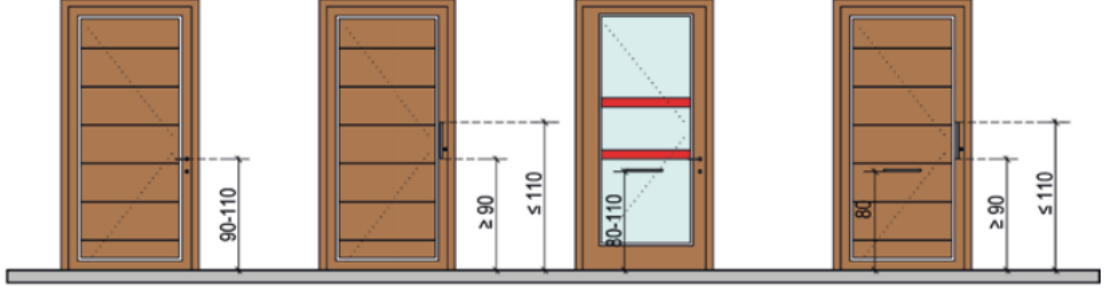

(d) Plan

Şekil 2.19. Kumandalı kapılar için gerekli manevra ve kumanda edilme ölçüleri (2020)

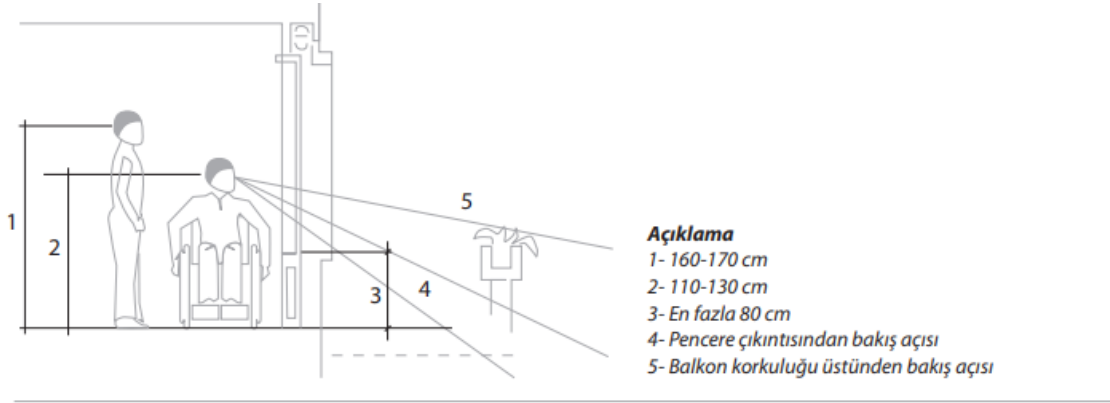

Şekil 2.18. Uygun kapı kolu şekilleri (2020)

Şekil 2.20. Çeşitli kapı kolları ve gerekli montaj ölçüleri (2020)

Pencerelerde ise en temel işlev önceliği mekâna doğal ışık ve temiz hava sağlamasıdır. Pencere 90 derece açık durumdayken 220 cm genişlikten dar olan yürüme güzergâhında herhangi bir engel oluşturmamalıdır. Pencere kolu ise yerden 80-110 cm yükseklikte olmalıdır. Bu sayede tekerlekli sandalye kullanan bir birey veya boyu anormal kısa bir kimse kolaylıkla pencereyi açıp kapatabilir. Pencere kenarları yaralanma veya kazaya sebebiyet vermeyecek şekilde düzenlenmeli, sivrilikler yuvarlaklaştırılmalıdır. Camların çarpma veya bir kaza hâlinde dağılmasını önleyecek malzemelerden yapılması tercih edilmelidir.

Şekil 2.21. Erişilebilir pencere tasarımı (2020)

2.5.3.5. Tuvaletler

Tuvaletlerin, kişinin bireysel kullanımına olanak sağlayacak genişlik ve nitelikte olması gerekmektedir. Genelde engelli tuvaletleri iki cinsinde kullanabilmesine olanak sağlayan tek bir hacimde çözüldüğünde evrensel tasarım kurallarını ihlal ettiğinden her

cins için ayrılan mekân içerisinde çözülmesi daha uygundur. Kapılarında engelli sembolü kullanılmalıdır. Tuvalet kapılarının yeterli ölçüde 900-925 mm yapılarak dışa açılması, tekerlekli sandalyedeki engellinin kolayca kapı koluna ve kilidine ulaşımı sağlanmalıdır. Tuvalet ölçüleri, tekerlekli sandalyedeki engelli bireyin manevrasına olanak sağlamalı, lavabo, klozet ve tutamaklar bu alanın dışında olmalıdır. Tekerlekli sandalyeden klozete geçmek kolay olmalı, sonrasında klozet etrafında tekrar tekerlekli sandalyeye geçmesini sağlayacak açılıp kapanabilen tutunacak düzenekler olmalıdır. Klozetin merkezde tercih edilmesi durumunda ise klozete erişim üç noktadan sağlamaktadır. Klozet yüksekliği yerden 450-480 mm, lavabo yüksekliği 720-740 mm yapılmakta iken tercih edilen yükseklik 800 mm, el kurutma makinaları, otomatik ya da manuel havluluklar ise 850 mm yüksekliğinde seçilmelidir. Görünen ve kolayca ulaşılan bir noktada acil çağrı durumlarında kullanılacak bir buton veya bir acil durum ipi olması gerekmektedir.

Şekil 2.22. Erişilebilir tuvalet (2020)

Büyük sosyal alanlarda erişilebilir geniş tuvalet olması Yapı Denetim Uygulama Yönetmeliğine göre bir gereklilik kapsamına alınmıştır. Buna göre geniş tuvalet kapısının geçiş genişliği minimum 110 cm olmalıdır. Bu tuvalette iç manevra alanı en az 2 metre çapta olmalıdır. Ayrıca erişilebilir geniş tuvalette, geleneksel erişilebilir tuvaletlere ek olarak yetişkinler için bir adet alt değiştirme ünitesi bulunması zorunludur.

Şekil 2.23. Erişilebilir geniş tuvalet(2020)

Bu bölümde yukarıdaki bilgilere ek olarak aile tuvaletleri, yaş gruplarına göre tuvaletler, destekli tuvaletler, yürüyebilen (ambulant) engelliler için tuvalet, tuvalet blokları (çoklu tuvalet), tuvalet içi donanım özelliklerine ait erişilebilirlik ölçütleri (klozet, musluk bataryası, taharet musluğu ve su kontrolü, pisuvarlar, tuvalet kâğıtlığı, tutunma çubukları, lavabolar, aynalar) ile ilgili kriterlere de yer verilmiştir.

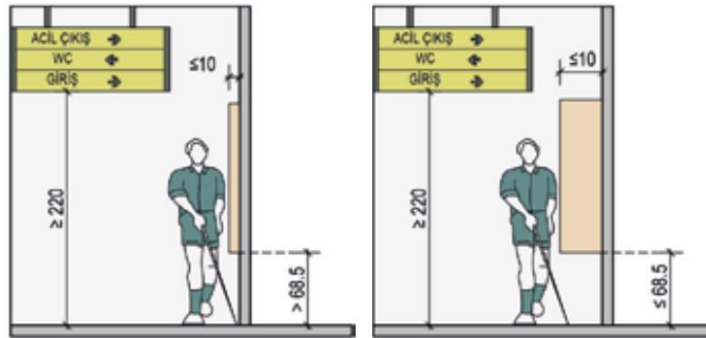
Birden fazla tuvaletin bir arada bulunduğu alanlara tuvalet bloğu veya çoklu tuvalet adı verilmektedir. Eğer mekânda tuvalet bloğu varsa erişilebilir tuvalet için mümkünse bağımsız bir giriş yapılmalıdır. Erişilebilir tuvalet içinde minimum 150 cm çapında manevra alanı bırakılmalıdır. Işık kontrol butonları erişimi kolay yerde olmalı veya sensörlü otomatik yanan ışıklar tercih edilmelidir.

Şekil 2.24. Erişilebilir tuvalet bloğu (çoklu tuvalet)(2020)

2.5.3.6. Bina İçi Dolaşım

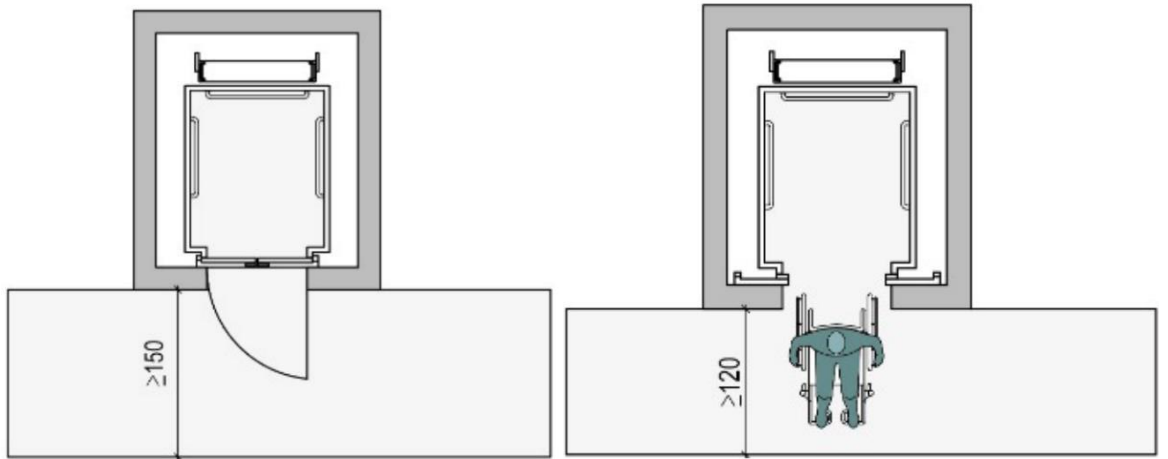
Binada yatay dolaşımında giriş holü, bina girişinden asansöre ulaşımına ve genel itibariyle katta dolaşım esnasında kot farkı bulunmamalıdır. Kot farkı zaruri koşullardan dolayı oluşursa bu durumda da rampa veya merdiven ile kotlar arası geçiş sağlanmalıdır. Mekân içi koridorlardaki genişlik minimum 120 cm, baş açıklığı ise minimum 220 cm olmalıdır. Kişinin dolaşım esnasında yatay veya düşey engellere takılmamaları için herhangi bir engelin bulunmasından kaçınılmalı ve duvara takılacak herhangi bir şey için şekilde 5.21'deki ölçüler göz önünde bulundurulmalıdır.

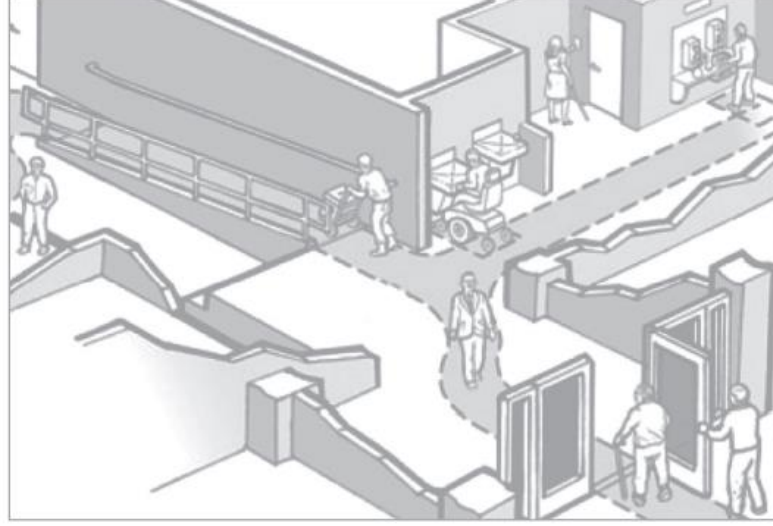
Şekil 2.25. Binada yatay dolaşım baş açıklığı ve montaj ölçüleri (2020)

Koridor dönüşlerinde yardımcı araç-gereç kullanan bireyler için yeterli manevra alanı bırakılmalı ve dönemeçteki duvar köşeleri sivri olmamalıdır. Ayrıca zemin, “TS 13882 Yaya Yürüme Yüzeylerinin Sınıflandırma Kuralları-Temel Gereklikler ve Değerlendirme Yöntemleri” standardınca belirlenen gereklikler üzere tasarlanmalı; kaymayı önleyen malzemelerden yapılmalı, sabit ve düz olmalıdır.

Mekânda dikey dolaşımda ise katlar arasında ulaşım aracılığı etmek için uygun rampa, merdiven veya asansör bulunmalıdır. Asansör yerine rampa yapılacaksa bütün şartları rampa tasarım kurallarına uygun olmalı ve eğimi en fazla %6 olmalıdır. Asansörlerin bina girişine uzaklığı, en çok 30 metre olmalı ve eğer asansör bina girişinde apaçık gözükmüyorsa yönlendirme işaretleri bulundurulmalıdır. Erişilebilir asansör kabini tasarımında kabin alanı en az 1.80 metrekare olarak tasarlanmalıdır. Asansör kapısının tam açıldığı hâliyle asansör girişindeki geçiş genişliği en az 90 cm olmalıdır. Asansör kapısının açık kalma süresi en az 6 saniye olarak ayarlanmalı ve kapı kasasının rengi zeminden ayırt edilebilir olmalıdır. Kabinin içindeki duvarlarda yerden $90\pm 2,5$ cm yükseklikte tutunma bariyerleri bulunmalıdır. Her katta asansör sahanlığı tekerlekli sandalyenin tam tur dönebileceği genişlikte olmalı, manuel açılan kapısı olan asansörlerin sahanlık ölçüsü en az 150, otomatik açılan kapısı olan asansörlerin sahanlığı ise en az 120 cm olmalıdır.

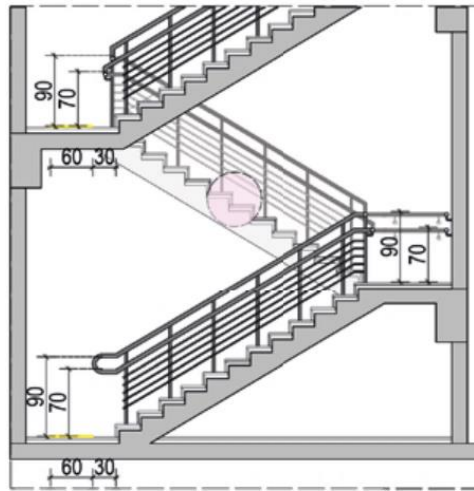

Şekil 2.26. Manuel ve otomatik kapısı olan asansör sahanlık ölçüleri (2020)

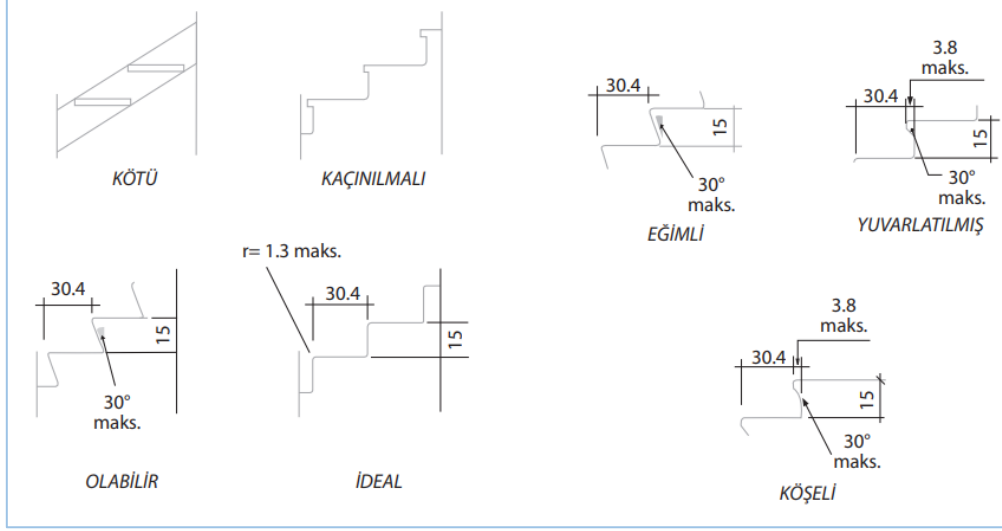

Şekil 2.27. Bina içi dolaşım örnekleme (2020)

Merdiven, diğer katlar arası erişim araçlarına ek olarak binada bulunması gereken dikey dolaşım vasıtalarından biridir. Merdivenler görme engelli bireylerin yandan yaklaşması için yürüyüş istikametine dik olarak konumlandırılmalıdır. Merdiven basamaklarının tümünün yüksekliği ve derinliği aynı olmalıdır, merdivenlerin başlangıç ve bitişlerinde manevrayı sağlayacak yeterlikte sahanlıklar bulunmalıdır. Bu bölümde verilen bilgilere ek olarak çeşitli bina tiplerinde uygulanması tavsiye edilen tırabzan, küpeşte, yangın merdiveni ölçü ve düzenlemeleri ile ilgili bilgiler verilmiştir. Ayrıca asansör kabininin içindeki ve dışındaki kontrol ve kat ulaşım düğmelerine, asansör işaret ve levhalarına erişim, kaldırma ve itme platformlarının erişilebilirliği için de kılavuzda ölçüler verilmiştir.

Şekil 2.28. Erişilebilir merdiven tasarımında gerekli bazı ölçüler (2020)

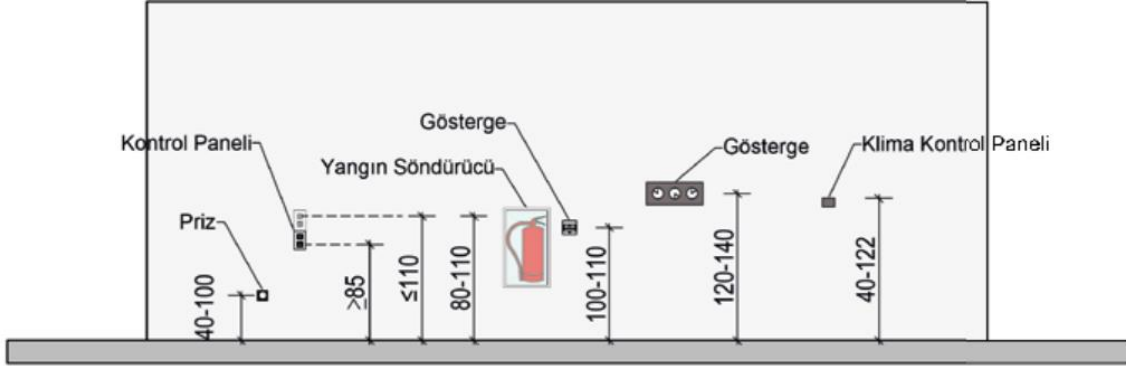

Şekil 2.29. Bazı basamak türleri ve ölçüleri (2020)

2.5.3.7. Alarm-Tesisat- İşaret ve Semboller

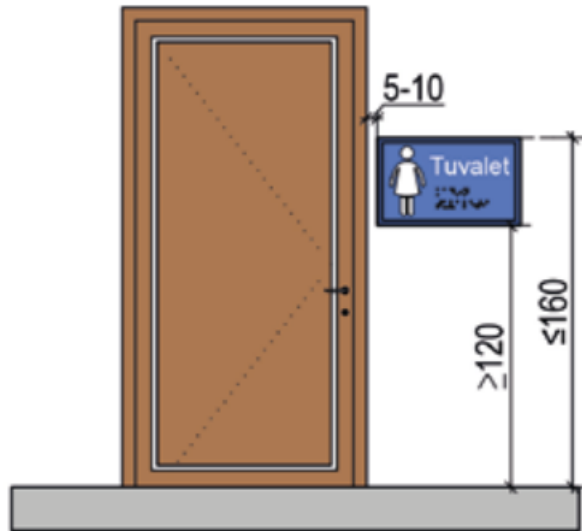
Bina içi alarmlar; hissedilebilir, işitilebilir, görülebilir ve titreşimli olması gerekmektedir. Alarmlar, binaların kendine has acil tahliye planları ile koordineli ve uyumlu çalışmalıdır. İşitilebilir alarmlar, 10.000 Hz altında olmalıdır, bu alarm türü az işiten ve görme engelli bireyler için hayati öneme sahiptir. İşitilebilir alarmlar, 15 desibel düzeyde veya 5 desibel düzeyde 30 saniye aralıklarla diğer sesleri bastırarak şekilde verilmelidir. Alarm sesi sonrası bina kullanımına göre en az 2 dilde kısa ve açık şekilde yönlendirme mesajları verilmelidir. Görülebilir alarmlar, sinyal verir veya mevcut ışığı artıran potansiyelde olmalıdır. Flaşlı alarmlar epilepsi hastalarının ataklarını tetiklememek için 0.5-0.4 Hz aralığında verilmelidir ve her bir flaş birbiriyle eşzaman çalışmalıdır. Titreşimli cihazlar, çağrı cihazı ve cep telefonlarına entegre edilebildiği gibi bireyin vücuduna mekanik bir enerji iletebilecek şekilde de tasarlanabilir. Bu sistem, acil durumlarda yaşlı, görme ve işitme engelli ile uyuyan bireyleri uyandıracak şekilde mekanizmaya sahip olmalıdır.

Binaların tesisatında elektrik prizleri yerden minimum 40 cm yüksekte olmalıdır. Trafo, jeneratör gibi tehlikeli bölümlerin önünde 60-122 cm yükseklikte uyarı levhaları konulmalıdır. Isı sistemi bütün binayı aynı şekilde ve ısı düzeyinde ısıtmalıdır.

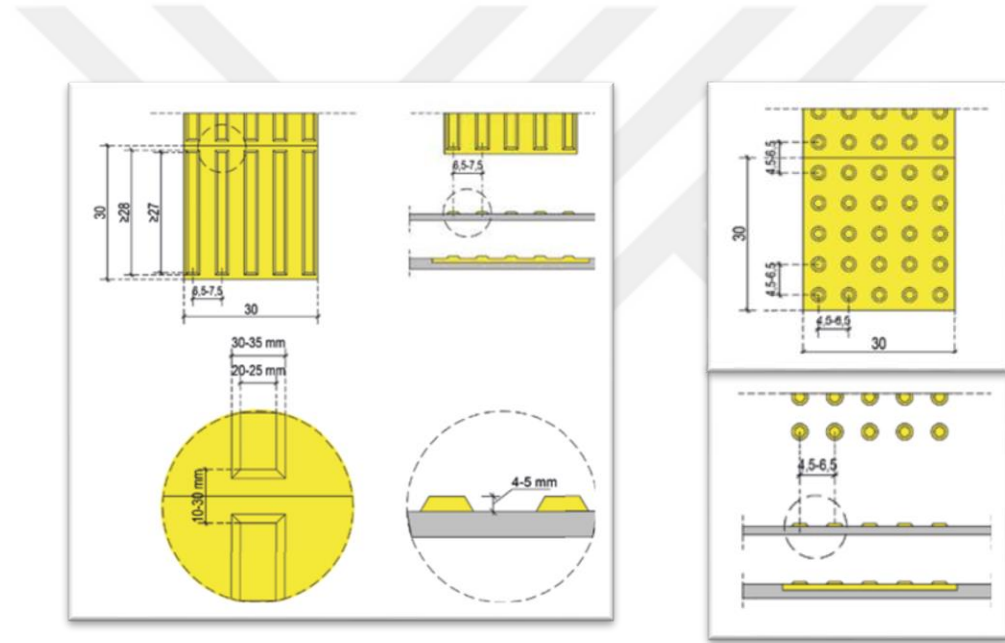
Şekil 2.30. Bina tesisatının konumlanma ölçüleri (2020)

Binaların kullanım türüne göre ihtiyacı karşılayacak şekilde maket, kroki, plan gibi şekillerde yönlendirme işaretleri; yön işaretleri, işlevsel ve bilgilendirici işaretler kullanılmalıdır. Levhalarda yazıların yanı sıra semboller de bulunmalı. Binalarda yoğunluğun bulunduğu güzergâhlarda mantık sırasına göre işaretler yerleştirilmelidir. Levhalarda kullanılacak punto, yazı boyutu, renk ve aydınlatma ile hissedilebilir kabartma ve Braille kullanımı ile ilgili bilgiler de kılavuzda ayrıntılı şekilde yer almaktadır. Kapı yanı işaretlemeler Şekil 2.31.'de gösterildiği şekil ve yükseklikte tasarlanmalı ve konumlandırılmalıdır.

Şekil 2.31. Kapı yanı işaretlemeleri (2020)

Hissedilebilir yürüme yüzeyi işaretleri (HYYİ) görme engeline sahip bireylerin rahatça güzergâh kontrolü yapması ve güvenle hedefledikleri konuma ulaşabilmeleri için hayati önem taşıyan işaretlemelerdir. Zemine uygulanan bu işaretler, kılavuz yüzey ve uyarıcı yüzey olarak iki farklı işlevle kullanılır. Kılavuz yüzey; 30-60 cm genişliğinde ve 4-5 mm yükseklikte girinti çıkıntılara sahip, bir yerden başka bir yere ulaşmayı sağlayan işaretlerdir. Uyarıcı yüzey ise belirli bir tehlike doğrultusunda veya bir karar noktasını belirlemek için kullanılır ve yine girinti çıkıntıların yüksekliği 4-5 mm kadar olmalıdır. HYYİ, bina içlerinde kullanımı konusunda bazı zorunlu alanlar bulunmaktadır. Bina girişinden danışmaya kadar, danışma yoksa kat planının olduğu noktaya kadar, merdivenlerin sahanlıkları gibi alanlar bu zorunlu noktalardan bazılarıdır.

Şekil 2.32. Hissedilir yürüme yüzeyi işaretleri kılavuz ve uyarıcı yüzeyler (2020)

3. ALAN ÇALIŞMASI: KONYA'DAKİ ALIŞVERİŞ MERKEZLERİNİN ERİŞİLEBİLİRLİĞİNE YÖNELİK İNCELEMELER

Bu bölümde, seçilen AVM'lerin erişilebilirlik kılavuzunda belirlenen erişilebilirlik ölçütleri kapsamında değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu değerlendirme, özel gereksinimli bireylerin dört farklı gruba indirgenerek her bir grup özelinde irdelenmesi ile yapılmıştır. Tekerlekli sandalyeli ve bebek arabalılar hareket manevra açısından benzer özellikler taşıdığı için aynı grupta değerlendirilmiştir. Yaşlılar ve çocuklar ise bir kişiye ihtiyaç duymalarından çabuk yoruldukları için benzer ihtiyaçlara muhtaç olduklarından aynı grup adı altında değerlendirmeye alınmışlardır. Bu gruplar aşağıdaki gibidir:

1. Tekerlekli sandalye ve bebek arabalılar
2. Görme engelliler
3. Konuşma ve duyma engelliler
4. Hareket kısıtlılığı olan/engelli, yaşlı ve çocuklar

Seçilen bu alışveriş merkezlerinin örneklem olarak belirlenmesinin etken sebebi, söz konusu mekânların Konya ili sınırları içerisinde yer alan en kapsamlı ve alışveriş merkezi tasarım standartlarına en uygun yapılar olmalarıdır. Ayrıca AVM'ler toplumun sosyal dinamizminin önemli birer parçası konumundadırlar. İstihdam, eğlence, tüketim, rekreasyon gibi günlük hayatın içinden birçok unsurun bir arada bulunabildiği bu yapılar, erişilebilirlik ölçütlerine en yüksek seviyede uyum sağlaması gereken yapılardandır.

3.1. Novaland AVM'ye İlişkin Genel Özellikler

Novaland AVM, “outlet” bir AVM çeşididir. Projesi 2014 yılında gerçekleştirilen ve Turkmall tarafından geliştirilen bu AVM, çalışmaya konu olan diğer AVM'ler arasında en yeni olanıdır. 2015 yılında *Novada Outlet* adıyla açılan AVM, 2018 yılında isim değişikliğine giderek *Novaland Outlet* olarak hizmete devam etmiştir. 67.508 metrekare alana kurulu olan Novaland AVM, 1700 araç kapasiteli açık ve kapalı 2 otoparka sahiptir. 130 mağaza, 3181 metrekare alanlı hipermarket, eğlence ve rekreasyon alanları ve kiralanabilir alanlarla beraber bir de kreşi bünyesinde bulunduran bu AVM, çalışmada adı geçen diğer AVM'lere nispetle daha modern bir tasarıma sahiptir. Şehrin

Selçuklu ilçesinde yer alan AVM'nin zemin ve üstündeki 2 kat, toplamda 3 katı ile AVM kapsamında hizmet vermektedir. Novaland AVM, Konya şehrinin ilk TSE belgeli alışveriş, yaşam ve eğlence merkezidir (@novalandoutlet, t.y.).

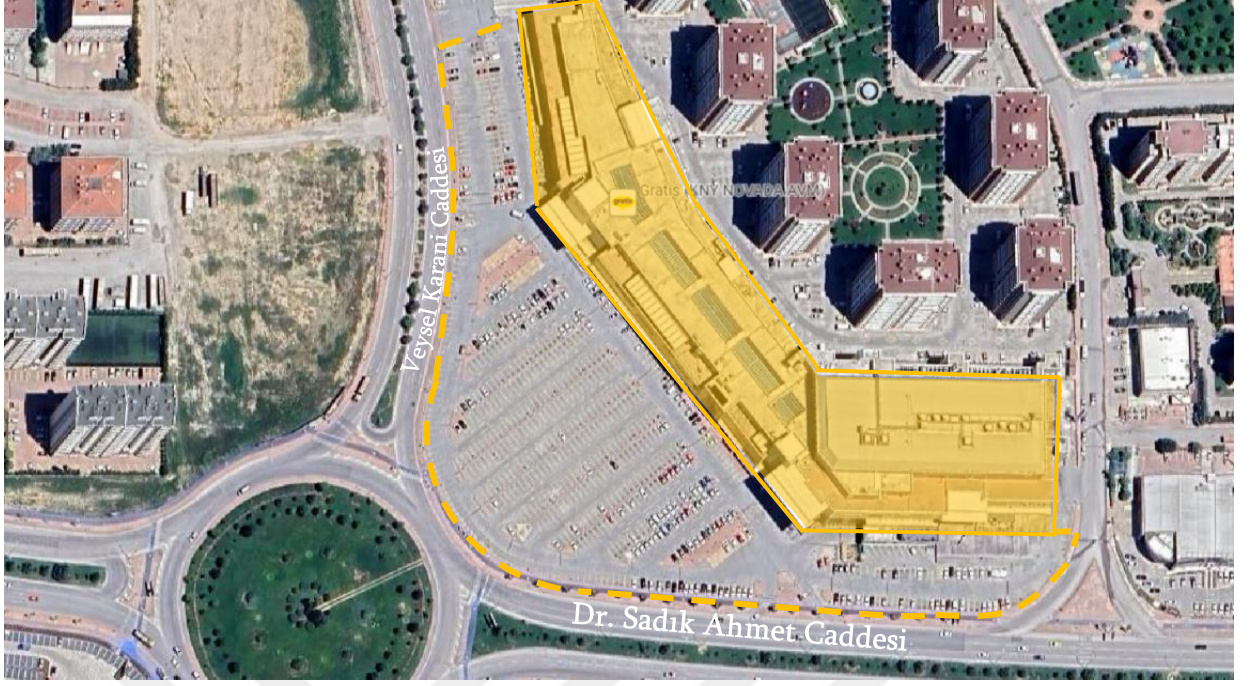

Şekil 3.1. Novaland AVM kat planı (Turk Mall, 2014)

Şekil 3.2. Novaland AVM dış görünümü (proje tasarımı) (Turk Mall, 2014)

Novaland AVM, iki caddenin dik kesiştiği noktada, köşe bir konumda oval üçgen bir mimari alanda bulunmaktadır. AVM'nin bir cephesi, Konya'nın en işlek caddeleri olan İstanbul ve Ankara çevre yollarını birbirine bağlayan Dr. Sadık Ahmet Caddesi, diğer cephesi ise Konya'nın en kalabalık semtlerinden Bosna Mahallesi'ne bağlanan ve Yeni İstanbul Caddesi'ne paralel olan Veysel Karani Caddesi tarafındadır. AVM, Yeni İstanbul Caddesi üzerinde bulunan Konya'nın şehirlerarası otobüs terminaline 1 km uzaklıktadır.

Şekil 3.3. Novaland AVM uydu görünümü

AVM'ye ulaşım; minibüs ve otobüs hatlarıyla sağlanmaktadır. Otogar tramvay durağından tramvay hattından mahalleye taşıma yapan otobüsler, bir minibüs hattı ve doğrudan merkeze ulaşan bazı otobüs hatları; AVM'nin çevresinden geçmektedir. AVM'nin işlek merkezlerin yakınında bulunmasına karşılık Yeni İstanbul ve Ankara çevre yollarının tam ortasında olmasından kaynaklı toplu taşıma araçlarıyla tam AVM önünde inilememekte çünkü AVM önünde toplu taşıma durağı bulunmamakta. En yakın otobüs duraklarında inildiğinde AVM çevresindeki caddelerin yaya olarak geçilmesi gerekmekte ve minibüs ile ulaşım sağlandığında ise AVM önündeki otoparkın yani Şekil 6.2.'de kesik çizgilerle belirlenmiş otopark alanının geçilmesi gerekmektedir. Otoparkın en dış kısmından merkez giriş kapısına kadar en uzak mesafe, yaklaşık 150 metredir. Bu durum, yürüme ve görme engelli bireyler ile hareket kısıtlılığı olanların AVM'ye ulaşımında bir handikap olarak tespit edilmiştir. Öte yandan AVM girişinde şehirde *binbin* adıyla bilinen elektronik *scooter* araç istasyonu bulunmaktadır. Kullanıcı kitlesinin kısıtlı olması göz ardı edilmeksizin ulaşım açısından kullanmayı tercih eden bireyler için kolaylaştırıcı ve ulaşılabilirliği artıran bir çözüm olarak değerlendirilmiştir.

Şekil 3.4. Novaland AVM ana giriş önü (Dağ Holding, 2023)

Novaland AVM için 1 ana 2 yan kapı olmak üzere toplam 3 giriş kapısı bulunmaktadır. Şekil 3.5.'e göre A2 (C) girişi Veysel Karani Caddesi tarafında, B1 girişi Dr. Sadık Ahmet Caddesi tarafında ve A1 girişi (ana giriş) iki caddenin birbiriyle kesiştiği dönel kavşağın karşısında yer almaktadır.

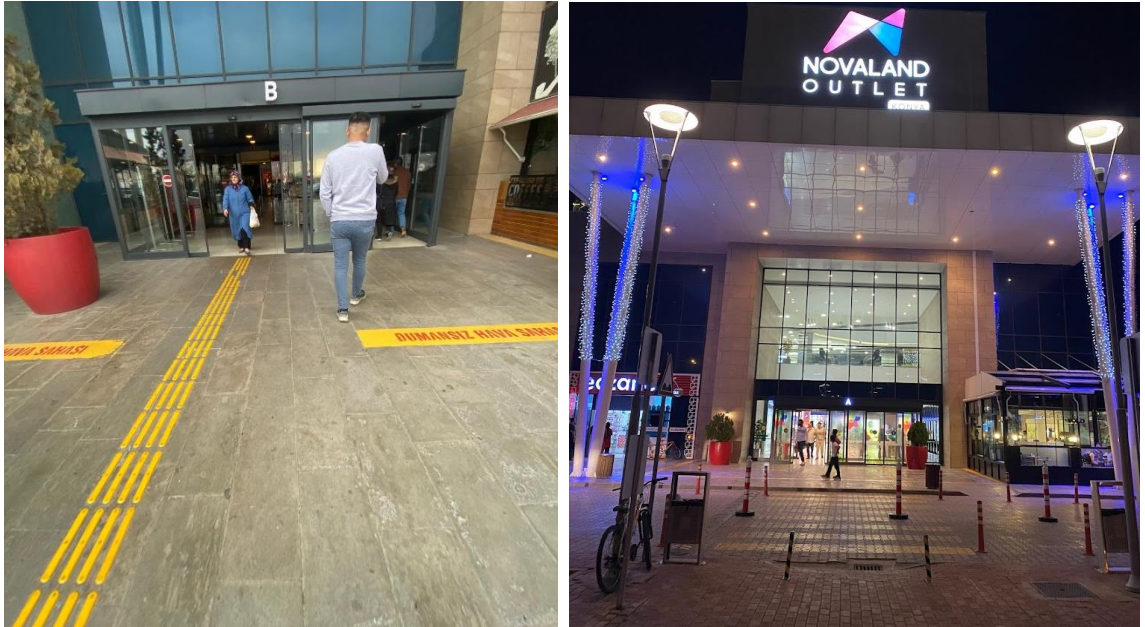

Şekil 3.5. Novaland AVM giriş kapıları (proje tasarımı) (Turk Mall, 2014)

3.1.1. Novaland AVM Bina Girişlerinin Değerlendirilmesi

Novaland AVM'ye toplam 3 ayrı kapıdan giriş-çıkışlar sağlanmaktadır. Bu kapılar zemin katta bulunmakta ve bu kapılardan 2'si yan kapı, 1'i ise ana kapıdır. Ayrıca alt kattaki otoparktan da AVM'ye giriş yapılmaktadır. AVM'nin 67.508 metrekarelik geniş bir alana kurulu olduğu göz önünde bulundurulduğunda zemin girişlerinde 3 ayrı kapının olması, AVM'yi tercih eden bireyler için sağlıklı bir alternatif oluşturmaktadır.

Bina girişlerinde A ve B kapılarında zeminde kot farkı bulunmamaktadır. Bu sayede çalışma kapsamında yapılan tasnife göre 1. grup olan tekerlekli sandalyeli ve bebek arabalıları grubu için binaya giriş erişimlerinde bir sorun oluşmamaktadır. Buna karşın C kapısında kot farkı, merdiven basamakları ile girişe bağlanmıştır ve rampa merdivenlerin en solunda bulunmaktadır. Bu noktada rampanın bulunması, bu kapıyı tercih eden, söz konusu grup içindeki bireylerin binaya girişini kolaylaştırmaktadır. Novaland AVM için tercih edilen fotoselli kapılar, erişilebilirlik açısından kullanışlı kapılar olduğundan her bireyin AVM'ye giriş-çıkışını kolaylaştırmaktadır. Fotoselli kapı girişindeki kapı sensörü ise kuvvetli algılama gücüne sahip olup kısa ve tekerlekli sandalyeli bireyler dâhil herkesi, geçişleri ile eşzamanlı olarak algılamaktadır.

Şekil 3.6. Novaland AVM A ve B girişleri

İkinci grup açısından giriş ve çıkış kapıları analiz edildiğinde görme engelliler için sesli uyarı cihazlarının kapıların üzerinde bulunmadığı görülmüştür. Girişlerde HYYİ uygulaması yapılmıştır ve bu kılavuz uyarıcı yüzey olarak uygulanmıştır fakat girişte bulunan büyük saksılara çarpma tehlikeleri doğrultusunda gerekli önlemler alınmamıştır. Bunun görme engelli veya görme bozukluğu olan kimseler için tehlike arz eden bir durum olduğu tespit edilmiştir. Aynı zamanda giriş kapısında uyarıcı şerit bantlar bulunmamaktadır. Bu ise az gören, görme bozukluğu olan veya dalgın kimseler için tehlikeli sonuçlar doğurabilecek bir durumdur. Fotoselli kapı yanındaki camlar, dikkatli olunmadığı takdirde veya bilmeyen kimseler için bir kapı olarak algılanabilir ve çarpma gibi kazalara yol açabilir. C giriş kapısına ulaşmadan önceki merdiven basamaklarında mevsim şartları göz önünde bulundurulduğunda olması gereken zeminde kaymayı önleyici kaplamalar bulunmamakla beraber yine basamaklarda HYYİ'lere yer verilmediği görülmektedir.

Üçüncü grupta tasnif edilen bireylere yönelik alışveriş merkezini tanıtan yönlendirme pano ve levhalarının olmadığı tespit edilmiştir. Bu gruba ait bireyler alışveriş merkezine kendi başlarına girebilmektedirler ancak konuşma ve duyma engelleri sebebiyle ulaşmak istedikleri mekân ve güzergâhları öğrenmek için bir işaret dili üzerinden anlaşılabilecekleri bir danışmaya ihtiyaçları vardır. Danışma olmaması durumunda kat planı ve güzergâhları belirtmek için bir şema ve her mekânda detaylı ve okunaklı yönlendirme işaretlerine ihtiyaç vardır. Ancak Novaland AVM'de bu hedefleri gösteren alışveriş merkezinin plan şemasının olmadığı, bilgilendirme panoları veya işaretlerinin de yetersiz olduğu görülmüştür.

Şekil 3.7. Novaland AVM C girişi

Novada AVM bina girişleri, dördüncü grup açısından değerlendirildiğinde ise hareket engeli veya kısıtlılığı olan ve yaşlılar için gerektiği zaman kullanabilecekleri tutunma kollarının kapılar dâhil alışveriş merkezi içerisinde hiçbir yerde kullanılmadığı görülmüştür. Buna rağmen alışveriş merkezine erişimin diğer gruplara kıyaslandığında bu grup için daha kolay olduğu analiz edilmiştir. Acil durum kapılarının ise her zaman amacına hizmet edecek şekilde kullanıma açık bulundurulduğu gözlemlenmiştir.

3.1.2. Novaland AVM Dolaşım Alanlarının Değerlendirilmesi

Düşey dolaşım alanları genel olarak değerlendirildiğinde tüm gruplar için yeterli genişliğe sahiptir. Birinci grup, alışveriş merkezinin iç mekânında yatay dolaşımda iken herhangi bir sıkıntı teşkil edecek durumla karşılaşmamaktadır. Novaland AVM’de düşey sirkülasyon, yürüyen merdiven ve asansörlerle sağlanmaktadır. Bu noktada ortaya çıkan bir handicap ise birinci gruptaki bireylerin çoğunlukla asansörlerle düşey dolaşıma katılabiliyor olmalarıdır. Yürüyen merdivenler iki farklı tür olarak kullanılmış; basamaklı paletler ve basamaksız, yürüyen bantlardan oluşmaktadır. Basamaklı paletlerde tekerlekli yardımcı araçların yardım olmadan durması mümkün değildir. Basamaksız, yürüyen bantlar ise tekerlekli araçlarla dikey ulaşımda kullanılması, asansör kadar olmasa da basamaklı paletlere nispeten daha uygun araçlardır. Tekerlekli sandalye ve bebek arabalı

şekil 3.8. Novaland AVM yatay dolaşım alanı

kişilerin asansörle erişim sağlaması beklenen alışveriş merkezinde farklı iki noktada toplam dört adet asansör bulunmaktadır. AVM’yi tercih eden bireyler, dikey dolaşım için genellikle yürüyen merdivenleri tercih etmektedirler; bu sayede asansörler, engelli bireylerin kullanımı için yeterli olmaktadır. Kapalı Otoparktan AVM’ye erişim, yürüyen bant ile sağlanmıştır. Yürüyen bantların önünde uyarıcı hissedilebilir yüzeyler konumlandırılmıştır. Fakat dış bahçede aynı çözümleme yapılmamıştır. Otoparktan AVM girişine kadar HYYİ’lere yer verilmemiştir.

İkinci grup olarak tarif edilen görme engelli bireylerin giriş kapılarında karşılaştıkları sorunların yanı sıra dolaşım içindeyken de benzer sıkıntılarla karşı karşıya kaldıkları gözlemlenmiştir. Görme engelli bireyler tek başlarına oldukları durumlarda yön bulma, hedefledikleri noktalara erişim ve güzergâhta ilerleme gibi konularda problemler yaşamaktadırlar. Bu soruna çözüm olarak iç mekânda görme engellileri yönlendirebilecek hissedilebilir yüzey veya kiosklarla sağlanabilecek harekete duyarlı sesli yönlendirme cihazlarına rastlanmamıştır. Bu araçların eksikliği, sirkülasyon alanlarında daha çok hissedilmiştir. Bu grubun bireyelerine yönelik işaretlemelerden yalnızca asansör iç tuşları üzerinde Braille alfabesine ait kabartmalar bulunmaktadır. Dikey ulaşım için erişimde sadece asansör ve yürüyen merdivenlerin önünde hissedilebilir yüzey uygulaması bulunmaktadır ve bu işaretlerin malzeme yapısı, renklendirmesi ve ölçüleri mevzuata uygun tasarlanmıştır. Genel itibariyle bu grup için tek başına AVM içerisinde dolaşım hususunda yeterli koşullar sağlanamamıştır.

Şekil 3.9. Novaland AVM asansör ve merdiven sahanlıkları

Üçüncü grup bireyleri, girişten itibaren iç mekânda erişimleri için herhangi bir kısıtlama ya da engel bulunmamaktadır. Fakat soru sormak istediklerinde onlara yardımcı olabilecek bir danışma veya yönlendirme sağlayacak görsel pano, işaret, levha vb. bulunmadığı için sıkıntılar yaşayabilmektedirler. Alışveriş merkezinin kat planlarına ait şema AVM içinde bulunmadığı için genel olarak AVM'yi tercih eden her bireyin yönlendirme ve güzergâh çizme sorunu yaşadığı gözlemlenmiştir.

Dördüncü grubun bireylerinde dinlenebilmeleri için yeterli sayıda oturma alanları oluşturulmuştur. Fakat asansör içleri hariç diğer alanlarda tutunma barları konumlandırılmamıştır. Yaşlıların destek alacağı bir tasarım bulunmadığı gözlemlenmiştir. Diğer taraftan düşülme tehlikesi yerlerde bulunan tırabzan ve korkuluklar, mevzuatta belirtilen standartlarda tasarlanmıştır.

Şekil 3.10. Novaland AVM dolaşım alanları

3.1.3. Novaland AVM Tuvaletlerin Değerlendirilmesi

Tuvalet bölümü, bilgilendirici levhalar ile belirtilmiştir. Yemek katında ikişer, zemin katı ve 1. Katta ise birer tuvalet bulunmaktadır. Özellikle birinci ve dördüncü gruptaki bireylerin ihtiyaç duyduğu engelli tuvaletleri, kadın ve erkekler için ayrı ayrı tasarlanmamış ve tek bir tane olarak çözümlenmiştir. Ayrıca erkek ve kadın tuvaletlerinden müstakil olarak yapılandırılmıştır. Ancak engelli tuvaletinin erkek ve kadınlar için ayrı olmaması sosyolojik bir problemi de beraberinde getirecek ve bu

tuvaleti kullanmak isteyen bireyleri mağdur edecek bir durumdur. Erişilebilirliğin maksadının engelli bireyleri ayırıştırmamak olduğu düşünöldüğünde mevcut engelli tuvaleti tasarımının engelli bireyleri toplumdaki soyutlayıcı ve ayırıştııcı bir pozisyonda olduğu görölmektedir. Tüm bunlara ek olarak zemin katta bir engelli tuvaleti bulunmakta ve kilitli durumda olduğu için kullanılmamaktadır. Bu sebeple engelli tuvaleti içerisindeki aksamın gerekli incelemesi yapılamamıştır. 2. kattaki engelli tuvaleti, yine erkek ve kadın bireyler için ayrı ayrı tasarlanmamış ancak zemin kattakinin aksine kullanıma açıktır. Engelli tuvaletindeki tutunma kolları, lavabo ve diğer aksamlar kılavuzda belirtildiği şekilde ölçölendirilmiş ve tasarlanmıştır. Ayrıca acil durum kolu da uygun ölçöler dâhilinde engelli tuvaletine yerleştirilmiştir.

Şekil 3.11. Novaland AVM engelli tuvaleti

İkinci ve üçüncü gruptaki bireylerin tuvaletleri kullanabildiği ve bu noktada ciddi bir sorunla karşılaşmadıkları gözlemlenmiştir. Hem HYYİ uygulamaları olması gerektiği şekilde yapılmış hem de özellikle üçüncü grup bireyleri için oldukça önemli olan yönlendirici işaretlerle tuvalet alanı tarif edilmiştir. Görme engelli bireylerin tuvaletlere ulaşımının mümkün olduğu kadar bağımsız olması adına gerekli uygulamalar yapılmıştır. Tuvalet alanına kadar ve tuvalet için ayrılan alanlarda tuvalet, acil çıkış ve asansörlere

kadar HYYİ'ler yerleştirilmiştir. Dördüncü gruptaki bireylerin de tıpkı birinci gruptaki bireyler gibi engelli tuvaletiyle ilgili tespit edilen sorunlar dolayısıyla zemin kattaki engelli tuvaletine erişebilirlikleri yoktur. Normal tuvaletler ve 2. katta yer alan engelli tuvaleti erişilebilir durumdadır ancak 2. Kattaki engelli tuvaleti, erkek ve kadınlar için ayrı ayrı tasarlanmamış olduğundan bireyler mağdur olmaktadır.

Şekil 3.12. Novaland AVM tuvalet giriş yollarındaki HYYİ'ler

3.1.4. Novaland AVM Otoparkların Değerlendirilmesi

Novaland açık otoparkı, mevzuatta belirtilen standartlar kapsamında incelendiğinde özellikle engelli park alanları ve park alanları arasında olması gereken sirkülasyon alanlarının uygun şekilde tasarlanmış olduğu görülmektedir. Fakat giriş kapısına kadar olan mesafede hissedilebilir yüzey alanı bulunmamaktadır. Aynı zamanda olumsuz hava koşulları için herhangi bir önlem kapsamında tasarımlar uygulanmamıştır. Otoparklarda indirme ve bindirme alanları için gerekli ölçüler sağlanmıştır. Otopark genişliği 3 m*5m olarak tespit edilmiştir. Otopark alanında yayalar için ayrılan alanın tam ortasında su giderinin bulunması engelli ve diğer bireyler için düşme tehlikesi arz etmektedir. Aynı zamanda engelli parklarını işaret eden herhangi bir sembol veya ışıklı uyarı cihazı bulunmamaktadır.

Şekil 3.13. Novaland AVM açık otopark

3.1.5. Novaland AVM Sosyal Alanların Değerlendirilmesi

Yeme-içme alanlarında birinci grubu bireylerine yönelik yemek masaları tekerlekli sandalye manevra alanlarını engellemeyecek şekilde konumlandırılmıştır. Bu sayede sirkülasyon alanlarında dolaşım rahat yapılabilmektedir.

İkinci grup olarak belirlenen görme engelli bireyler yemek katına birinin desteği olmadan ulaşamamaktadır. Çünkü yalnızca tuvaletler, asansör önleri ve yürüyen merdiven başlangıçlarında hissedilebilir yüzey uygulaması bulunmaktadır. Diğer dolaşım alanlarında zemin kaplamasında yönlendirici kabartmaların olmayışı, az gören bireyler için duvar döşemelerinin veya farklılaştırılan zeminlerin olmayışı, bu grup için bu alanda rahatça dolaşıma imkânını zorlaştırmaktadır. Menülerde ise Braille alfabeli kabartmalı yazıların olmadığı tespit edilmiştir.

Şekil 3.14. Novaland AVM yeme-içme alanı

Üçüncü grupta bulunan duyma ve konuşma engelli bireyler isteklerini ancak yazarak ya da menüden işaret ederek verebildikleri görülmüştür. Dördüncü grubun bireyleri kolay bir şekilde asansör ve yürüyen merdivenler ile erişim sağlayabilmektedir.

Sirkülasyon alanlarında yeterli genişlik mevcuttur, bu sayede dolaşım kolaylıkla sürdürülebilmektedir. Çocuklar için ayrı bir oyun alanı konumlandırılmış olup bu alanda kot farkı olmadığından özel çocuklar dâhil çocukların birçoğunun bu alanı rahatça kullanabildiği tespit edilmiştir.

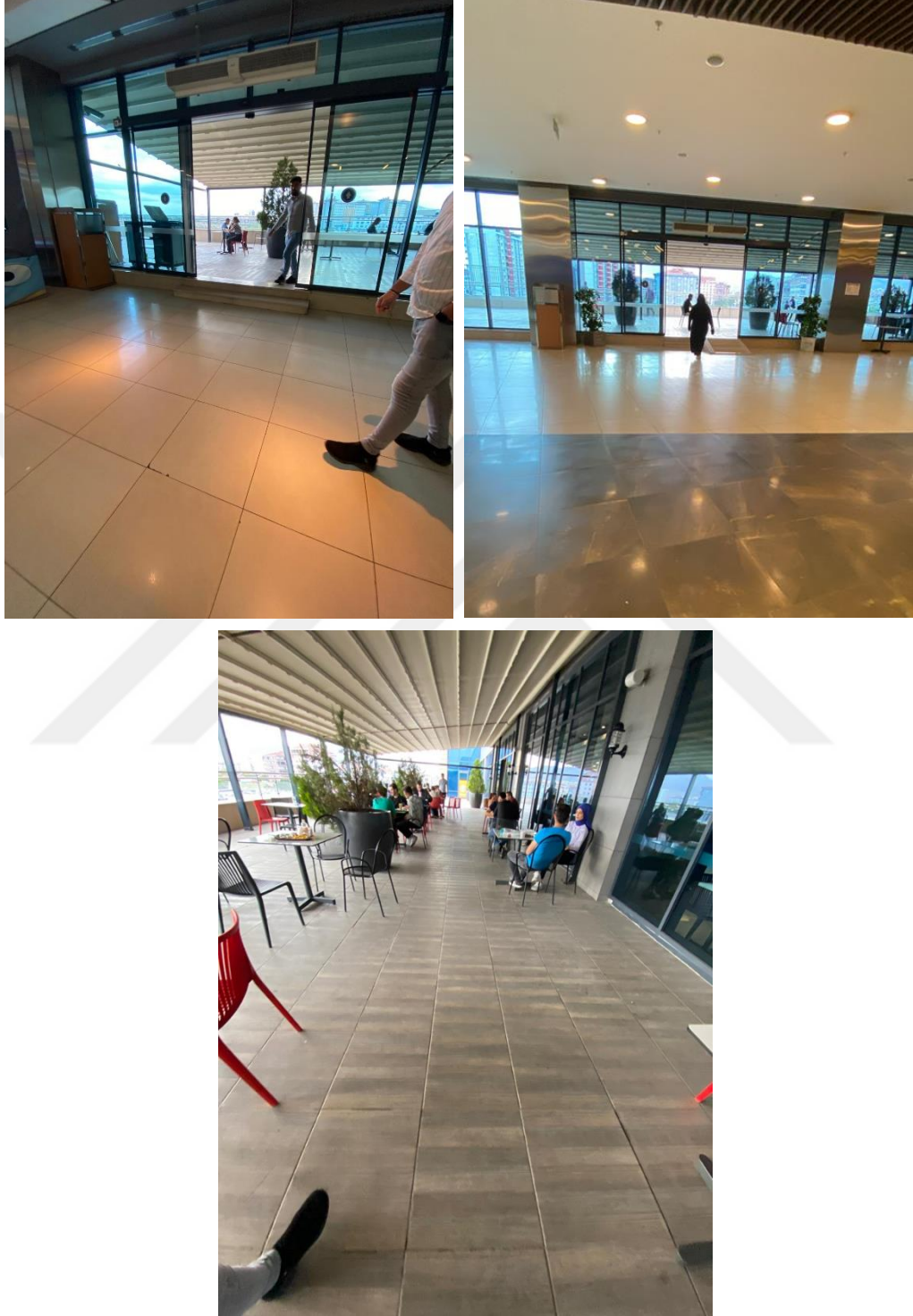

Şekil 3.15. Novaland AVM oyun alanı

Terasa alanına giriş-çıkışlar 3 kapı ile sağlanmaktadır. Teras ve AVM arasında kot farkı bulunmaktadır. Orta giriş kapısındaki kot farkı, bir basamaklı merdiven ile bağlanmıştır. Diğer iki giriş kapısındaki kot farkı ise hem basamak hem rampa ile bağlanmıştır. Tekerlekli sandalyeli bireyler, rampanın mevcut olduğu diğer iki kapıdan terasa erişebilmektedir. Rampalar, kaymayı önleyici kademelerle tasarlanmıştır. Buna ek olarak terasa giriş çıkışlarda fotoselli kapılar tercih edilmiştir. Tüm bireylerin kullanım rahatlığı için tercih edilen bu kapı, erişilebilir bir kapı çeşididir. Ancak kapılarda kullanılan şerit bantlar, zeminden kolaylıkla ayırt edilebilir türden değildir. Başta az gören bireyler olmak üzere diğer bireylerin de kapıyı ayırt edememesi sonucu kazaların yaşanabileceği öngörülmüştür.

Alanın genişliği göz önünde bulundurulduğunda teras alanındaki masaların yetersiz olduğu tespit edilmiştir. Terastaki masaların konumlandırılışı, sirkülasyon

alanında engel oluşturmamaktadır. Teras alanının üst tarafının bir tente ile kapatılması, olumuz hava koşullarında bu alanı kullanan bireyler için koruyucu bir uygulamadır.

Şekil 3.16. Novaland AVM teras alanı

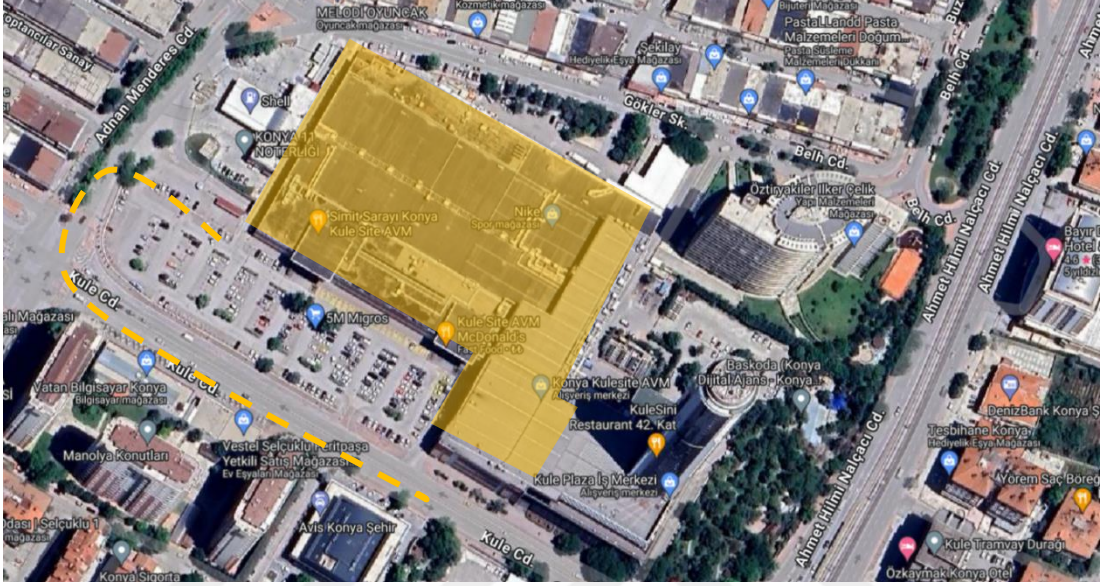
3.2. Kulesite AVM'ye İlişkin Genel Özellikler

Tasarım, mimarlık ve mühendislik çalışmalarını Seha Yapı'nın üstlenmiş olduğu Kulesite AVM, çalışma kapsamında incelenen AVM'ler arasından en eskilerindendir. 94.410 metrekare inşaat alanına sahip olan AVM'nin inşa edilmesi toplam 11 ay sürmüş ve 11 ayın sonunda Haziran 2004'te hizmete açılmıştır. Zemin katıyla beraber toplam 3 katta hizmet veren AVM bünyesinde 140 mağaza, 7.776 metrekarelik hipermarket, 43.509 metrekare kiralanabilir alan, 1700 araç kapasiteli açık ve kapalı otopark, eğlence alanları, sinema salonları, restoran ve kafeler yer almaktadır (Belya, 2024). AVM'nin diğer AVM'lerden şekli bir farkı da AVM alanı ile bütünleşik inşa edilmiş olan Kule Plaza'dır. Bu plaza, şehrin plaka kodu olan 42 sayısına atfen 42 katlı inşa edilmiştir. Ayrıca Konya'nın geniş düzlükte bir ova olduğu ve şehirde çok yüksek katlı bina sayısının azlığı göz önünde bulundurulduğunda bu 42 katlı gökdelen, şehrin her yerinden kolaylıkla fark edilmektedir.

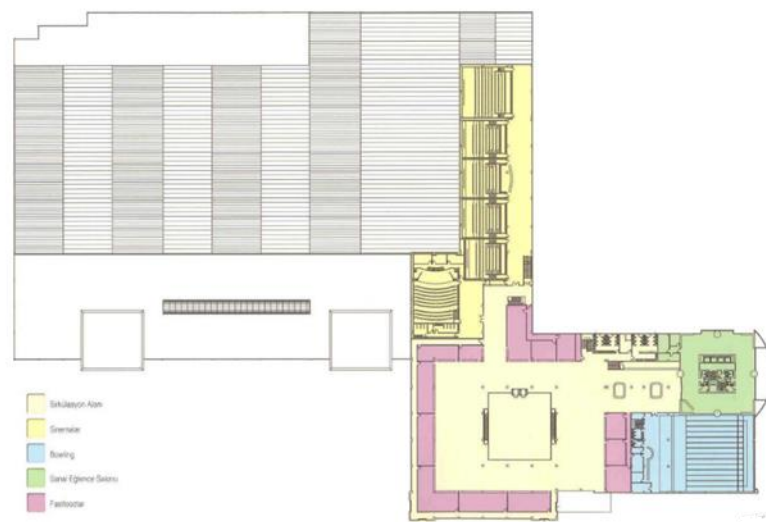
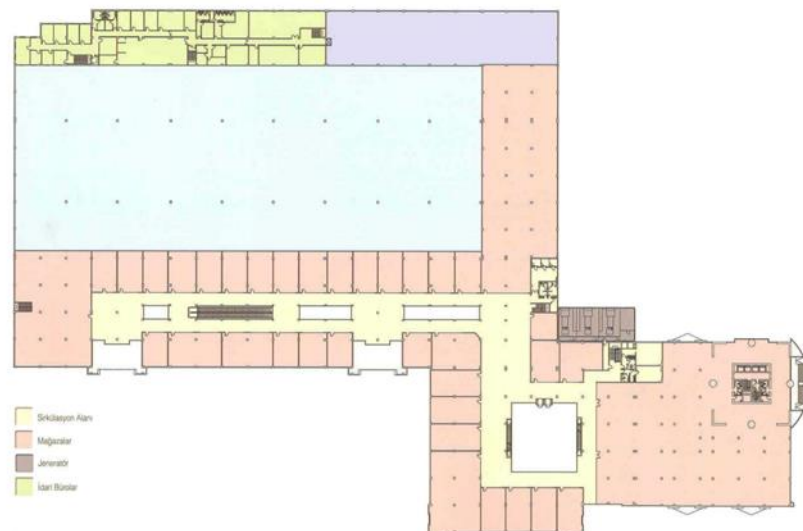
Şekil 3.17. Kulesite kuşbakışı görünüm (Meriç, 2022)

Kulesite AVM, çalışmaya konu olan diğer AVM'ler arasında en merkezî olan AVM'dir. Bu durum da Kulesite'nin ulaşım konusundan en erişilebilir AVM olmasını sağlamıştır. Selçuklu ilçesinde yer alan ve Konya'nın en işlek ve merkezî caddelerinden olan Ahmet Hilmi Nalçacı Caddesi üzerine konumlanan AVM, şehir merkezine 2,5 km uzaklıktadır.

Şekil 3.18. Kulesite uydu görünümü

Kulesite AVM için kat planları aşağıdaki gibidir.

Şekil 3.19. Kulesite kat planı (Uslu, 2006)

3.2.1. Kulesite AVM Bina Girişlerinin Değerlendirilmesi

Kulesite AVM’de 3 ayrı bahçe giriş kapısı ve 3 ayrı kapalı otopark giriş kapısı bulunmaktadır. Girişlerde AVM’nin plan şeması bulunmaktadır. Birinci grup olan tekerlekli sandalyeli ve bebek arabalıları için iki girişte kot farkı bulunmadığı için binaya erişimlerinde bir sıkıntıya rastlanmamıştır. Diğer girişte kot farkı mevcuttur ancak bu noktada erişilebilirliğin sağlanması adına kademeli rampa çözümlenmesi yapılmıştır. Bu sayede bu grup bireylerinin tüm zemin kat girişi kapılarında binaya erişimlerinde sıkıntı teşkil edecek bir durum gözlemlenmemiştir. Binaya giriş-çıkışların sağlanması için fotoselli kapılar tercih edilmiştir. Bu kapı tercihi ise her grup bireyin AVM’ye giriş-çıkışını kolaylaştırmaktadır. Yalnızca bir kapıda döner kapı tercihinde bulunulmuştur. Döner kapı; birinci, ikinci ve dördüncü grup bireylerinin geçişi esnasında sorunlara sebebiyet verebilmektedir bu sebeple bu girişin erişilebilirliği tam değildir.

Şekil 3.20. Kulesite AVM yan giriş

İkinci grup açısından giriş ve çıkış kapıları analiz edildiğinde, görme engelliler için sesli uyarı cihazlarının kapıların üzerinde bulunmadığı görülmüştür. Girişlerde HYYİ'ye yer verilmemiştir. Zemin kabartmalarının olmayışı, görme engelli bireylerin özellikle döner kapının işleyişini fark edememelerine ve bu durum da söz konusu bireylerin girişte sorun yaşamalarına ve çeşitli kazalarla karşı karşıya kalmalarına sebep olabilir. Giriş kapısında uyarıcı şerit bantlar bulunmamaktadır. Görme düzeyi az bireyler başta olmak üzere her birey için uygulanması gereken bu husus, kapının fark edilebilir olmasında önem arz etmektedir. Az gören bireylerin kapıyı ayırt edememeleri muhtemel bir durumdur ve bunun giderilmesi kapıdaki uyarıcı şerit bantlara bağlıdır.

Şekil 3.21. Kulesite AVM ana giriş

Üçüncü grup bireylerine yönelik alışveriş merkezini tanıtan yönlendirme panoları konumlandırılmıştır. Bu gruba ait bireyler alışveriş merkezine kendi başlarına girebilmekte ve konuşma/duyma engelleri düşünüldüğünde ulaşmak istedikleri mekânları gösteren alışveriş merkezinin plan şeması bulunmaktadır. Bu plan sayesinde istedikleri mekâna kolayca ulaşabilmektedirler. Fakat bilgilendirme panoları veya işaretlerinin yetersiz sayıda olduğu tespit edilmiştir.

Şekil 3.22. Kulesite AVM kat planını gösteren şema

Kulesite AVM dördüncü grup açısından analiz edildiğinde ise hareket engelli ve yaşlılar için gerektiği zaman kullanabilecekleri tutunma kollarının kapılar dâhil, alışveriş merkezi içerisinde konumlandırılmadığı gözlemlenmiştir. Kot farkının bulunduğu girişte tutunma barları rampa çevresinde uygulanmadığı için bu kapıdan girerken zorlandıkları gözlemlenmiştir. Ayrıca yine bu kapı girişinde döner kapı tercihinde bulunduğu için binaya giriş, bahsi geçen grup bireyleri adına ikinci bir handikabı ortaya çıkarmaktadır.

3.2.2. Kulesite AVM Dolaşım Alanlarının Değerlendirilmesi

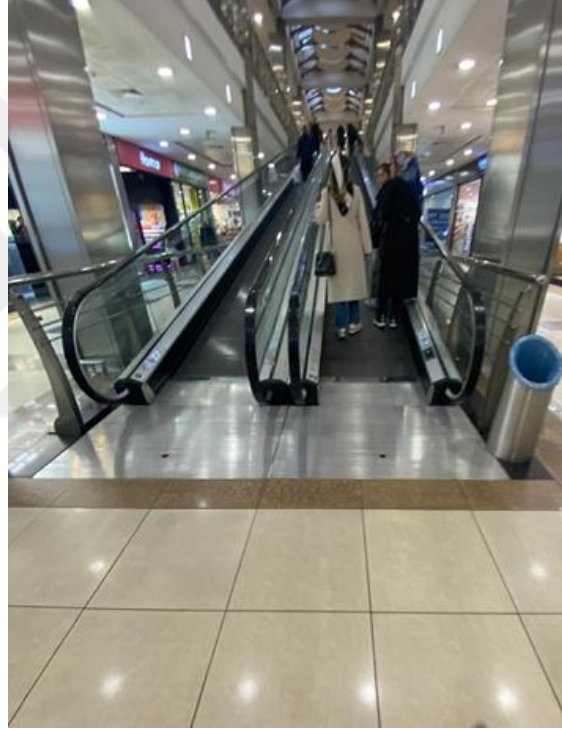
şekil 3.23. Kulesite AVM i mekân görünümü

Yatay dolaşımda koridorlar yeterli genişliğe sahip olduğundan yatay sirkülasyon açısından herhangi bir sıkıntı teşkil edecek durum gözlemlenmemiştir. Asansörlerin, yürüyen merdiven ve yürüyen bantların gerekli ölçülere sahip olduğu belirlenmiştir. Öte yandan merdiven ve bantların sahanlıklarında bulunması gereken HYYİ'ler bulunmamaktadır.

şekil 3.24. Kulesite AVM asansörler

Birinci grup bireylerinin alışveriş merkezinin iç mekânında yatay dolaşımdalar iken herhangi bir sıkıntı ile karşılaştıkları kaydedilmemiştir. AVM, mescit ve lavaboların bulunduğu otopark katı dâhil toplam 4 kattan oluşmaktadır. Yer yer yürüyen bantlar, yürüyen merdivenler ve asansörler ile dikey dolaşım sağlandığı için bir sıkıntı yaşamamaktadırlar. Ancak mescit ve lavaboların bulunduğu kata erişim yalnızca klasik merdivenle sağlandığından tekerlekli sandalyeli bireylerin bu tarafa inmesi mümkün değildir. Bebek arabası gibi yardımcı araca sahip bireyler de bebek arabasını birine emanet etmek veya bebek arabasını zorlukla ve el yordamı ile merdiven basamaklarından indirmek durumunda kalmaktadırlar.

Şekil 3.25. Kulesite AVM yürüyen bantlar

İkinci grupta değerlendirilen görme engelli bireyler için AVM içerisinde hiçbir hissedilebilir yüzey uygulaması bulunmamaktadır. Bu yüzden görme engelli bireylerin AVM içerisinde bağımsız dolaşmaları hem çok güç hem de sakıncalıdır. Ayrıca AVM kat planını içeren şema, görme engelli bireylerin okuyabileceği şekilde tasarlanmamıştır. HYYİ'lerin eksikliği ve kat planının görme engellilere hitap etmemesi, bahsi geçen bireyler için AVM'yi tercih edilebilir kılmamaktadır. Öte yandan zeminde kullanılan malzeme kaygan olduğu için bu grup dâhil tüm bireyler için kayma ve düşme gibi

tehlikeler söz konusudur. Görme engelli bireylerin tek başlarına yön bulma ve erişim problemi yaşadığı tespit edilmiştir. Bu sorunu çözmek adına görme engellileri yönlendirebilecek HYYİ veya kiosklarla sağlanabilecek harekete duyarlı sesli yönlendirme cihazları iç mekânda da bulunmamaktadır. Bu yardımcı araçların eksikliği, özellikle sirkülasyon alanlarında yoğun olarak hissedilmektedir. Bazı noktalarda mağazaların önlerinde görme engelli bireylerin cama çarpmalarını önlemek amacıyla bariyerler konumlandırılmıştır. Genel olarak AVM içinde görme engelli bireylerin çarpma tehlikesi bulunan oldukça fazla engel bulunmaktadır. Bunların fark edilebilirliği adına mevzuattaki çözümlerin uygulanmamış olduğu kaydedilmiştir.

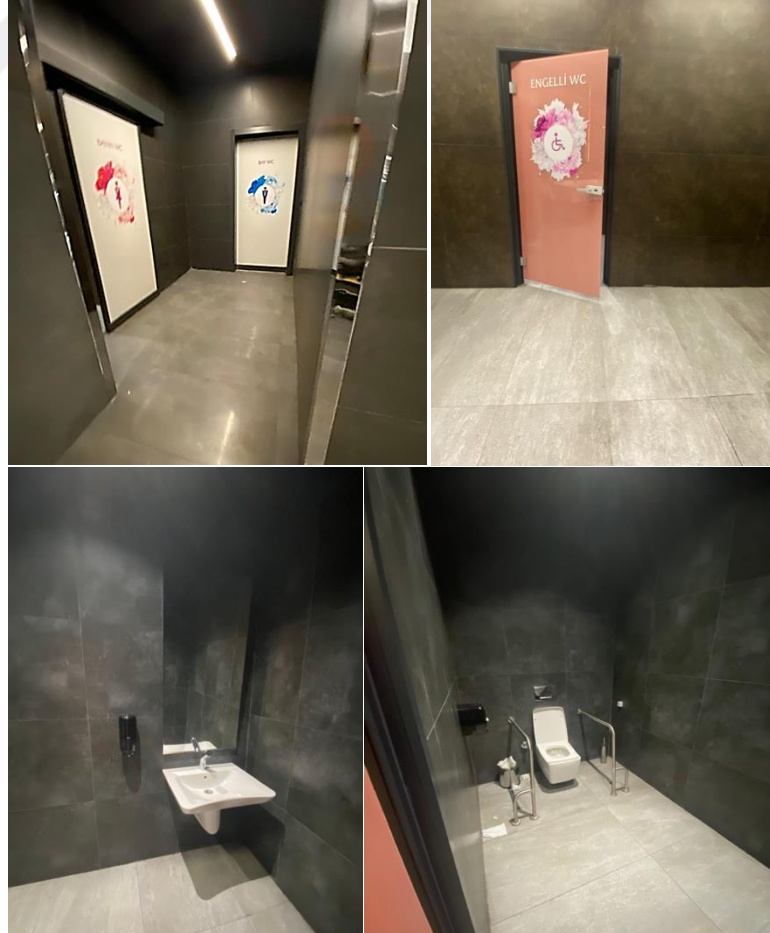
Şekil 3.26. Kulesite AVM yatay dolaşım alanı

Üçüncü grup bireyleri olan işitme/konuşma engelli bireylerin yararlanabilmeleri için AVM girişlerinde yönlendirici plan şeması konumlandırılmıştır. Bu sayede bu grup üyeleri istedikleri yere kolay bir şekilde ulaşabilmektedirler. Fakat şemada tuvalet alanları işaretlenmediği için tuvalet alanlarına erişimde sıkıntı yaşayabilmektedirler.

Kulesite AVM, dördüncü grubun bireyleri açısından değerlendirildiğinde söz konusu grup bireylerinin dinlenebilmeleri için yeterli sayıda oturma alanlarının AVM içerisinde gerekli yerlerde konumlandırıldığı görülmüştür. Buna karşın AVM içerisinde ihtiyaç hâlinde kullanılması için tutunma barları konumlandırılmadığı için hareket engeli olan ve yaşlı bireylerin zaman zaman zorlandıkları gözlemlenmiştir. Bu grup için tespit edilen diğer bir sorun ise mescit ve tuvaletlerin bulunduğu taraftan -1. kata inmek konusunda yaşanan zorluktur. Bu kata inişte klasik merdivenin kullanılması, hareket engeli olan bireylerin ve yaşlıların merdiven basamaklarında iniş-çıkışlarda güçlüklerle karşılaşmalarına sebep olmaktadır.

3.2.3. Kulesite AVM Tuvaletlerin Değerlendirilmesi

AVM’de zemin, -1 ve 1. katta tuvaletler bulunmaktadır. Yemek katında tuvalet bulunmamaktadır. Zemin kattaki engelli tuvaletleri bay ve bayan tuvalet bloklarının içinde konumlandırılmıştır. Tuvalet içerisinde sirkülasyon alanı için yeterli genişlik bırakılmış olup gerekli donanımlar olması gerektiği ölçüler dâhilinde yerleştirilmiştir.

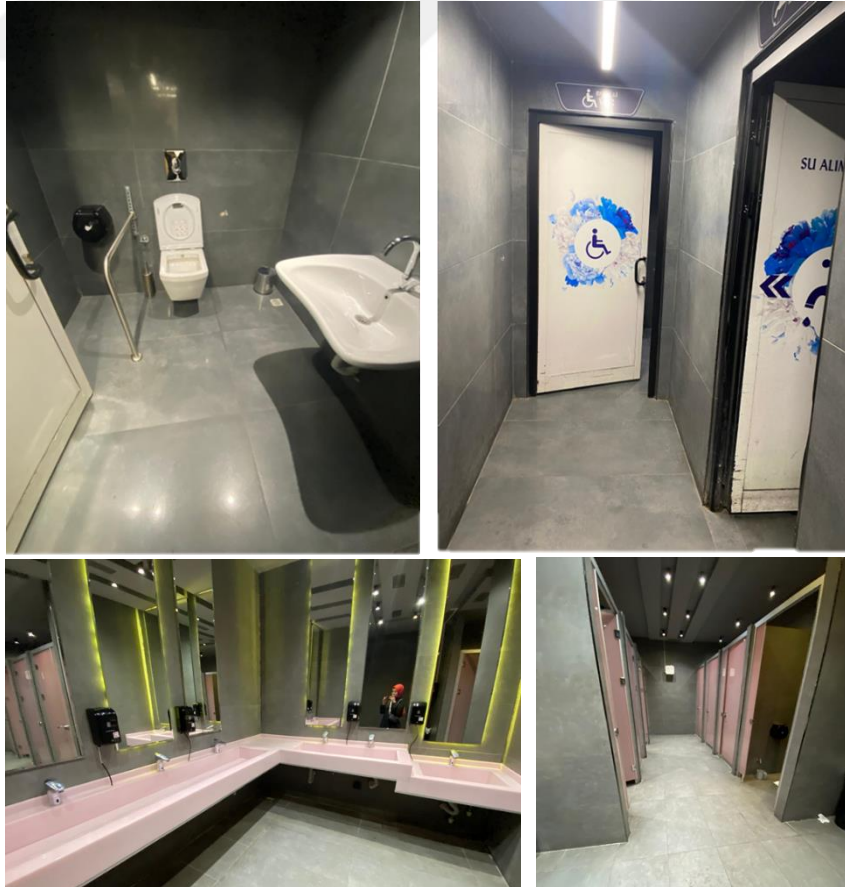

Şekil 3.27. Kulesite AVM zemin kat tuvaletleri

Fakat 1. katta bulunan engelli tuvaleti, cinsiyete göre özelleştirilmemiş ve bay-bayan ortak kullanımına açık bir şekilde çözümlenmiştir. Bu durum, engelli bireylerin tuvaleti kullanımında kültür, din ve hijyen açısından bir problem olarak değerlendirilmiştir. Tuvaletlerin donanım ve genişlik şartları mevzuatta yer aldığı şekilde tasarlanmıştır.

Diğer yandan tuvalet içerisinde ve tuvalet alanlarında HYYİ olmadığından görme engelli bireyler tuvalet noktalarında da AVM içindeki diğer alanlarda olduğu gibi erişim sıkıntısı yaşayabilmektedirler. Bu yüzden görme engelli bireyler, tuvalet alanlarına ulaşmakta ve tuvalet bloğu içinde bir tuvalete ulaşmakta başka bireylere bağımlı hareket etmek durumunda kalmaktadırlar.

Çalışma kapsamında tasnif edilen diğer grupların normal tuvaletleri kullanabildiği gözlemlenmiştir. Çocuklar için sadece 1. kattaki tuvalette çocuklara uygun lavabo konumlandırılmıştır fakat bu durum AVM için yeterli olmadığından diğer katlardaki tuvaletleri kullanan çocuklar ebeveynlerinin yardımı ile bu ihtiyaçlarını giderebilmektedirler. Hatta bu lavabonun yetersizliğinden çocukların ihtiyaçları için çocuk lavabosunda sıralar oluşmaktadır. Kulesite AVM, çalışmada değerlendirilen diğer

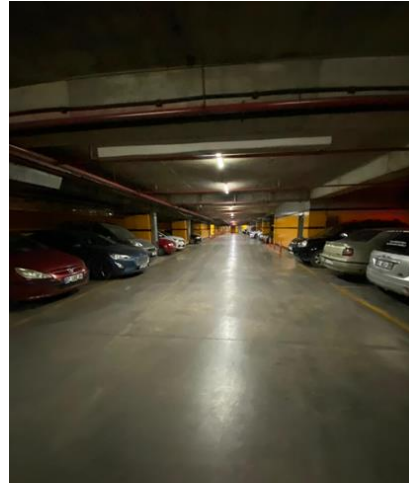
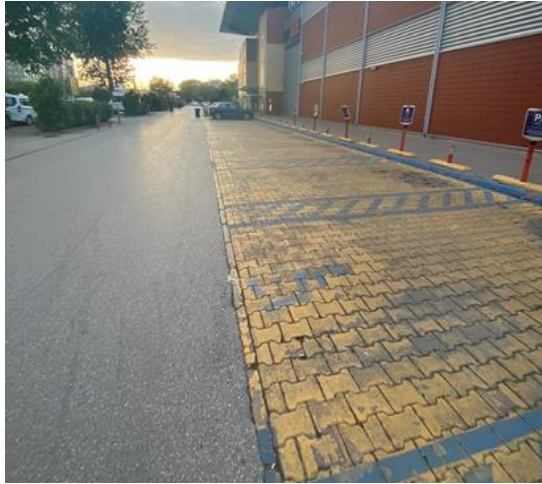

Şekil 3.28. Kulesite AVM 1.kat tuvaletleri

AVM’ler arasında en yoğun nüfusu ağırlayan AVM olduğundan var olan tuvaletler yetersiz kalmaktadır. Bu sorunun çözümü için tuvalet sayısının yetersiz kaldığı her katta ek bir tuvalet çözümlenmesine ihtiyaç vardır.

3.2.4. Kulesite AVM Otoparkların Değerlendirilmesi

Kulesite AVM’de kapalı ve açık olmak üzere iki tip otopark bulunmaktadır. Kötü hava koşullarında bireyler kapalı otoparkı tercih edebilmektedirler. AVM’nin açık otoparkı belirtilen standartlar kapsamında incelendiğinde özellikle engelli park alanları ve park alanları arasında olması gereken sirkülasyon alanlarının uygun şekilde tasarlanmış olduğu tespit edilmiştir. Engelli park alanları girişlere yakın olarak tasarlanmıştır. Ancak park yeri alanından giriş kapısına kadar olan mesafede hissedilebilir yüzey alanı bulunmamaktadır. Engelli otoparklarında indirme ve bindirme alanları için gerekli ölçüler sağlanmıştır ve sarı alanlarla belirtilerek park yerinin tespit edilmesi kolay hâle getirilmiştir. AVM’de otopark sayısının yeterli araç kapasitesinde olduğu kaydedilmiştir. Otopark genişliği 3m*5m olarak mevzuata uygun tasarlanmıştır.

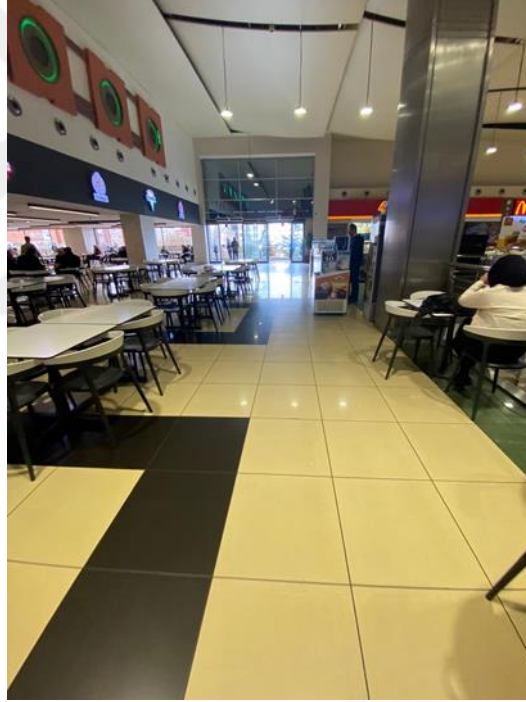

Şekil 3.29. Kulesite AVM otoparklar

Kapalı otoparkta da açık otoparktaki hususlara dikkat edilmiştir. Burada da yine açık otoparktaki gibi görme engelliler için sesli yönlendirme veya HYYİ uygulamalarına yer verilmemiştir.

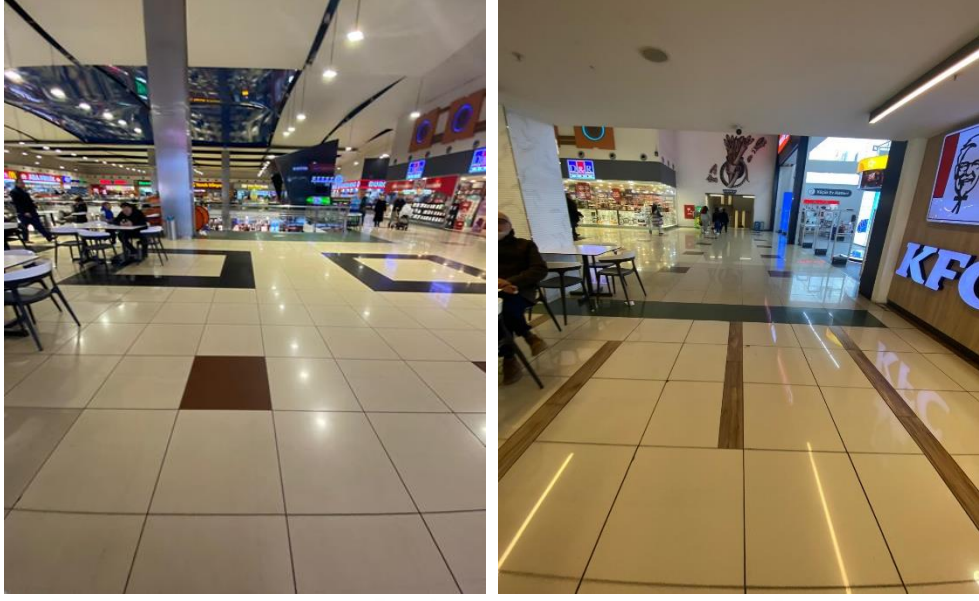
3.2.5. Kulesite AVM Sosyal Alanların Değerlendirilmesi

Yeme-içme alanlarında birinci grup bireylerine yönelik tekerlekli sandalye manevra alanları ve dolaşım alanları yeterli genişliğe sahiptir. Bu grubun bireylerinin rahatlıkla hareket edebilecekleri alanlar mevcuttur. İkinci grup kapsamında belirlenen görme engelli bireyler için zeminde yönlendirici HYYİ'ler yoktur, bu yüzden görme engelli bireyler yeme-içme alanına bağımsız bir şekilde ulaşamamaktadırlar. Menülerde ise Braille alfabeli kabartmalı yazıların olmadığı kaydedilmiştir.

Şekil 3.30. Kulesite AVM yeme-içme alanı

Üçüncü grupta bulunan duyma ve konuşma engelli bireylerin isteklerini ancak yazarak ya da menüden işaret ederek verebildikleri görülmüştür. Yeme-içme alanına erişim için çevrede yönlendirici işaretler veya levhalar bulunmamaktadır. Dördüncü grubun bireylerinin ise diğer gruptaki bireylere kıyasla en kolay erişim sağlayabildikleri kaydedilmiştir. Bu gruptaki bireyler için alanda bir tehlike kaydedilmemiştir. Buna ek olarak yeme-içme alanında yeterli sayıda oturma alanı ve yemek masası bulunmaktadır.

Şekil 3.31. Kulesite AVM yeme-içme alanları

Yemek katında AVM'nin terası bulunmaktadır. Bu terasın 3 adet girişi mevcuttur. Bu girişlerde kot farkı olmadığından tüm gruplara ait bireyler, kolayca giriş-çıkış yapabilmektedir. Ancak teras noktasında da HYYİ uygulaması olmadığından görme engelli bireyler, terasa girip çıkmakta sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Teras kapılarında fotoselli kapılar tercih edilmiştir fakat kapılarda renkli şerit bantlar bulunmamaktadır. Bu durum, kapının fark edilebilirliğini düşürmekte ve kazalara sebep olabilecek potansiyel taşımaktadır.

Şekil 3.32. Kulesite AVM teras alanı

Sinema salonu, yemek katında yer almaktadır. Yürüyen bantlar, yürüyen merdivenler ve asansörle bu kata erişim sağlanmaktadır. Sinema alanında kat içerisinde kot farkı bulunmamaktadır, bu sayede her grup birey sorunsuz sinema alanına erişebilmektedir. Ancak görme engelli bireyler için salona giden güzergâhta ve alan içerisinde HYYİ uygulaması mevcut olmadığından görme engelli bireyler sorun yaşamaktadırlar. Sinema salonunda ise koltuklar arasında sirkülasyon tekerlekli sandalyeliler için uygun değildir. Bu duruma alternatif tekerlekli sandalyeli bireylere bir izleme bölümü ayrılmıştır.

Şekil 3.33. Kulesite AVM sinema alanı

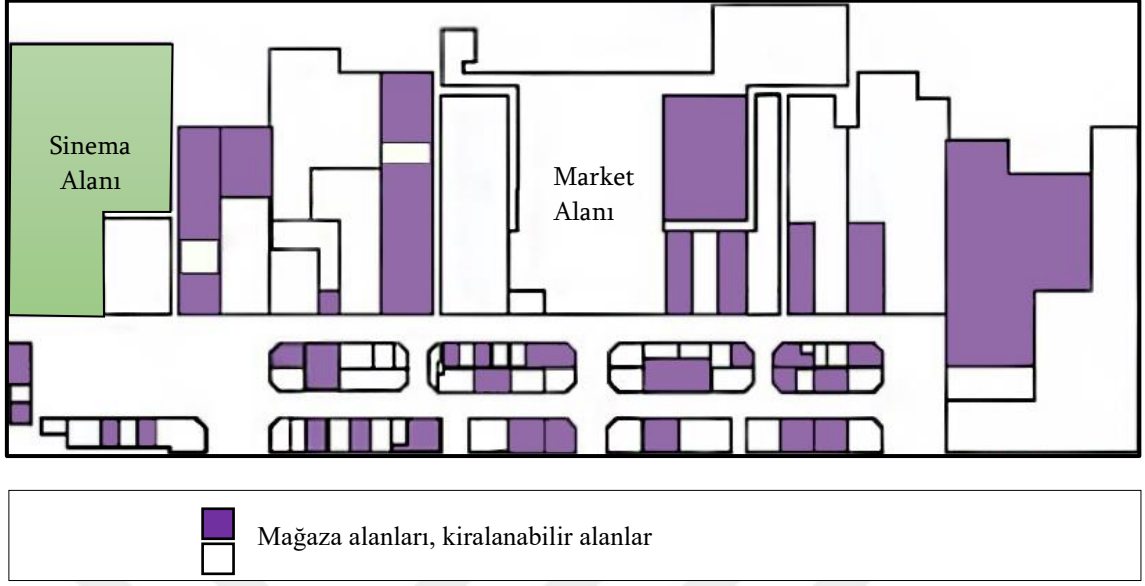
Oyun alanı, zemin katta galeri boşluğunda konumlandırılmıştır. Buz pateni, mini çocuk parkı ve çoklu oyunculu eğlence araçlarıyla donatılmış oyun alanı; her çocuğun ve yetişkinin vakit geçirebileceği şekilde tasarlanmıştır. Alanın sınırlandırılmış bölge ile çözümlenmiş olması, var olan dolaşım sirkülasyonunu etkilememektedir.

Şekil 3.34. Kulesite AVM eğlence alanları

3.3. Konya M1 AVM'ye İlişkin Genel Özellikler

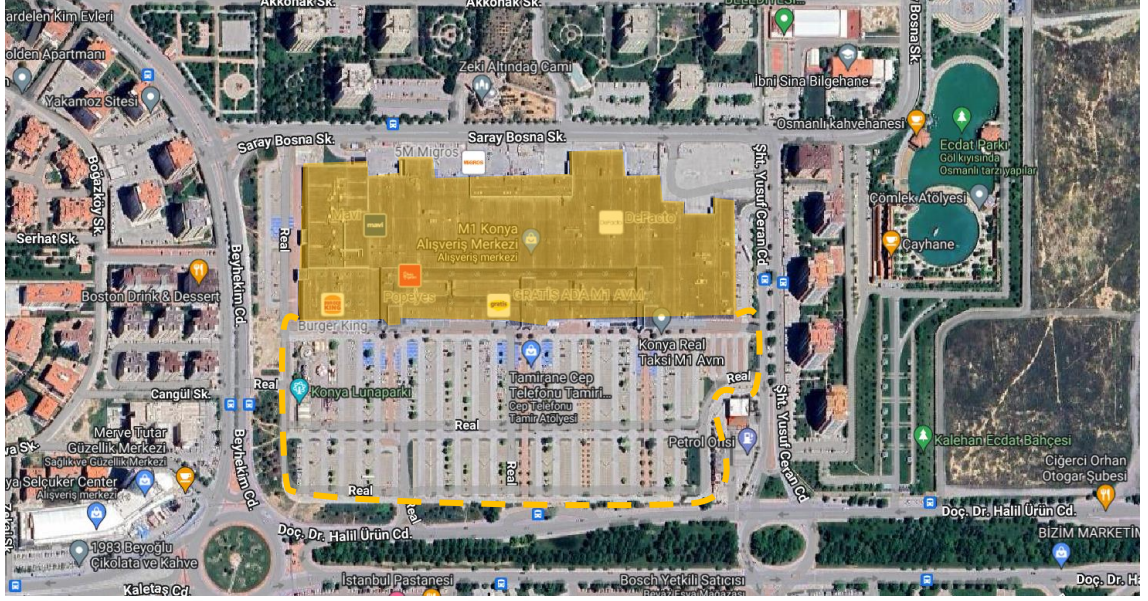
Konya M1 AVM, 72.950 metrekare inşaat alanına sahip projenin inşaa süreci 5 yıl sürmüştür. 1998 yılında yapımına başlanan AVM inşası 2003 yılında tamamlanarak tek kat üzere kurulu bir AVM olarak hizmete açılmıştır. Projesi FIBA Commercial Properties tarafından planlanan ve Tepe İnşaat tarafından hayata geçirilen AVM'nin yönetimi, Aralık 2023 yılı itibariyle Erdemoğlu Proje Müşavirlik İnşaat A.Ş.'ye geçmiştir. AVM bünyesinde hipermarket, yeme-içme alanları, oyun ve eğlence alanları, 2200 araç kapasiteli açık otopark ve açık alanda lunapark, 84 mağaza ve 49.000 metre kare kiralanabilir alan bulunmaktadır (Fiba Commercial Properties, 2024).

Şekil 3.35. Konya M1 AVM kat planı

Konya M1 AVM, şehrin Selçuklu ilçesinde yer almaktadır. Şehirlerarası otobüs terminaline komşu bir alan içerisinde inşa edilmiş olmasından dolayı ulaşım konusunda birden çok vasıta, bu amaca hizmet etmektedir. Ayrıca konumu şahsi araçla ulaşım için de kolaydır. Geniş açık otoparkı, çeşitli boyutlarda araçların parkına uygundur ve otoparka 3 ayrı kapıdan giriş-çıkışlar sağlanabilmektedir.

Konya'nın işlek caddelerinden Beyhekim ve Doç. Dr. Halil Ürün Caddeleri ile cephelenen AVM alanı, şehirlerarası otobüs terminaliyle şehir stadyumu arasında yer almaktadır. Bu yönüyle AVM'nin şehirde sosyalleşme yoğunluğu olan bir alanda konumlanmış olduğu görülmektedir. Bunun sonucunda minibüs hatları, otobüs hatları ve tramvay hattına ulaştıran şehir içi vasıtalar ile AVM'ye ulaşım sağlanmaktadır.

Şekil 3.36. Konya M1 AVM uydu görünümü

3.3.1. Konya M1 AVM Bina Girişlerinin Değerlendirilmesi

M1 AVM’de 3 ana, 1 yan giriş kapısı bulunmaktadır. 1. grup olan tekerlekli sandalyeli ve bebek arabalıları için girişlerde kot farkı bulunmadığından erişimde bir sıkıntı görünmemektedir. Fotoselli kapıların sensörleri kısa, uzun, tekerlekli sandalyeli herkesi algılayabilecek hassaslıktadır. Bu noktada fotoselli kapı tercihi de erişilebilirliği sağlayan unsurlardandır.

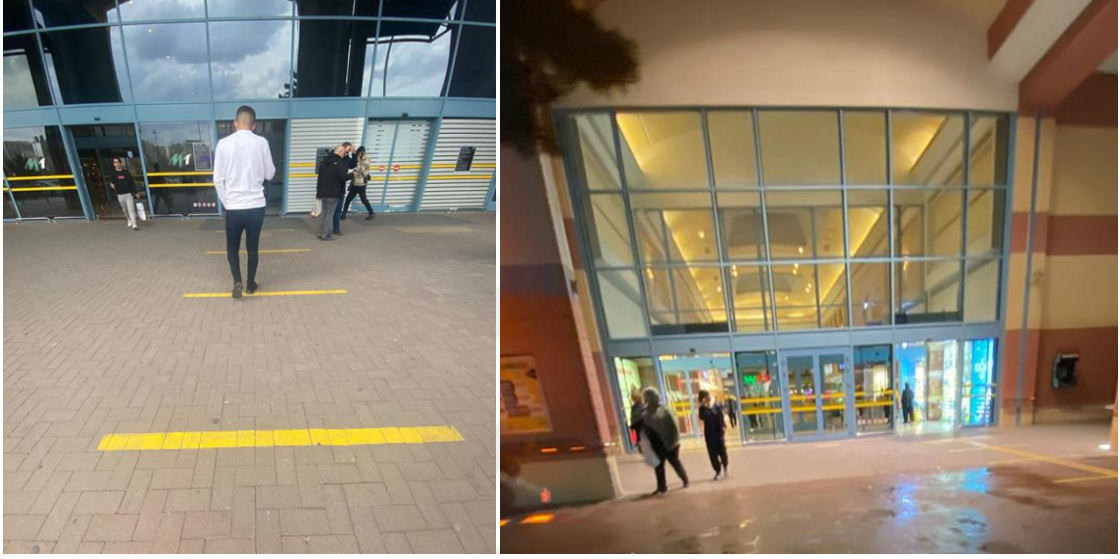
Şekil 3.37. Konya M1 AVM ana girişi

İkinci grup açısından giriş ve çıkış kapıları analiz edildiğinde görme engelliler için sesli uyarı cihazlarının kapıların üzerinde bulunmadığı görülmüştür. Girişlerde hissedilebilir yüzey uygulaması yapılmıştır. Giriş kapısında uyarıcı şerit bantlar bulunmaktadır, bu durum kapının fark edilebilir olması noktasında önem arz eden bir detaydır. AVM girişinde kat planını gösteren bir şema bulunmaktadır. Hem az gören hem de görme engelli bireylerin algılayabileceği şekilde tasarlanmıştır. Kabartmalı ve renkleri canlı ve zeminden ayırt edilir şekilde tasarlanmış bu plan, çalışma kapsamında incelenen diğer AVM’lerde yoktur. Bu sayede erişilebilirlik açısından M1 AVM daha tercih edilebilir bir konumda bulunmaktadır.

Şekil 3.38. Konya M1 AVM kat planını gösteren şema

Üçüncü grup bireylerine yönelik değerlendirme yapıldığında alışveriş merkezini tanıtan yönlendirme panolarının olmadığı tespit edilmiştir. Bu gruba ait bireyler alışveriş merkezine kendi başlarına girebilmekte, ancak konuşma ve duyma engelleri düşünüldüğünde ulaşmak istedikleri mekânları gösteren alışveriş merkezinin plan şemasının olmadığı görülmüştür. Ayrıca bilgilendirme maksatlı bulunması gereken pano ve işaretlerin de yetersiz olduğu kaydedilmiştir.

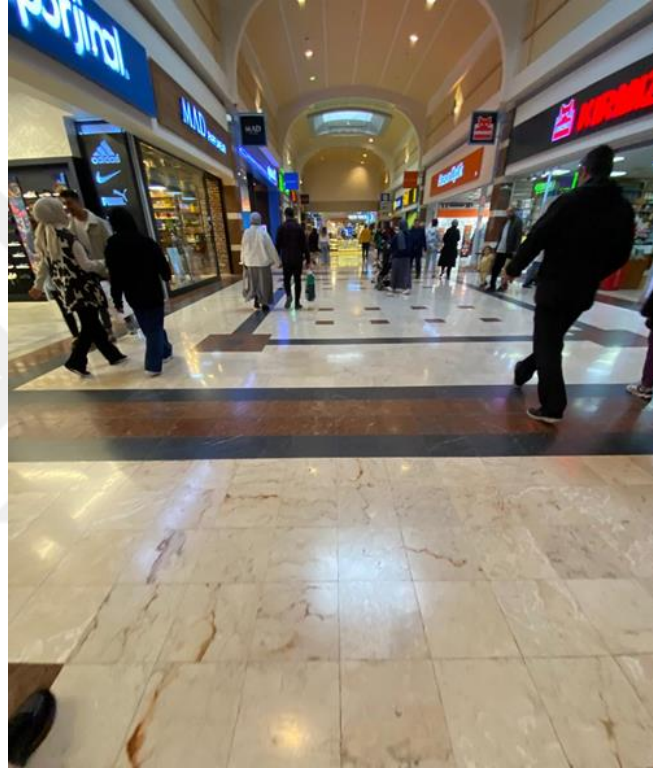

Şekil 3.39. Konya M1 AVM diğer giriş kapıları

Konya M1 AVM, dördüncü grup açısından analiz edildiğinde ise hareket engelli ve yaşlı bireylerin ihtiyaç hâlinde kullanabilecekleri tutunma kollarının kapılar dâhil, alışveriş merkezi içerisinde gerekli yerlerde konumlandırıldığı tespit edilmiştir. Söz konusu durumlar ve kot farkının bulunmaması gibi etkenler, diğer gruplara göre alışveriş merkezine erişimin bu grup için daha kolay olduğunu göstermektedir. Acil durum kapılarda her zamana kullanıma açık konumda bulundurulmaktadır.

3.3.2. Konya M1 AVM Dolaşım Alanlarının Değerlendirilmesi

Genel olarak yapı içinde hiçbir dolaşım alanında yukselti farkı bulunmamaktadır. Bu da bireyler için dolaşım adına uygun koşulları sunmaktadır. Birinci grup, alışveriş merkezinin iç mekânında yatay dolaşımında herhangi bir sıkıntı teşkil edecek durumla karşılaşmamaktadır. AVM tek kat olarak tasarlandığı için istedikleri alanlara kolaylıkla erişebilmektedirler. Ayrıca AVM, geniş bir alanda inşa edildiğı için mağazalar, yeme-içme alanları, dolaşım alanları gibi kalabalık yerler de yeterli genişliğe sahiptir.

şekil 3.40. Konya M1 AVM yatay dolaşım alanı

İkinci grupta sınıflandırılan görme engelli bireyler için AVM içerisinde sirkülasyon alanlarında HYYİ uygulaması bulunmamaktadır. Zeminde kullanılan malzeme kaygan olduğı ve ekleme yerlerindeki metal profiller düşme tehlikesi oluşturduğı için bu grup bireyleri için M1 AVM'nin dolaşım alanları açısından erişilebilirliğinin düşük olduğı tespit edilmiştir. Görme engelli bireyler, tek başlarına yön bulma ve erişim problemi yaşamaktadırlar, bu soruna çözüm olarak iç mekânda da görme engellileri yönlendirebilecek yardımcı araçlara ihtiyaç ortaya çıkmaktadır. Ancak AVM içerisinde HYYİ veya kiosklarla sağlanabilecek harekete duyarlı sesli yönlendirme

cihazları olmadığından sirkülasyon alanlarında görme engelli bireylerin yalnız dolaşmakta güçlük çektikleri kaydedilmiştir.

Üçüncü grup olarak belirtilen duyma engelli bireyler, AVM içerisinde istedikleri yere erişirken ulaşmak istedikleri hedef mekânın, acil durum anında çıkış noktalarının vb. yerlerin nerede olduğuna dair bilgi alabilecekleri bir tasarım veya uygulama söz konusu değildir. Bu sebeple gereğinden fazla çaba sarf ederek aradıkları yeri ancak gezerek bulabilmektedirler. Kendilerine yardımcı olabilecek danışma veya yönlendirme sağlayacak görsel pano, işaret vb. bulunmadığı için zaman zaman sıkıntılar yaşayabilmektedirler. Alışveriş merkezinin kat plan şeması, bireylerin yararlanacağı şekilde AVM içinde bulunmadığından genel olarak herkesin AVM’de ulaşmak istedikleri yerlere gitmek konusunda sorun yaşadıkları gözlemlenmiştir. Bu da erişilebilirliği ve ekonomikliği düşüren sebeplerden biri olarak kaydedilmiştir.

Şekil 3.41. Konya M1 AVM tutunma kolları

Dördüncü grubun bireyleri dikkate alındığında bu bireylerin dinlenebilmeleri için yeterli sayıda oturma alanı oluşturulmuştur. AVM içerisinde ihtiyaç hâlinde kullanılması için ücretsiz tekerlekli sandalye hizmeti bulunmaktadır. Özellikle yaşlı, hareket kısıtlı ve geçici hareket sorunu yaşayan bireyler için mantıklı ve yerinde bir çözümdür. AVM alanı

geniş olduğundan bu alanı yürüyerek kat etmekte güçlük çeken ve çabuk yorulan bireylerin tekerlekli sandalye hizmetinden faydalanması kolaylaştırıcı ve erişilebilirliği artıran etkenlerden biridir. AVM içerisinde tutunma barları da mevcuttur fakat bazı noktalarda tutunma barlarının önüne atık/çöp kutuları konumlandırıldığı için işlevini yitirmiştir.

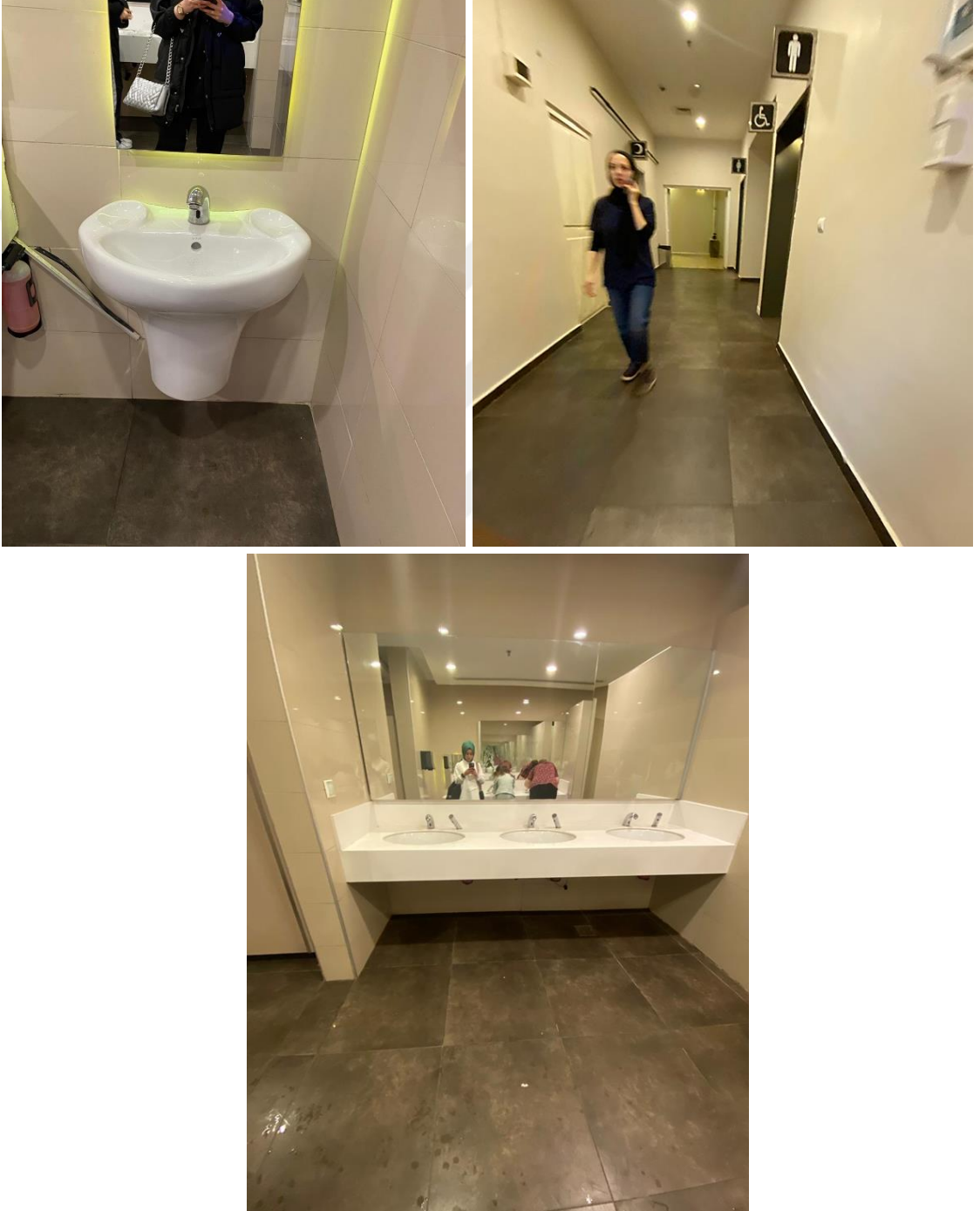
3.3.3. Konya M1 AVM Tuvaletlerin Değerlendirilmesi

AVM’de 2 farklı yerde tuvalet bulunmaktadır. Tuvaletlerin biri normal sirkülasyon alanındayken diğeri asma katta konumlandırılmıştır. Tuvalet alanı yalnızca bilgilendirici levha ile belirtilmiştir. Tuvaletlere direkt erişimin sağlanması için görme engelli bireylere bir yardımcının eşlik etmesi gerekmektedir. Tuvaletin bulunduğu bölgeye ve tuvaletlerde HYYİ tasarlanmamıştır. Bu sebeple görme engelli bireylerin tuvaleti bulmakta zorlandıkları gözlemlenmiştir. Engelli tuvaleti tek bir tane yapılanmış ve cinsiyetler özelinde yapılandırılmamıştır. Kadın-erkek her engelli birey, aynı engelli tuvaletini kullanmaya mecbur bırakılmıştır. Engelli tuvaleti kapısı elektrikli olarak tasarlanmıştır. Olası bir kaza anında veya kesinti durumunda kapının açılması ve kapanmasında sorunlar baş gösterebilir ve bu da engelli bireyler için mağduriyete sebep olacak bir durumdur.

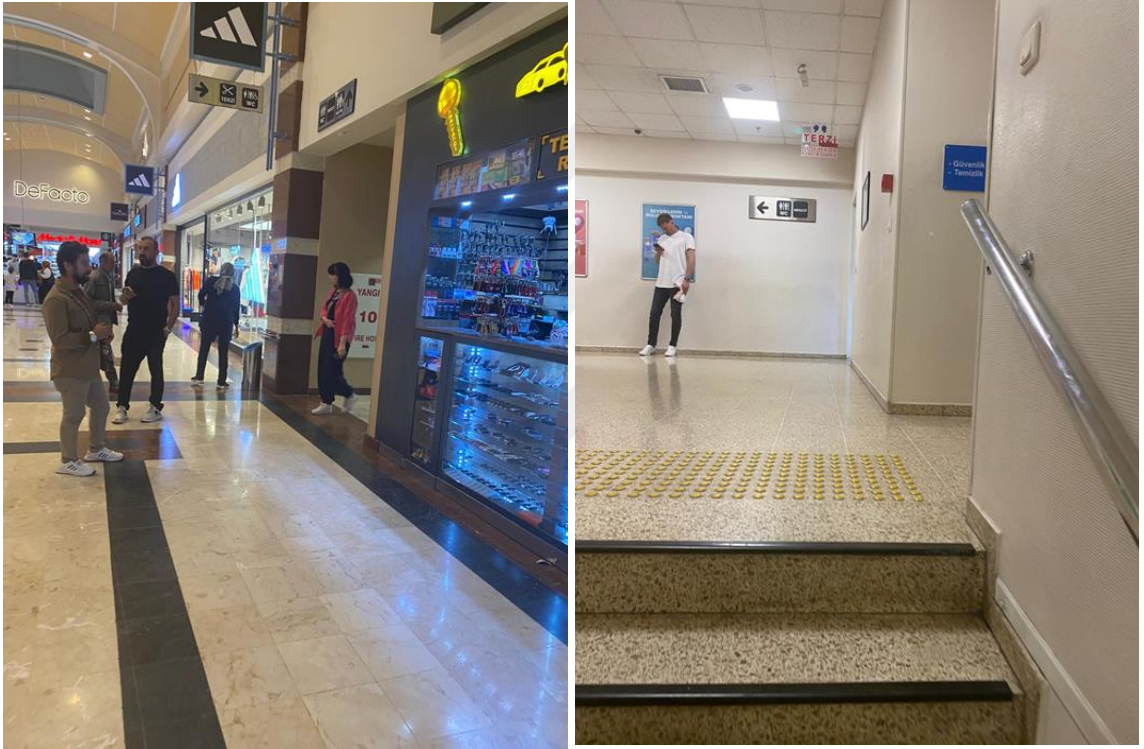
Şekil 3.42. Konya M1 AVM engelli tuvaleti

Diğer engelli gruplarının normal tuvaletleri kullanabildiği gözlemlenmiştir. Çocuklar için ise küçük bir lavabo tasarlanmıştır. AVM’de toplamda 1 bay, 1 bayan ve 1 engelli tuvaleti bulunmaktadır. AVM için tuvalet sayısının yetersiz kaldığı ve uzun sıraların oluştuğu gözlemlenmiştir. Özellikle hafta sonları yoğunluğu göz önünde bulundurulduğunda tuvaletlere erişim oldukça güçleşmektedir. Bu da AVM’nin tercih edilirliliğini ve erişilebilirliği düşüren etkenlerden biridir.

Şekil 3.43. Konya M1 AVM normal tuvaletler

Asma kattaki tuvalete erişim için klasik merdiven basamakları tasarlanmıştır. Merdivene kaldırma ve itme platformları montaj edilmemiştir. Merdiven sahanlıklarında HYYİ'lere yer verilmemiştir. Bu tuvaleti işaret eden yön gösterir levhalara yer verilmiştir. Basamaklardaki damlalık bölümleri kaymaz zeminle kaplanmış ancak kılavuzda belirtilen uygunlukta tasarlanmamıştır. Çıkıntılı şekilde tasarlanan bu damlalıklar; özellikle hareket kısıtlılığı olan ve az gören bireyler olmak üzere merdiveni kullanan bireyler için takılma ve düşme tehlikesi oluşturmaktadır.

Şekil 3.44. Konya M1 AVM asma kat tuvaleti

3.3.4. Konya M1 AVM Otoparkların Değerlendirilmesi

M1 AVM’de sadece açık otopark bulunmaktadır. Bu durum, alt kata inşa edilen diğer otoparklardan üst kata ulaşırken dikey dolaşımda yaşanabilecek olası sorunların önüne geçmektedir. Ancak aynı zamanda kötü hava koşullarında yaşanabilecek olumsuzluklar, her birey için sorun teşkil eden bir durumdur. Açık otopark, belirtilen standartlar kapsamında incelendiğinde özellikle engelli park alanları ve park alanları arasında olması gereken sirkülasyon alanlarının uygun ölçüde ve olması gereken şekilde

tasarlandığı görülmüştür. Fakat otoparktan giriş kapısına kadar olan mesafede HYYİ bulunmamaktadır. Diğer yandan engelli otoparklarında indirme ve bindirme alanları için gerekli ölçüler sağlanmış ve sarı alanlarla belirtilmiştir. Engelli otoparkları, AVM'ye en yakın alanlarda konumlandırılmıştır. Bu durum, engelli bireylerin AVM'ye yaya ulaşmak durumunda kaldıkları mesafeyi en aza indirgeyerek erişilebilirliği artırmaktadır. AVM otoparkında engellilere ayrılmış otopark sayısının yeterli olduğu kaydedilmiştir. Otopark genişliği 3m*5m olarak tespit edilmiştir. Engelli otoparkları levha ve sarı şeritlerle belirtilmiş, bu sayede bulunması kolay hâle getirilmiştir.

Şekil 3.45. Konya M1 AVM otopark alanı

3.3.5. Konya M1 AVM Sosyal Mekânların Değerlendirilmesi

Konya M1 AVM'de yeme-içme alanları, çocuk oyun alanları ve sinema; sosyal mekânlar kapsamında ele alınan alanlardır. Öncelikle yeme-içme alanları ile ilgili bir değerlendirme yapıldığında birinci grubun bireylerine yönelik tekerlekli sandalye manevra alanları ve sirkülasyon alanlarının yeterli genişliğe sahip olduğu görülmektedir. Tekerlekli sandalye, bebek arabası gibi yardımcı araca sahip bireyler, bu alanlarda rahatlıkla hareket edebilmektedirler.

İkinci grup kapsamında belirlenen görme engelli bireyler, zeminde bulunması gereken HYYİ'nin olmayışından dolayı bu alana ulaşmakta güçlük çekmektedirler. Yeme-içme alanlarına ulaşmak isteyen görme engelli bireylerin çevredeki bireylerden yardım alarak bu alana ulaşabildikleri kaydedilmiştir. Menülerde ise kabartmalı Braille alfabeli yazıların olmadığı görülmüştür. Tüm bu durumların sonucunda görme engelli bireyler, yeme-içme alanına ulaşmaktan yemek siparişi vermeye kadarki bütün süreçlerde başka birine bağımlı kalmaktadırlar. Erişilebilirlik, engelli bireylerin bağımsız yaşamlarına yardımcı olacak tasarımları amaçlamaktadır ancak söz konusu mevcut koşullar erişilebilirliğin hedeflediklerine muhalif durumdadır.

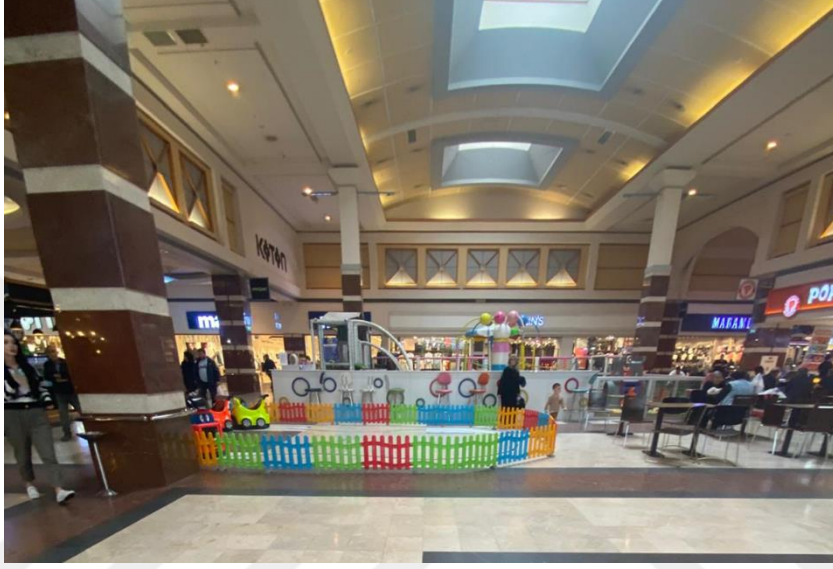

Şekil 3.46. Konya M1 AVM yeme-içme alanı

Üçüncü grupta bulunan duyma ve konuşma engelli bireylerin yemek siparişi vermeleri yazarak veya menüden işaret ederek sağlanmaktadır. Yemek alanına erişim için yönlendirici levha veya işaretler bulunmamaktadır. Dördüncü grubun bireyleri için değerlendirme yapıldığında ise diğer gruptaki bireylere kıyasla hareket engelli ve yaşlı bireylerin yeme-içme alanlarına daha kolay ulaşabildikleri kaydedilmiştir. Aynı zamanda yeterince oturma alanı konumlandırılmıştır; bu sayede hafta sonu, tatil günleri ve özel

günlerde yaşanan yoğunluklarda dahi bireyler, yeme-içme alanlarında kendilerine oturacak ve yemek yiyecek yer bulabilmektedirler.

Çocuk oyun alanları, toplam iki adet olmak üzere yeme-içme bölümünde ve ayrı bir alanda kurulmuştur. Yeme-içme alanındaki oyun alanı ebeveynler yemek yerken aynı zamanda çocuklarını gözetim altında tutabilmektedir. Bu oyun alanı sınırlandırılmış bir bölümde yer aldığından sirkülasyonu olumsuz şekilde etkilememektedir.

Şekil 3.47. Konya M1 AVM oyun alanı

Diğer oyun alanı, belli bir bölgede sınırlandırılmadığından tüm grup bireyleri açısından tehlike oluşturmaktadır. Zemin katta bulunan oyun alanında AVM dolaşım alanları içinde güzergâh çizen, çocukları taşıyan birtakım oyuncak araçlar bulunmaktadır. Tekerlekli sandalyeli bir birey bu aracı fark etse dahi manevra kabiliyeti hızlı olamayacağından aracın çarpma tehlikesi bulunmaktadır. Aynı şekilde görme engelli ve duyma engelli bireyler de araçtan zarar görme tehlikesi yaşayabilirler. Görme engelli birey, aracın sesini algılasa da geldiği açı ve yaklaştığı mesafeyi tam fark edemeyebilir çünkü AVM'nin kendi doğal ses yoğunluğu, aracın sesini algılayan biri için çeşitli şekillerde yanıltıcı olabilir. Duyma engelli bir bireyin arkasından gelen aracın sesini algılamaması sonucu küçük veya büyük çaplı kazalar meydana gelebilir. Hareket engelli ve yaşlı bireylerin de tıpkı birinci grupta yer alan bireyler gibi hızlı hareket ve manevra kabiliyeti olmadığından araçtan kaçınamaması durumunda tehlikeli sonuçlarla karşı karşıya kalma ihtimalleri vardır.

Şekil 3.48. Konya M1 AVM sınırlandırılmamış oyun alanının sirkülasyon içinde görünümü

Sinema salonu, AVM yapısı tek katlı olduğundan zeminde bulunmaktadır. Bu sayede diğer AVM'lere kıyasla sinema salonu daha erişilebilirdir. Sinema girişi, AVM'nin ana giriş kapısı merkez alındığında binaya karşıdan bakan bir bireyin solunda kalmaktadır. Tıpkı AVM'nin diğer giriş kapıları gibi sinema girişi de kot farkı olmaması sayesinde tüm bireylerin girmesi için uygundur.

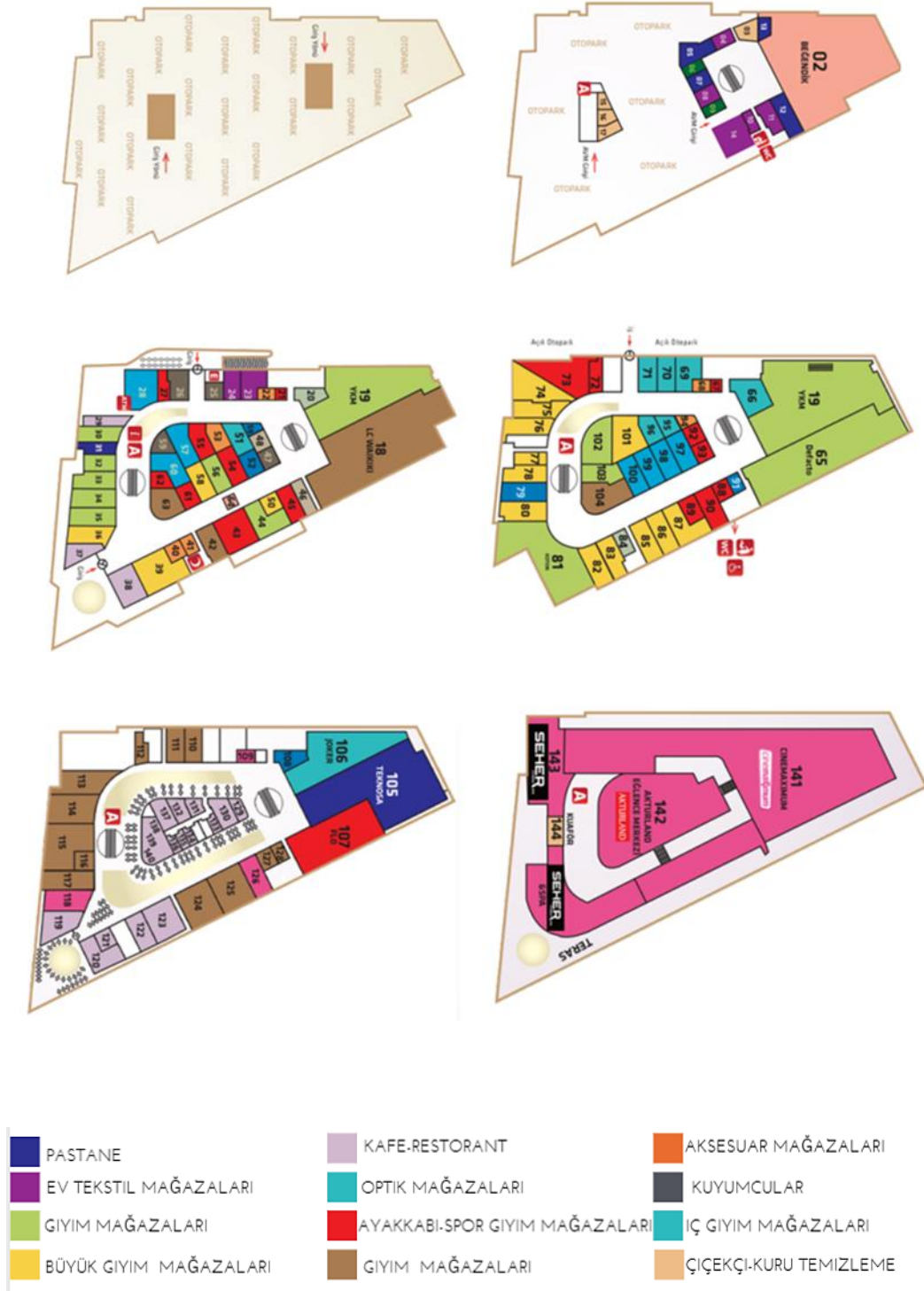
Şekil 3.49. Konya M1 AVM sinema alanı

Sinema holü, yapısı ve mobilyaların konumlandığı şekil açısından her bireyin geçişi ile manevrası göz önüne alındığında yeterince geniş ve erişilebilirdir. Ancak holün bu genişliği, görme engelli bireyler için yerleştirilmesi gereken HYYİ'lerin bulunmaması sebebiyle zaman zaman bir handikaba dönüşebilmektedir. Holün yapısı ve genişliği, sirkülasyon açısından ele alındığında bireyleri bir hedef doğrultusunda yönlendirmemektedir. Bu da görme engelli bireylerin yürürken hedeflerini bulamayarak çevredeki bireylere, eşyalara, duvara vs. çarpmalarına sebep olabilir. Herhangi bir kabartmalı zemin işareti veya sesli yönlendirici cihazlar bulunmadığından görme engelli bireyler, sinema alanında bağımsız hareket etmekte güçlük çekmektedirler. Diğer gruplar açısından sinema alanında bariz bir probleme sebep olacak tasarım sorunu kaydedilmemiştir.

3.4. Kentplaza AVM'ye İlişkin Genel Özellikler

Kentplaza, 40.000 metrekare kiralanabilir alanıyla beraber toplam 110.000 metrekare inşaat alanı ve 140 mağaza ile Konya'nın merkezinde yer alan, 5.600 metrekarelik eğlence alanı ile 6.500 metrekarelik çocuk ve oyun alanı ile toplam 12.100 metrekare rekreasyon ve yaşam sahasını içinde barındıran bir AVM'dir. Genel olarak ofis bloğu işlevindeki kulesi ve alışveriş alanlarından oluşan yapı kompozisyonu ile kentsel silüet içinde prestij yapısı niteliği göstermektedir. AVM kapsamında mağazaların yanı sıra sağlıklı yaşam salonu, otopark, eğlence merkezi, 11 salonlu sinema, market ve 48 ofis bulunmaktadır. 2012 yılının Kasım ayında açık ve kapalı alanlarıyla hizmete açılmıştır.

Teras alanları ve farklı mimari yapısı ile diğer AVM'lerden ayrılmaktadır. Kentplaza her katında farklı desenlerin yer aldığı mimari bütünlüğü ile ziyaretçilerin erişilebilirliği için aldığı önlemlerle de bölgedeki alışveriş yoğunluğunu etkilemektedir. Mayıs 2020 tarihi itibarıyla yönetim değişikliğiyle 1.000 adet araç kapasiteli otopark inşa edilmiş ve güncel olarak araç kapasitesi 1.750'ye ulaşmıştır. Kapı girişlerinde yer alan termal kameralarla ısı ölçümü, ortak kullanım alanlarındaki sosyal mesafe ayrımlarıyla ziyaretçilerin güvenliği sağlanmaktadır (Deha AVM A.Ş., 2021). Kentplaza, 2 kat otopark ve 4 kat AVM alanı olmak üzere toplam 6 kat ile hizmet vermektedir. Kat planlarına ilişkin görseller aşağıda yer almaktadır.

Şekil 3.50. Kentplaza AVM kat planı (Arat ve Sayar, 2016) ve lejantlar

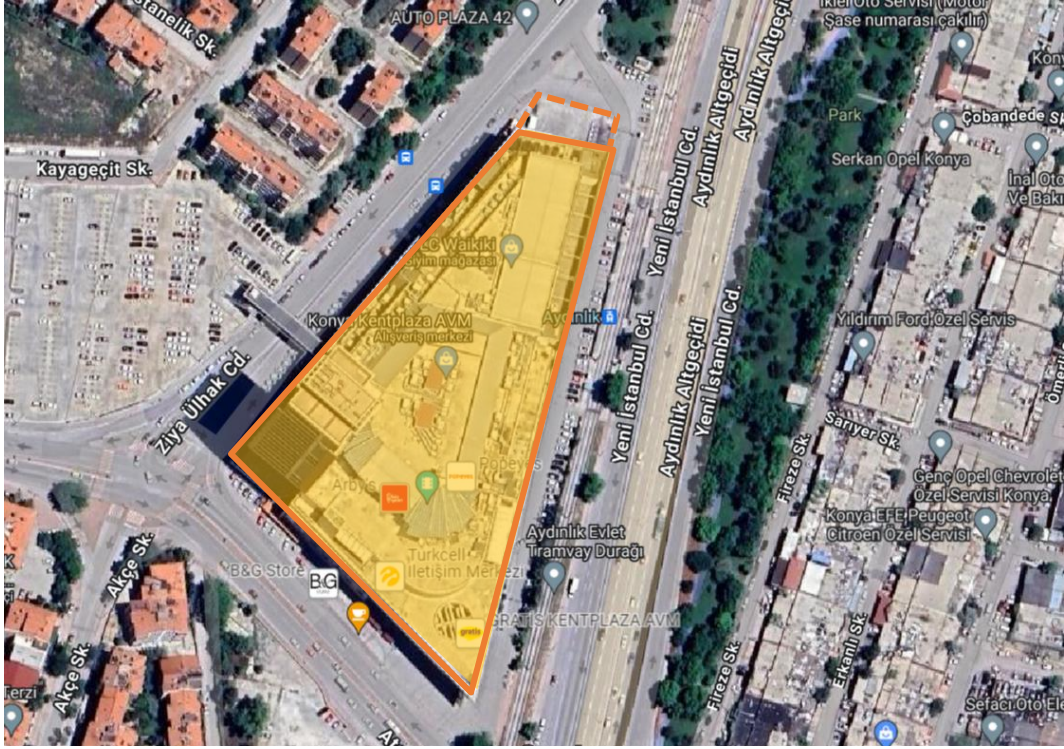
Şekil 3.51. Kentplaza AVM iç görünümü

Şekil 3.52. Kentplaza AVM dıştan görünüş (proje çizimi) (Kentplaza, t.y.)

Kentplaza AVM; Selçuklu ilçesinde, Konya kent merkezine bağlanan İstanbul

Caddesi üzerinde ve şehrin eski yerleşim yerlerinden Aydınlikevler bölgesinde yer almaktadır. Bu sebepler dolayısıyla birçok minibüs hattı, AVM önünden geçmektedir. Ayrıca şehrin işlek tramvay hatlarından biri de yine AVM'nin bulunduğu cadde üzerinde yer almaktadır. Aydınlikevler bölgesinden geçen otobüs hatları ise AVM'nin arka girişine yakın noktalarda bulunmaktadır (Şekil 6.3.). Bu durumlar, AVM'nin ulaşılabilir olduğunu göstermektedir, dolayısıyla ulaşım açısından Kentplaza erişilebilir durumdadır. Buna ek olarak yakın çevrede yüksek binanın olmayışı ve Kentplaza AVM üzerinde bulunan Kentplaza ofisleri binasının mimari yapısı ve yüksekliği, Kentplaza AVM'nin civardan kolayca tanınmasını ve AVM'ye rahatlıkla ulaşılmasını sağlamaktadır.

Şekil 3.53. Kentplaza AVM uydur görünümü

3.4.1. Kentplaza Bina Girişlerinin Değerlendirilmesi

Şekil 3.54. Kentplaza giriş kapıları (Arat ve Sayar, 2016)

Birinci grupta yer alan tekerlekli sandalyeliler ve bebek arabalılar için ana girişlerde, otopark girişlerinde ve teras çıkışlarında kot farkı olan alanların rampa ile çözüldüğü ancak kapılarının uygun olmadığı tespit edilmiştir. Giriş ve teras çıkışlarında döner kapı kullanıldığı için engelliler ancak acil çıkış kapılarından içeriye girebilmektedir. Bu kapıların sürekli kapalı tutulduğu, önüne koruma bandı çekilerek kapıdan geçiş tamamen kesildiği görülmüştür. Özellikle teras çıkışında herhangi bir görevli olmadığı için bu alanlarda, kapı geçişlerinde sorun yaşandığı sözlü sorgulamalar sonucu tespit edilmiştir. Acil çıkışlar açısından değerlendirildiğinde ise üst katlardaki acil çıkışlara ulaşımın sadece merdivenle sağlandığı görülmüş, asansörlerin acil durumda kullanılmaması gerektiği uyarı levhalarıyla belirtilmiştir. Böylece olası bir acil durumda söz konusu bireylerinin dışarıya ulaşımaları neredeyse imkânsız hâle gelmektedir.

İkinci grup açısından giriş ve çıkış kapıları analiz edildiğinde görme engelliler için HYYİ veya sesli uyarı cihazlarının kapıların üzerinde bulunmadığı görülmüştür. İkinci grubun bireyleri yardım almadan bu alışveriş merkezine yönelmeyi ve girmeyi sağlayamadığı tespit edilmiştir. Giriş kapısının hemen önünde yer alan kalın kolonlar, görme engelli bireylerin Aynı zamanda dışarda HYYİ takip edildiğinde bir kafenin duvarına çarpmaktadır. Bu durum görme engelliler için tehlike arz etmektedir. Zemindeki malzemeden kaynaklı kaygan zeminler, her grup insan için tehlike arz etmektedir.

Üçüncü gruptaki bireylere yönelik alışveriş merkezini tanıtan yönlendirme panolarının olmadığı tespit edilmiştir. Bu gruba ait bireyler alışveriş merkezine kendi

başlarına girebilmekte ancak konuşma ve duyma engelleri düşünüldüğünde ulaşmak istedikleri mekânları gösteren alışveriş merkezinin plan şemasının olmadığı, bilgilendirme panoları veya işaretlerinin de yetersiz olduğu görülmüştür.

Dördüncü grup açısından analiz edildiğinde ise hareket engelli ve yaşlılar için döner kapılardan geçişte yaşadıkları sıkıntıların yanı sıra gerektiği zaman kullanabilecekleri tutma kollarının kapılar dâhil alışveriş merkezi içerisinde hiçbir yerde kullanılmadığı ancak diğer gruplara göre alışveriş merkezine erişimin bu grup için daha kolay olduğu gözlemlenmiştir.

3.4.2. Kentplaza Dolaşım Alanlarının Değerlendirilmesi

Şekil 3.55. Kentplaza yatay dolaşım alanı

Alışveriş merkezinin iç mekânında yatay dolaşım yüzeyindeki döşemelerin bazı noktalarında deformasyonlar meydana gelmiştir. Bu bozulmalar, birinci grup için tehlikeler oluşturmaktadır. Bu grup için bir başka problem ise düşey erişiminin sadece asansörlerle sağlanabiliyor olmasıdır. Ancak tekerlekli sandalye ve bebek arabalı kişilerin asansörle erişim sağlaması beklenen alışveriş merkezinde aynı noktada yalnızca iki adet asansör bulunmaktadır. Bu büyüklükteki bir alışveriş merkezinde düşeyde iki asansörün

hizmet vermesi, asansörün kalabalık olmasına ve kullanım yoğunluğunun yaşanmasına sebep olmaktadır. Birinci grup kullanıcılar için bir diğer problem ise manevra ve geçiş alanlarının uygun olmamasıdır. Genel olarak mağaza içlerinde veya dolaşım akslarında sinema gişesi önünde ve yemek katında yeterli manevra alanının olmaması ve bu grubun bireylerinin bazı noktalara ulaşımı sağlanamamaktadır. Bu alanlarda masaların birbirine çok yakın olmasının yanında, tekerlekli sandalyeli bireyin dolaşımını engelleyen dekorasyon ve sergileme elemanları, bu grubun alışveriş merkezinde karşılaştığı engellilerin başında gelmektedir.

İkinci grup olarak tarif edilen görme engelli bireylerin giriş kapılarında karşılaştıkları sorunlar, iç mekânında da artarak devam ettiği görülmüştür. Görme engelli bireyler tek başlarına yön bulma ve erişim problemi yaşadığı; bu soruna çözüm olarak iç mekânda da görme engellileri yönlendirebilecek hiçbir hissedilebilir yüzey veya kiosklarla sağlanabilecek harekete duyarlı sesli yönlendirme cihazlarının eksikliği sirkülasyon alanlarında da hissedilmiştir. Bu grubun bireyelerine yönelik yalnızca asansör iç tuşların üzerinde Braille alfabesi ile oluşturulan kabartmalar bulunmaktadır.

Şekil 3.56. Kentplaza zemin (Coolbaba, 2022)

Üçüncü gruptaki bireyler için girişten itibaren iç mekân erişimleri hususunda herhangi bir kısıtlama ya da engel bulunmamaktadır. Ancak alışveriş merkezinde kendilerini daha iyi ifade edebilecekleri işaret dili ile konuşabilecekleri çalışanlar da görülmemiştir. Bu grubun bireylerinin konuşma ve duyma engeli göz önünde bulundurulduğunda ulaşmak istedikleri mekânları gösteren AVM plan şeması, bilgilendirme panoları veya işaretlerinin de eksikliği göze çarpan detaylardan bazılarıdır.

Dördüncü grubun bireylerinin iç mekâna girmelerinde döner kapı haricinde erişimleri için herhangi bir engel bulunmamaktadır. Fakat salgın önlemleri sonucunda dinlenme alanları azaltılmıştır. Bu düzenleme grup için büyük bir eksiklik doğurmuştur, oturma-dinlenme alanlarının sirkülasyon içerisinde yetersizliği tespit edilmiştir. Bununla birlikte gerektiği zaman tutunabilecekleri tutunma kolları, alışveriş merkezi içerisinde hiçbir yerde kullanılmamıştır.

3.4.3. Kentplaza Tuvaletlerin Değerlendirilmesi

Şekil 3.57. Kentplaza tuvaletler

Alışveriş merkezinde engelli tuvaletleri sadece -1. katta, 1. katta, yemek katında ve sinema katında bulunmaktadır. Engelli tuvaletinin her katta olmaması, alışveriş merkezinin düşey erişiminin engelli bireyler için problemli oluşu, erişilebilirlik açısından

karşılaşılan problemlerin başında gelmektedir. Alışveriş merkezinde bulunan engelli tuvaletlerine erişim bilgilendirme levhalarının tüm gruplara yönelik eksik olduğu, ana sirkülasyona açılan tuvalet hollerinin bu noktada tespit edilemediği görülmüştür. Çağrı butonunun olmadığı tespit edilmiştir. Engelli tuvaletinin 3 noktadan erişimine olanak sağlayacak şekilde yapıldığı, yerden yüksekliğinin 475 mm’de bulunduğu, lavabo yüksekliğinin 745 mm’de olduğu tespit edilmiştir. Engelli bireylerden sadece tekerlekli sandalye kullanıcıları tarafından kullanıldığı, diğer engelli bireylerin normal tuvaletleri kullandığı görülmüştür.

Şekil 3.58. Kentplaza yönlendirici işaretler

3.4.4. Kentplaza Otoparkların Değerlendirilmesi

Kentplaza AVM açık otoparkı belirtilen standartlar kapsamında incelendiğinde, özellikle engelli park alanları ve park alanları arasında olması gereken sirkülasyon alanlarının uygun olmadığı görülmüştür. Otoparklarda engelli indirme-bindirme alanları için alan ayrılmadığı, indirme-bindirme alanlarının hareket aksı üzerinde olduğu ve indirme-bindirme esnasında yolun kapandığı görülmüştür. Alışveriş merkezinin açık otoparklarında ayrılan kapı girişinde bulunan sekiz adet araç parkının önünde zincir çekilmiş olup dolu olması, engelli park alanları bu tür problemlerin yaşanmasında en büyük etken olduğu tespit edilmiştir. Aynı zamanda engelli parklarını belirten herhangi bir sembol veya ışıklı uyarı cihazları bulunmamaktadır. Zeminde de bozukluklar tespit

edilmiştir. Kapalı otoparklarda ise engelli park yerleri için gerekli prosedürler uygulanmış olup AVM girişine uygun yerde konumlandırılmıştır.

Şekil 3.59. Kentplaza kapalı otopark

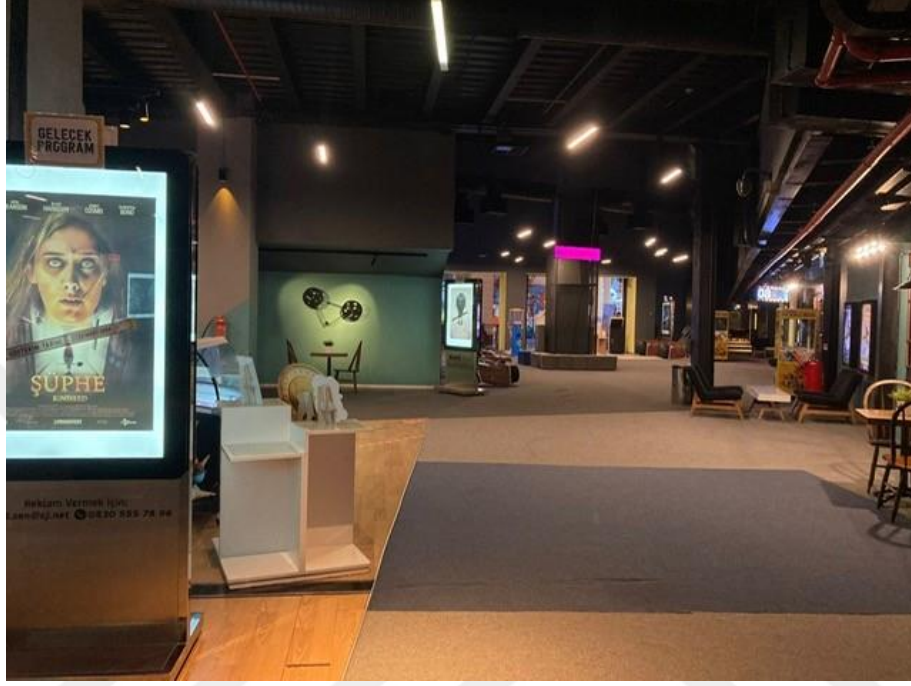
3.4.5. Kentplaza Sosyal Mekânların Değerlendirilmesi

Bu bölümde sırasıyla sinema salonları, eğlence ve yeme-içme alanları ile market ve mağaza alanları ayrı ayrı belirlenen dört grup için incelenmiştir. Birinci grup olarak nitelendirilen bireyler için sinema salonlarına ve sinema gişesine ulaşım zor ve bu tip kullanıcılar için ergonomik değildir. Sinema salonu tasarlanırken bu tip kullanıcılar düşünülmemiş ancak en ön sıradan izleme olanağı sağlanmıştır. Bu alana girişin ise ancak acil çıkıştan sağlandığı görülmektedir.

Şekil 3.60. Kentplaza yürüyen merdiven (Arat ve Sayar, 2016)

İkinci grubun bireylerine yönelik sinema salonlarının bulunduğu alana yardım almadan ulaşılması mümkün değildir. Bununla birlikte standartlar bölümünde bahsedilen şekliyle görme engelliler düşünülerek yapılmış herhangi bir seslendirme ile anlatı yapan aygıt ve donanımların bulunmadığı tespit edilmiştir.

Şekil 3.61. Kentplaza sinema alanı (Paribu Cineverse, 2023)

Üçüncü grubun bireylerinin yararlanabilmesi adına gösterimde olan filmlerin üzerinde işaret dili ile anlatımlı yardımcı görüntünün montajlanmadığı, gözlük veya hologram kullanılarak işaret diline dönüştürülmediği sözlü sorgulama sonucu tespit edilmiştir. Dördüncü grubun bireyleri için sinema salonuna erişimde zorluklar; sinema katına çıkarken, salona geçerken ve yerine geçerken de devam etmektedir.

Eğlence alanlarında ise özellikle engelli çocuklar için herhangi bir düzenleme yapılmadığı tespit edilmiştir. Oyun alanlarında engelli ebeveynler ve tekerlekli sandalyeli bireylerin, birbirine çok yakın konumlandırılan eğlence aletleri yüzünden bu alanda rahat bir sirkülasyon ile erişim sağlamak zorlandığı tespit edilmiştir. Spor salonu için ise salonu kullanmak isteyen engelli bireyler için herhangi bir düzenleme yapılmadığı tespit edilmiştir. Erişimde karşılaşılan sorunlar devam etmekte ve kullanılan aletlerin, mobilyaların, duşların hiçbirinin engelliler için tasarlanmadığı görülmektedir.

Yemek alanlarında birinci grubun bireylerine yönelik tekerlekli sandalye manevra alanları, sirkülasyon alanlarının yetersizliği ile bu alanda kullanılan mobilyaların uygun olmadığı tespit edilmiştir. İkinci grupta belirtilen görme engelli bireylerin de yardım almadan bu alana ulaşamamasının yanında, düzensiz ve dar sirkülasyon alanı, zemin kaplamasında yönlendirici kabartmaların olmayışı, az gören bireyler için farklılaştırılan zemin ya da duvar döşemelerinin olmayışı bu grup için alanda rahatça dolaşıma imkân vermemektedir. Menülerde ise Braille alfabeli, kabartmalı yazıların olmadığı tespit edilmiştir.

Şekil 3.62. Kentplaza yeme-içme alanı

Üçüncü grupta bulunan duyma ve konuşma engelli bireyler isteklerini ancak yazarak ya da menüden işaret ederek verebildikleri görülmüştür. Dördüncü grubun bireyleri için diğerlerine göre en kolay erişim imkânı bulunsa da bu gruptaki bireyler adına da özellikle çocuklar ve çocuklu aileler için birçok engel bulunmaktadır. Aile kontrolü altında olmayan çocukların tarifsiz alanlarda tek başlarına hareketlerinin tehlikeli olduğu ve onlar için yetersiz sirkülasyon tespit edilmiştir. Çocuklu aileler için en büyük diğer bir sorun ise mama sandalyesinin yetersiz olmasıdır.

Kentplaza AVM'nin marketine direkt olarak girişin alışveriş merkezi katından sağlanmadığı, otoparkla bölünen iki girişin özellikle ana girişe uzak olanın market alanına

yakın olmasından dolayı markete erişim problemlili olmaktadır. Engelli bireyler için ulaşım ise kapalı otoparktan geçerek sağlanabilmektedir. Bu durum otoparkın içindeki sağlıksız hava, geçiş alanlarının tanımsızlığı markete ulaşımında karşılaşılan problemlerin başında gelmektedir. Ayrıca market kasaları da engelliler için uygun tasarlanmadığı, uygun aralık ve mesafelerin konulmadığı tespit edilmiştir.

Kentplaza AVM içerisinde kullanılan mobilyaların birçoğunun yukarıda belirlenen engelli grupları açısından sorunlu olduğu tesit edilmiştir. Danışma bankosu, market içi raf/terek ve kasaları, mağazaların bankoları, soyunma giyinme odaları ile oturma elemanları, market içi oturma-dinlenme elemanları, bankamatikler gibi birçok donatı ve mobilyanın engelli bireyler için uygun olmadığı yapılan gözlemler ile tespit edilmiştir.

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1. Alışveriş Merkezlerinin Erişilebilirliğinin Değerlendirilmesi

Konya ilindeki 4 adet AVM fotoğraflanarak bina girişleri dolaşım alanları, tuvaletler, otopark ve sosyal alanlar incelenmiştir. İnceleme sonucunda uygun ve uygun olmayan bulgular elde edilmiştir.

Novaland Alışveriş Merkezi'nde gözlemler sonucunda giriş kapılarda şerit bantların olmadığı ve plan şemasının bulunmadığı gözlemlenmiştir. Şerit bantların olmaması görme engelliler kapıyı algılamalarında güçlük yaratabilmektedir. Yine diğer bir sorun ise merdivenin bulunduğu C kapısında hissedilebilir yüzey uygulaması ve tutunma barları bulunmaması görme engelli ve yaşlı grubu için sorun teşkil ettiği gözlemlenmiştir. A ve B kapılarında hissedilebilir yüzey uygulamalarının uygulanmış olması görme engelli bireylerin AVM'ye erişimi kolaylaştırmaktadır. Bina içerisinde bulunan yürüyen bantlar bina içerisindeki dolaşımı kolaylaştırdığı ve asansör sayısının yeterli olduğu gözlemlenmiştir fakat yatay dolaşımda bina içerisinde hissedilebilir yüzey uygulaması olmadığından dolayı görme engelli bireyler sıkıntı yaşayabilmektedirler. Tuvaletlere yönlendirme levhaları mevcut ve her katta engelli tuvaleti olmasına rağmen bazı katlardaki tuvaletler kilitlidir bu da engelli bireylerinin tuvaletlere erişimlerinde sıkıntı yaratabilmektedir. Otoparklarda ise herhangi bir hissedilebilir yüzey uygulaması görünmemektedir ve açık otoparkta bulunan engelli otoparkın olumsuz hava şartlarında engelli bireyler için sorun teşkil edeceği gözlemlenmiştir. Son olarak sosyal alanları incelerken engelliler için ayrı bir masa tasarımının olmaması ve yemek ve sosyal alanların üçüncü katta konumlandırılması görme engelli ve duyma engelli bireyler için erişimlerinin zor olduğu gözlemlenmiştir.

Gözlemler sonucunda en kalabalık olan Kulesite AVM'de giriş kapılarında hissedilebilir yüzey uygulamasına ve renkli şerit bantlara rastlanılmamıştır. Girişin birinde döner kapı ve rampa olması görme engelliler için sorun teşkil etmektedir. Dolaşım alanlarında yürüyen bantların ve asansörlerle dikey dolaşımı kolaylaştırdığı görülürken asansör, yürüyen bant ve yürüyen merdivenlerin önünde hissedilebilir yüzey uygulamasının olmaması görme engelli bireyler için sorun teşkil etmektedir. Tuvaletlerde ise çocuklar için lavabo düşünülmüşken tuvaletlere yönlendirme yapan herhangi bir hissedilebilir yüzey uygulamasına yine rastlanılmamıştır. Yine aynı şekilde otopark

alanlarında da hissedilebilir yüzey uygulaması yoktur fakat engelli bireyler için yeterli sayıda engelli otoparkı ayrılmış ve bunlar belirli tonlarla vurgulanmıştır. Son olarak sosyal alanlara geldiğimizde masaların yerleşiminde sirkülasyonu etkileyen bir durum tespit edilmemiştir fakat bu alana yönlendiren hissedilebilir yüzey uygulamasına yine rastlanılmamıştır. Teraslarda kot farkı olmadığından dolayı erişim kolaylıkla sağlanabilmektedir. Sonuç olarak katlı bir yapı olduğu için karmaşık bir yapıya sahiptir ve engelli bireylerin erişimi konusunda birçok eksiklikler tespit edilmiştir.

İncelenen 4 AVM arasından tek kattan oluşan ve lineer bir kat planına sahip olan M1 AVM’de girişlerde kot farkı olmadığından her grubun kolayca erişilebildiği gözlemlenmiştir. Ana girişte bulunan plan şeması sayesinde AVM içerisindeki bölümlere kolayca ulaşılabilirdiği gözlemlenmiştir fakat dolaşım alanlarında hissedilebilir yüzey uygulamasının olmaması görme engellilerin istedikleri yere ulaşmasında sıkıntı yaratabilmektedir. Aynı zamanda dolaşım alanlarında kullanılan kaygan zemin malzemesi düşme tehlikesi arz etmektedir. AVM içerisinde iki adet tuvalet vardır, bu tuvaletlerden biri asma katta olduğundan engellilerin buraya ulaşabilme imkânı yok denecek kadar azdır. Zemin katta bulunan engelli tuvaletinde ise elektrikli kapı kullanıldığından elektrik kesintileri olduğunda buraya erişimlerde sıkıntı yaşanabileceği gözlemlenmiştir. Aynı zamanda engelli tuvaletleri cinsiyet ayrımı yapılmaksızın tek tuvalet olarak çözümlenmiştir. Bu AVM’nin en büyük problemi kapalı otoparkının bulunmamasıdır. Olumsuz hava şartlarında açık otoparktan AVM’ye erişimde insanların sıkıntı yaşadığı gözlemlenmiştir. Sosyal alanlar, yeterli genişliği sahip olsa da tekerlekli sandalyeler için ayrı bir masa tasarımının yapılmadığı gözlemlenmiştir.

Son olarak incelenen Kent Plaza AVM’nin girişinde kaygan malzeme kullanımından dolayı düşme tehlikesi arz eden durumlar oluşabilmekte, ana girişte döner kapının olması tüm grupların binaya erişimlerinde sıkıntı yaratabilmektedir. Buna istinaden yapılan acil durum çıkış kapılarının genellikle kilitli olduğu gözlemlenmiştir. Aynı zamanda bu kapılarda renkli şerit bantların olmayışı, görme engelliler için çarpma tehlikesi oluşturabilmektedir. Ana giriş kapısında bulunan hissedilebilir yüzey uygulamasının birinin ana giriş kapısına diğerinin ise bahçede bulunan bir kafeteryanın duvarına yönlendirdiği gözlemlenmiştir. Bu durum görme engelli bireyler için çok büyük bir sorun teşkil etmektedir. Dolaşım alanlarında ise hiçbir hissedilebilir yüzey uygulamasına rastlanmamıştır ve bazı yerlerde döşemelerde deformasyonların olduğu

gözlemlenmiştir. Bu da düşme tehlikesi oluşturmaktadır. Asansörlerin az olması, dikey ulaşımında sorunların yaşandığını göstermektedir. Otoparktan olan girişlerin birinde sadece asansörle erişimin olması, asansör önünde uzun kuyrukların oluşmasına neden olmaktadır. Tüm katlarda engelli tuvaletinin olduğu gözlemlenirken zemin katta engelli tuvaletinin olmadığı tespit edilmiştir. Otoparklarda yine hissedilebilir yüzey uygulamasına rastlanmazken zemin malzemelerinde sorunların olduğu gözlemlenmiştir. Sosyal mekânlarda ise oturma alanlarının dolaşım aksına karıştığı dolayısıyla bu durumun sirkülasyonu olumsuz etkilediği tespit edilmiştir. Aynı zamanda bu alanlarda hissedilebilir yüzey uygulamalarına rastlanmamıştır.

İncelemeler doğrultusunda 4 AVM'nin erişilebilirlik durumlarının daha net anlaşılması için Şekil 4.1. oluşturulmuş ve AVM'ler kendi arasında kıyaslanmıştır.

AVM Adı	Giriş Erişimi	Rampalar	Asansörler	Engelli Tuvaletleri	Bilgilendirme	Erişilebilirlik Notu
NOVALAND	Var	İyi	Var	Var	Yok	3/5
KULESİTE	Var	Yetersiz	Var	Var	Yetersiz	1/5
M1	Var	Yok	Yok	Var	Var	4/5
KENT PLAZA	Var	Yok	Yetersiz	Var	Yok	2/5

Şekil 4.1. Çalışmanın konusu olan AVM'lerin erişilebilirliğine ilişkin genel değerlendirme

Elde edilen bulgular doğrultusunda en erişilebilir AVM'nin M1 AVM olduğu tespit edilmiştir.

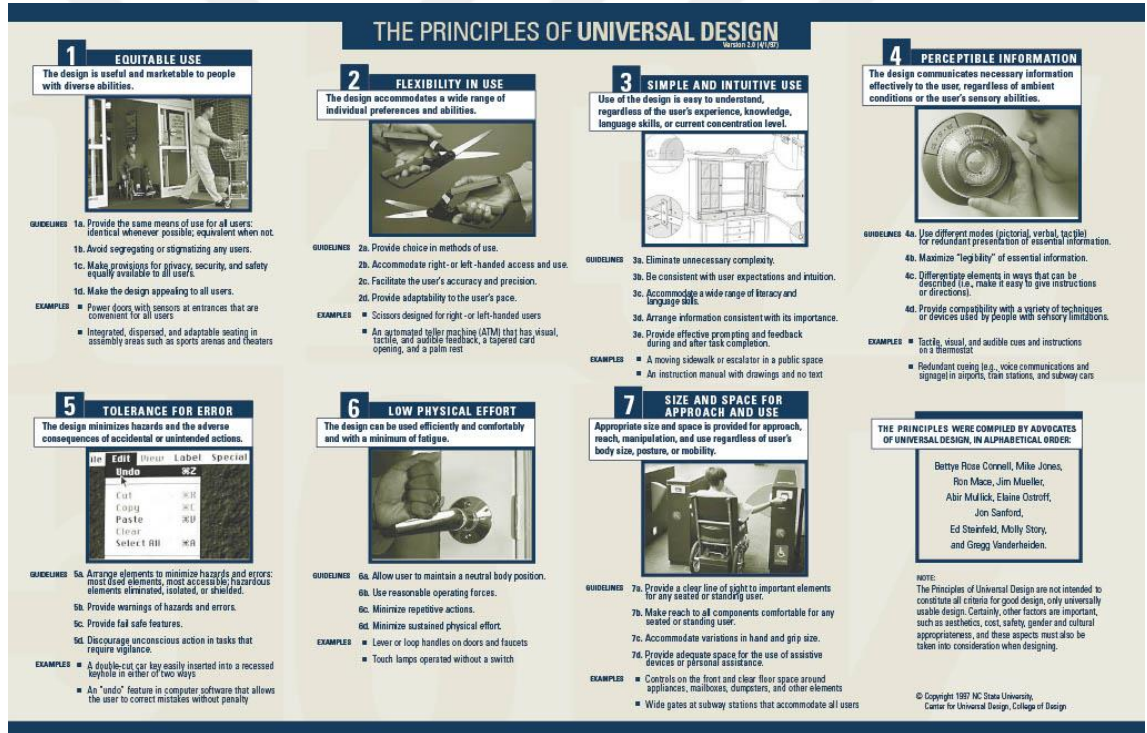
4.2. Bulguların Evrensel Tasarım İlkeleriyle Değerlendirilmesi

Evrensel tasarım, her grup bireyin dünyada var olan her hakkını eşit bir şekilde kullanabilmesi ve her istediğine rahatlıkla ulaşabilmesini esas alan herkes için tasarım ideolojisini benimseyen bir kavramdır. Evrensel tasarımın 7 adet ilkesi vardır. Söz konusu ilkeler aşağıda maddeler hâlinde sıralanmıştır.

- Eşit kullanım

- Kullanımda esneklik
- Basit ve sezgisel kullanım
- Algılanabilir bilgi
- Hata toleransı
- Düşük fiziksel efor
- Yaklaşım ve kullanım için boyut ve alan (Connell vd., 1997)

Evrensel tasarım ilkeleri, erişebilirliğin temel yapı taşını oluşturmaktadır. Bu yüzden yapılan incelemelerde elde edilen bulguların bu ilkeler doğrultusunda değerlendirilmesi sonucunda yapılacak olan önerilerin gelecekteki çalışmalara daha sağlam bir alt yapı oluşturmaya zemin hazırlaması öngörülmüştür.

Şekil 4.2. "Evrensel Tasarımın 7 İlkesi" adlı çalışmanın görsel raporu (Connell vd., 1997)

Sonuç olarak tasarım, farklı yeteneklere sahip kişiler için yararlı ve pazarlanabilir olmalıdır. Kullanım yöntemlerinde seçenek sunulmalı, kullanıcının doğruluğu ve hassasiyeti kolaylaştırılmalı, kullanımı anlaşılması kolay olmalı, gerekli bilgiler etkili bir şekilde iletilmeli ve kazara veya istenmeyen eylemlerin tehlikeleri ve olumsuz sonuçları en aza indirilmelidir.

4.2.1. Engelli Tuvaletlerinin Tasarımı

İncelemelerde sonucunda üzerinde durulması gereken hususlardan biri engelli tuvaletlerinin cinsiyet ayrımı gözetilerek tasarlanıp tasarlanmayacağı konusudur. Engelli tuvaletinin Kulesite AVM’de cinsiyet ayrımı yapılarak tasarlandığı fakat diğer AVM’lerde böyle bir tasarımdan kaçınıldığı gözlemlenmiştir. Evrensel tasarım bazında bu konuyu ele alırsak, cinsiyet ayrımının yapılması doğru bir tasarım anlayışı değildir. Cinsiyet ayrımı yapılarak tasarlanan engelli tuvaletlerinin dezavantaj ve avantajlarının olması bu durumu tartışmaya açık hâle getirmiştir. Bu durumun dezavantaj ve avantajları Şekil 4.3. de belirtilmiştir.

AVANTAJLAR	DEZAVANTAJLAR
Daha fazla mahremiyet alanı oluşturur.	Kullanım açısından sınırlama getirebilir, yoğunluk durumuna göre uzun sıralar oluşabilir.
Türk geleneksel yapısına daha uygundur.	Toplumsal cinsiyet eşitliği anlayışına ters düşebilir.
Kendi cinsiyet grubu ile aynı alanı paylaşma mutluluğu ve rahatlığı verir.	Normal tuvalet planının içinde çözümlenmesi alanın verimli kullanmasını zorlaştırabilir
Hijyen açısından daha kullanılabilir.	

Şekil 4.3. Bulgular sonucu mevcut engelli tuvaletlerinin avantaj ve dezavantajları

İki durumda birlikte ele alındığında Türk toplumunun geleneksel yapısına uygunluğu açısından aynı zamanda tuvaletlerin hijyen kurallarına uygunluğu sağlık açısından önemli bir rol oynadığından engelli tuvaletlerinin cinsiyet ayrımı yapılarak tasarlanması daha doğru bir tasarım olacaktır. Tuvalet alanına gelen engelli bireylerin direkt engelli tuvaleti yazısı ile karşılaşmamaları ve engelli bireylerin diğer insan gruplarından kendilerini soyutlanmış hissetmemeleri, psikolojik açıdan daha doğru bir

tutum olacaktır. Fakat bu durum, coğrafyaya göre değişiklik gösterebilecek göreceli bir durumdur.

4.2.2. AVM'lerin Plan Tasarımı

Yapılan inceleme sonucunda Kulesite AVM, Kent Plaza AVM ve Novaland AVM'nin geniş bir avlu çevresinde tasarlandığı yani merkezî bir tasarım anlayışının mevcut olduğu gözlemlenirken M1 AVM'nin lineer bir tasarım anlayışına göre tasarlandığı gözlemlenmiştir. Alışveriş merkezlerinin lineer veya merkezî olarak tasarlanması hedef kitleye, kullanım amacına ve mekânın genel yapısına göre değişiklik gösterebilmektedir. Lineer olarak tasarlanan alışveriş merkezlerinin avantaj ve dezavantaj durumları Şekil 4.4. de belirtilmiştir.

AVANTAJLAR	DEZAVANTAJLAR
Ziyaretçilerin daha kolay yön bulması sağlanır.	Toplanma ve dinlenme alanları daha sınırlı bir alanda çözümlendiğinden bu tür alanlar daha azdır.
Mağazalar, daha görülebilir durumdadır.	Tüm mağazalara ulaşmak için sürekli hareket hâlinde olmak gerekmektedir.
Ziyaretçi akışı daha kontrollüdür.	

Şekil 4.4. Bulgular sonucu mevcut lineer AVM planlamalarının avantaj ve dezavantajları

Merkezî tasarım anlayışına göre planlanan alışveriş merkezlerinin de hem avantaj hem de dezavantajları vardır. Bunlar Şekil 4.5. de belirtilmiştir.

AVANTAJLAR	DEZAVANTAJLAR
Merkez alanlar, sosyal etkileşimi artırır niteliktedir.	Merkez alanlar, karmaşık bir yapı oluşturabilir ve bazı ziyaretçiler için yön bulmayı zorlaştırabilir.
Yeme-içme ve alışveriş gibi farklı alanların entegrasyonu kolaydır.	Mağazaların görünürlüğü heterojen olduğundan bazı işletmelerin ziyaretçi çekmesi zorlaşır.
Çeşitli etkinlikler veya sezonluk değişiklikler için daha kolay uyurlanabilir.	

Şekil 4.5. Bulgular sonucu mevcut merkezî tasarımlı AVM planlamalarının avantaj ve dezavantajları

Lineer ve merkezî tasarım çeşitlerinin avantaj ve dezavantajlarının bulunması tasarım sürecinin nasıl olması gerektiği konusunda kesin bir veri sağlayamamaktadır. Çalışma kapsamında yapılan incelemeler doğrultusunda lineer olarak tasarlanan M1 AVM'nin daha erişilebilir olduğu gözlemlenmiştir. Fakat bu durum lineer tasarımın erişilebilirliğe en uygun tasarım çeşidi olduğunu net bir şekilde ortaya koymaz. Önemli olan konu tasarım sürecinde tüm önemli kriterlerin üzerinde durularak en uygun tasarım ortaya konulmasıdır.

4.2.3. AVM'lerde Kat Tasarımı

Elde edilen bulgular değerlendirildiğinde Kulesite, Kent Plaza, Novaland AVM olmak üzere 3 AVM'nin çok katlı olarak tasarlandığı; M1 AVM'nin ise tek katlı olarak çözümlendiği gözlemlenmiştir. AVM'nin tek katlı veya çok katlı olması, hedef kitle, mekânın büyüklüğü, lokasyon ve yerel topluluğun ihtiyaçları gibi faktörlere bağlı olarak değişiklik gösterebilmektedir. Şekil 4.6. de tek katlı alışveriş merkezlerinin avantaj ve dezavantajları belirtilmiştir.

AVANTAJLAR	DEZAVANTAJLAR
Tek katlı yapılar, engelli bireyler ve çocuklu aileler için daha erişilebilirdir.	Tek katlı yapı, sınırlı bir alan sunduğundan büyük bir AVM için yeterli mağaza ve hizmet alanı sağlayamamaktadır.
Ziyaretçiler için yön bulma eylemi, daha basit ve anlaşılırdır.	Sosyal alanlar ve dinlenme alanları, tek katlı yapıdaki alan kısıtı sebebiyle daha sınırlıdır.
Ziyaretçiler, herhangi bir mağazaya ulaşmak için merdiven ya da asansör kullanmak zorunda kalmamaktadır.	

Şekil 4.6. Bulgular sonucu mevcut tek katlı AVM planlamasının avantaj ve dezavantajları

Çok katlı alışveriş merkezlerinin de avantajlı ve dezavantajlı olduğu durumlar söz konusudur. Bunlar Şekil 4.7. de belirtilmiştir.

AVANTAJLAR	DEZAVANTAJLAR
Çok katlı tasarım, daha fazla mağaza ve hizmet alanı sunmaktadır.	Merdiven, asansör ve yürüyen merdivenlerin kullanımının, bazı ziyaretçiler için zorluk yaratması.
Farklı katlarda çeşitli deneyimler (alışveriş, eğlence, yemek) sunarak ziyaretçilerin ilgisini çeker.	Çok katlı yapılar, özellikle ilk defa gelen ziyaretçiler için karmaşık bir deneyim sunar.
Mimari açıdan daha estetik ve dikkat çekici bir görünüm sağlar.	Sosyal alanlar ve dinlenme alanları, katlar arasında bölünmüş durumdadır.

Şekil 4.7. Bulgular sonucu mevcut çok katlı AVM planlamalarının avantaj ve dezavantajları

Tek katlı tasarımlar daha erişilebilir olması ve kolay yön bulunabilmesini sağlarken çok katlı yapılar da çeşitli mekânlar sunabilmektedir. Çalışma kapsamında yapılan inceleme doğrultusunda tek katlı olan M1 AVM'nin en erişilebilir alışveriş merkezi olması tek katlı tasarımların daha erişilebilir olduğunu kanıtlar niteliktedir. Fakat çok katlı komplekslerin sunduğu çeşitli imkânlar düşünüldüğüne iyi çözümlenmiş dikey dolaşım hatları ile de erişilebilir bir alışveriş merkezi tasarlanması mümkündür.

4.2.4. Hissedilebilir Yüzey Uygulamalarında Renk Uygulaması

Hissedilebilir yüzey uygulamalarında renk kullanımı, erişilebilirliğin artırılmasında önemli bir araçtır. Renklerin doğru seçimi ve uygulanması, görme engelli bireylerin mekân içindeki deneyimlerini büyük ölçüde iyileştirmektedir. Çalışma kapsamında elde edilen bulgulara bakıldığında tüm hissedilebilir yüzey uygulamalarının sarı renkli olduğu gözlemlenmiştir. Sarı renginin hissedilebilir yüzey uygulamalarında sıkça kullanılmasının nedenlerinden biri dikkat çekici olması, yüksek kontrasta sahip olması, sıcaklık pozitif algı oluşturması ve doğada çok az bulunduğundan dolayı dikkat çekiyor olmasından kaynaklanmaktadır. Fakat sarı rengi otistik bireyler üzerinde aşırı uyarım sonucunda stres ve anksiyetelere sebep olmaktadır. Aynı zamanda dikkat çekici renkler otistik bireyleri rahatsız edebilmektedir. Buna istinaden hissedilebilir yüzey uygulamalarında sarı rengi yerine mavi, yeşil gibi sakinleştirici ve dengeleyici renklerin kullanımı daha uygun olabilir. Erişilebilirlik ve tasarım sürecinde otistik bireylerin ve diğer kullanıcı gruplarının ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmak önemlidir mekân tasarımında daha geniş bir renk yelpazesi kullanarak herkesin ihtiyaçlarına uygun çözümler geliştirmek daha doğru bir uygulama olacaktır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Alışveriş merkezlerinin erişilebilirliğine yönelik tez çalışmalarının sayısı yok denecek kadar az olduğundan dört alışveriş merkezinin erişilebilirlik açısından irdelendiği bu çalışma, literatürde önemli bir eksikliği tamamlamaya yönelik bir mihenk taşıdır.

5.1. Sonuç

Engelli ve dezavantajlı bireyler, topluma entegre olmakta her dönem sorunlarla karşı karşıya kalmışlardır. Özellikle son dönemde yüksek katlı yapıların ortaya çıkması ve gün geçtikçe artması, toplumun git gide daha kalabalıklaşması gibi sebepler; bahsi geçen bireylerin sosyal hayatta mevcudiyetlerini korumalarını çok daha zor hâle getirmiştir. Bu zorluk, yalnızca engelli bireyleri kapsamakla kalmayıp aynı zamanda onlara refakat edenleri de sözü edilen sorunlarla karşı karşıya kalmaya mecbur bırakmıştır. DSÖ’ce yayımlanan çevrimiçi bir makalede, bu durum şu sözlerle özetlenmiştir:

“Yoksulluk, eğitim ve istihdamdan dışlanma ve kötü yaşam koşulları, engelli kişilerin sağlık sorunları ve karşılanmayan sağlık hizmetleri ihtiyaçları riskini artırmaktadır. Resmi sosyal destek mekanizmalarındaki boşluklar, engelli kişilerin sağlık ve toplumsal faaliyetlere katılmak için aile üyelerinin desteğine bağımlı oldukları anlamına gelir; bu da yalnızca onları değil aynı zamanda (çoğunlukla kadın ve kızlardan oluşan) bakıcılarını da dezavantajlı hâle getirir.” (Dünya Sağlık Örgütü, 2023)

BM Genel Kurulu’nda kabul edilen engelli haklarına dair sözleşme, Avrupa Birliği ve birçok uluslararası ve yerel kuruluş; son zamanlarda topyekûn olarak engellilerin toplumdaki diğer bireylerle eşit haklara sahip olduğu bakış açısını edinmiştir. Bu doğrultuda uluslararası alanda 2021-2030 Avrupa Engellilik Stratejisi oluşturulmuş ve engelli bireylerin insan haklarına uygun bir yaşam sürmeleri, topluma ve çalışma hayatına katılmak için eşit fırsata sahip olmalarının sağlanması amaçlanmıştır. Bu açıdan engelliliğin bireyden kaynaklı şahsi bir durum olmaktan ziyade, sosyal süreçlerin doğru ve adaletli bir şekilde işletilememesinden kaynaklı bir durum olduğu fark edilmiş ve bireyin kendi imkân ve ihtiyaçları doğrultusunda gereksinimlerinin karşılanması sayesinde engelliliğin aşılabileceği öngörülmüştür. Söz konusu durum, engelli bireylerin haklarını alamadıkları için toplumda mağdur kaldıklarını gözler önüne sermektedir. Bu

tanımlamalar ve tespitler bir arada düşünüldüğünde ortaya toplumun birinci ve öncelikli görevinin toplumsal engelleri kaldırmak ve tam erişilebilirliği sağlamak sonucu çıkmaktadır (Kucur, 2023). Dünya Engellilik Raporu'na göre dünya nüfusunun yaklaşık %15'ini oluşturan engelli 1 milyar insan olduğu tahmin edilmektedir. Bunların birçoğu sağlık ve sosyal hizmetler, mimari engeller dolayısıyla kamu binalarındaki erişilebilirlik sorunları, karar alma ve siyasi süreçlerden dışlanma konusunda önemli ölçüde kısıtlılık yaşamaktadırlar (Tenenbaum ve Merrick, 2020). Buna göre dıştan kaynaklı sebeplerin minimuma indirilmesiyle engelli bireylerin yaşadıkları kısıtlılıklar önemli ölçüde azalacaktır. Bu noktada mimarlık mesleği ve mimari her türlü faaliyet, ayrı bir toplumsal mahiyet kazanmaktadır. Çalışmada seçilen AVM'ler, şehrin en yoğun kullanılan alanlarından bir örneklem olup bu tür sorunların tespit edilmesi ve çözüme kavuşması açısından literatürde atılan adımlardan biri olarak rol oynamaktadır.

Çalışma sonucunda birçok hususta erişilebilirliğe muhalefet durumlar tespit edilmiş ve bulgularda işlenmiştir. Erişilebilir olmayan yapı ve tasarımlara ilişkin tespitler, bu bölümde genel olarak özetlenmiştir.

- İlk olarak AVM'ler için ulaşım değerlendirildiğinde M1 AVM ve Novaland AVM ulaşım konusunda -şahsi araçla ulaşım hariç- tam erişilebilir değildir. AVM girişine kadar takip eden güvenli ve geniş yaya kaldırımları yoktur. Her iki AVM için de şehrin farklı bölgelerinden ulaşmaya çalışan birey, trafiğin akış yönü sebebiyle caddenin karşısında toplu taşıma aracından inmek durumunda kalabilir. Cadde ortasındaki refüjde tekerlekli sandalye ve bebek arabası gibi araçlarla geçiş için olanak sağlayan bir rampa veya hemzemin alan bulunmamaktadır. Ayrıca M1 ve Novaland için toplu taşımada inilen noktalardan AVM girişlerine ulaşmaya kadar geniş bir otopark alanının kat edilmesi gerekmektedir. Bu durum ise ekonomik olmamakla beraber özellikle görme engelli bireyler adına güvenli yürüme alanı olmadığından (park alanları, araçlar ve fizikî park işaretlemeleri vs.) birçok soruna yol açmaktadır. Bu tür düzenlemelerin yapılması yalnız engelli bireyler için değil her birey için mühim olan ve tercih edilme durumunu etkileyen hususlardır. "Alışveriş merkezine yaya olarak ulaşımın sağlanabiliyor olması, yürüme mesafeleri, yürüme aksı üzerinde yer alan mekânlar ve bu mekânların güvenli

mekânlar olması da alışveriş merkezlerinin tercih edilebilirlik noktasında önem taşımaktadır.” (Aköz vd., 2019)

- Elde edilen bulgular doğrultusunda ortaya konulan bir başka gerçek, çalışmaya konu olan AVM’lerin işitme ve görme engelli bireyleri hedefleyen tasarımlara yer vermemesidir. Görme engelli bireyler için asansör tuşlarının okunabilirliği açısından Braille alfabesi ile kabartmalar oluşturulmuş ancak bunun haricinde görme engelli bireylerin yön bulmaları, güzergâh çizimleri gibi konularda onlara yardımcı olacak araçlar ve tasarımlar bulunmamaktadır. İşitme engelli bireyler içinse katlarda bulunan işaretler ve levhalar ile AVM’lerin bazısında bulunan kat planları hariç bir yardımcı düzenlemeye rastlanmamıştır.
- Çalışma kapsamında kaydedilen genel sorunlardan bir diğeri ise sinema salonları, yeme-içme alanları gibi sosyal rekreasyon merkezlerinin HYYİ ve sesli yönlendirici cihazlarla donatılmamasıdır. Özellikle yeme-içme ve sinema alanları kalabalık ve kargaşanın hâkim olduğu noktalardır. Bu kargaşa sonucu görme engelli bireyler; yön bulmada, hedefledikleri alanlara ulaşmada hatta birinden yardım istemekte dahi sorun yaşamaktadırlar. Bu sebeple AVM sosyal alanları, HYYİ ve sesli yönlendirici cihazlar ile mutlaka donatılması gereken mekânlardandır.
- Araştırma sürecinde elde edilen bulgulara ortaya konulan bir başka veri, engelli bireyler için AVM ve restoran alışverişleri için ödeme noktalarının genel olarak engelli bireylere uygun olmadığı tespit edilmiştir. Ödeme noktalarındaki banko yükseklikleri, restoranlarda uygun olmakla birlikte restoran dışındaki yerlerde banko yükseklikleri engelli bireyler için uygun değildir.
- Konya M1 AVM’nin haricinde AVM girişlerinde kabartmalı kat planlarının olmadığı tespit edilmiştir. Danışma bankosu ise AVM’lerin hiçbirinde yer almamaktadır. Özellikle işitme engelli bireyler için işaret dili ile anlaşmayı sağlayan danışma personellerinin olmayışı, bu grup bireyleri için ve diğer AVM’yi ziyaret eden bireyler için sorunlar teşkil etmektedir.

AVM’lerdeki engelli tuvaletlerinin, rampaların ve hissedilebilir yüzeylerin varlığının önemli olduğunu, ancak bu unsurların çoğu zaman yeterli standartlara uygun tasarlanmadığını ortaya koymaktadır. Özellikle, hissedilebilir yüzeylerin renk kullanımı ve yönlendirme sistemlerinin etkinliği, görme engelli bireyler için belirgin zorluklar yaratmaktadır. Erişilebilirlik ile ilgili standartların yeterince uygulanmadığı görülmüş, bazı AVM’lerde kullanıcı geri bildirimlerinin dikkate alınmadığı anlaşılmıştır. Bu durum hem engelli bireylerin hem de yaşlıların AVM’lerde karşılaştıkları zorlukları artırmaktadır. Kullanıcıların ihtiyaçlarına uygun tasarımlar geliştirilmediği takdirde, bu grupların alışveriş merkezlerinden yararlanma oranı düşecektir.

Sonuç olarak, Konya’daki alışveriş merkezlerinin erişilebilirlik düzeyinin artırılması, toplumsal eşitlik ve kapsayıcılık açısından büyük önem taşımaktadır. Bu alandaki eksikliklerin giderilmesi hem engelli bireyler hem de yaşlılar için daha iyi bir alışveriş deneyimi sağlarken, tüm toplumun sosyal hayata katılımını güçlendirecektir.

Bu çalışma erişilebilirlik konusundaki standartların ve uygulamaların değerlendirilmesine yönelik daha geniş kapsamlı çalışmalara ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Ayrıca, farklı şehirlerde benzer çalışmalar yapılarak, Türkiye genelindeki erişilebilirlik durumu hakkında daha kapsamlı veriler elde edilebilir.

5.2. Öneriler

Araştırma sonucunda ortaya konulmuştur ki engelli bireyler, dış etkenler dolayısıyla yaşam alanlarında çeşitli sorunlarla mücadele etmektedirler. Yani engelli birey, patolojik problemlerinden dolayı değil, toplumsal baskılar sonucu erişilebilirliği büyük ölçüde sınırlandırılmış bireydir (Çarkçı, 2011). O hâlde bu sorunların minimuma indirilmesi, engelli bireylerin diğer insanlarla adil koşullara sahip olması ve erişilebilirlik problemlerinin ortadan kaldırılması, hiç olmazsa asgari düzeye çekilmiş olması demektir. Aynı zamanda erişilebilir tasarıma sahip yapılar, uzun ömürlü kullanım vadetmektedir ve daha çok müşteri çekme potansiyeli sunmaktadır.

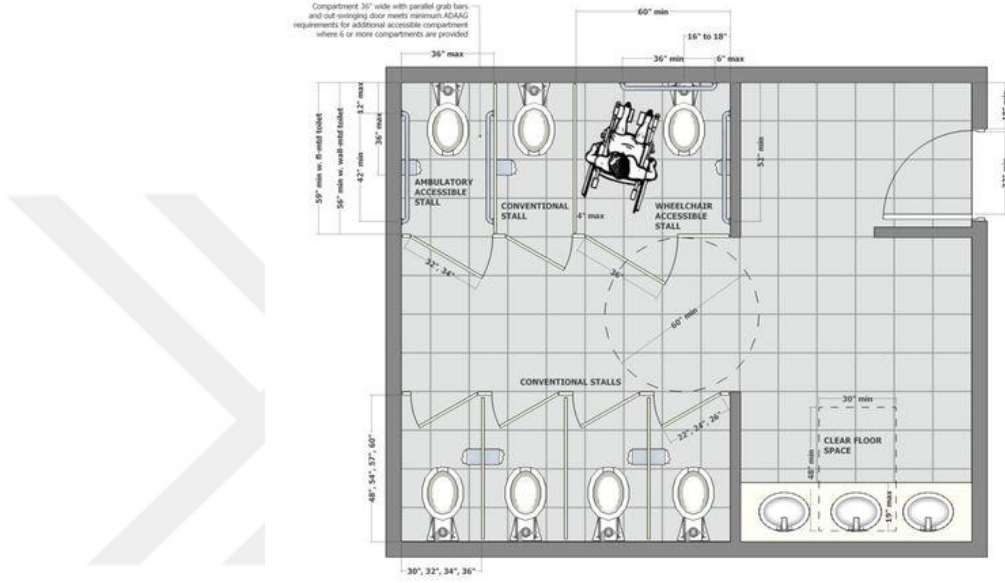
Çalışma kapsamında bahsedilen engellilere yönelik çeşitli handikaplar, geliştirilen politikalar, yürürlüğe konulan yasal düzenlemeler, zamanla gelişen toplumsal bilince rağmen çalışma kapsamında incelenen mevcut yapılarda erişilebilirliğe yönelik tasarımlar, neredeyse yok denecek kadar azdır. Bu durum sonucunda AVM’lerin evrensel tasarım kriterlerine uygun olmadığı ortaya konmuştur. Bu da AVM’lerin tercih

edilirliğini etkileyen önemli faktörlerdendir. Bu noktada çalışma sonucunda elde edilen bulgular dolayısıyla tespit edilen sorunlar üzerinden yeni tasarlanacak AVM’lerde ve mevcut AVM’lerde yapılması gereken değişiklik ve düzenlemelere yönelik öneriler aşağıda maddeler hâlinde sıralanmıştır.

- AVM’lerin erişilebilir olması için öncelikli konulardan birisi AVM’ye ulaşımıdır. Toplu ulaşım hatları AVM yakınından geçse dahi en yakın noktada inen bir bireyin yine AVM’ye yaya olarak ulaşması gerek bireyden kaynaklı gerek AVM çevre düzenlemesinden kaynaklı (otopark, uzaklık vb.), ciddi bir sorun hâline gelebilir. Bu sebeple AVM’ye ulaşımın toplu taşımayı vasıta olarak kullanan engelli bireyler için optimum düzeyde iyi şartlara getirilmesi gerekir. Toplu taşıma duraklarından en yakın AVM giriş kapısına kadarki noktaya kadar zeminde HYYİ’ye ihtiyaç vardır.
- AVM otoparklarından başlamak üzere AVM giriş kapısına kadar ve oradan da asansörlere kadar zeminde yönlendirici kabartmalara yer verilmelidir. Girişte özellikle işitme ve görme engelli bireyler için AVM kat planını içeren, kabartmalı ve görselli şemalar; merkezi ve AVM giriş kapılarına yakın yerlerde konumlandırılmalıdır. Girişte ayrıca her birey için ihtiyaca binaen danışma bankoları kurulmalıdır. İşitme engelli bireyler için işaret dili bilen danışma personeli, erişilebilirlik açısından önemli bir gerekliliktir.
- Yeme-içme alanlarında HYYİ’ler tüm gel-al noktalarına yönlendirecek şekilde tasarlanmalı ve yerleştirilmelidir. Gel-al noktasındaki bankolarda görme engelli bireylerin kolaylıkla erişebileceği bir yerde kabartmalı yazılarla oluşturulmuş menüler bulunmalıdır. Aynı şekilde sinema salonlarında yönlendirici kabartmalı işaretler ve bilet gişesi, sinema salonları ve sinema alanı içerisindeki mini alışveriş alanına yönlendirmek üzere sesli işaret cihazları bulundurulmalıdır.
- Sinema alanları, genellikle en üst katta bulunmakta olup belirlenen her gruptaki bireylerin alana ulaşmasında çeşitli zorluklar bulunmaktadır.

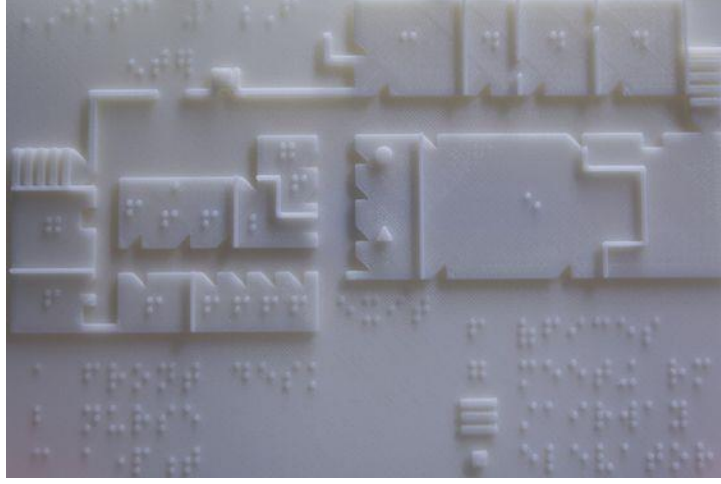
HYİYİ, sesli yönlendirme cihazı ve yürüyen bantlar; AVM katına ve sinema alanlarına kadar yerleştirilmelidir.

- Tuvaletlerin tasarımında engelli tuvaletleri normal tuvalet blokları içinde inşa edilerek kadın ve erkek engelli tuvaletleri oluşturulabilir. Eğer tuvalet blokları içinde buna elverişli durumlar söz konusu değilse ayrı oluşturulan engelli tuvaletleri, kadın ve erkek bireyler için özelleştirilmelidir.

Şekil 5.1. Erişilebilir tuvalet için tasarım önerisi (ADA Bathroom Planning Guide, 2024)

- AVM girişlerinde kabartmalı veya kulaklıkla dinlenebilecek türden sesli kat planı şemalarına yer verilmesi gerekmektedir. Bu sistemlerin AVM'nin yoğunluğunun sebebiyle kullanılmasının güç olduğu durumlarda kişisel cep telefonları ile kullanılabilir, kat planının erişilebilir mobil uygulamaları oluşturulmalıdır. Ayrıca işitme engelli bireyler için de AVM girişlerinde danışma bankosu kurularak işaret dili bilen danışma personellerine ihtiyaç vardır.

Şekil 5.2. Erişilebilir AVM'ler için kabartmalı erişilebilir harita önerisi
(Poon, 2016)

- AVM'ye ulaşım yolları, erişilebilirlik açısından düzenlenmesi gereken önemli yerlerden bir başkasıdır. Özellikle tekerlekli sandalye kullanıcıları için ideal genişlikte yol açıklıkları ve gerektiği noktalarda rampalar sağlanmalıdır. Bu yollar, düzgün yüzeylere sahip olmalı ve engellerden arındırılmalıdır. Ayrıca olması muhtemel engellere mahal vermeyecek önlemler alınarak olası sorunlar bertaraf edilmelidir.
- Ödeme noktalarında engelli bireylerin yalnız başlarına kolaylıkla alışverişlerini tamamlayabilme yetkinliğini kazanmaları adına özel kasalar ve ödeme noktaları oluşturulmalıdır. Ayrıca son dönemde yenilikçi ödeme sistemlerinin yaygınlaştığı herkesçe bilinmektedir ancak AVM'ler için bu tür tasarımlar çok lokal kalmıştır. Bu yenilikçi ödeme sistemlerinin AVM'lerde yaygınlaştırılması sıra beklemezi azaltır ve yalnızca engelli bireyler için değil tüm kullanıcılar için ödeme kolaylığı sağlar.
- Alışveriş merkezlerinin plan tasarım aşamasında aynı kategorilere sahip mağaza birimleri aynı alanlarda çözümlenmelidir. Bu durumda bireyler ihtiyaçları doğrultusunda o alanlara daha kolay bir şekilde ulaşabilir.

- Görme engelli bireyler için tuvalet alanları, asansör ve merdiven alanları, giriş çıkış kapılarının olduğu yerlerde kokulu malzeme kullanımına gidilebilir. Bu durum önem arz eden birimlerin görme engelliler açısından daha kolay fark edilmesine yardımcı olabilir. Kokulu malzemelere örnek peyzaj bitkileri kokulu çiçekler ve kokulu ahşap malzemeler verilebilir.

Şekil 5.3. Bradenham Hall Arboretumu'nda yer alan gül bahçesi
(Bradenham Hall Garden & Arboretum in Norfolk, 2024)

- Genel olarak lineer olarak çözümlenmiş alışveriş merkezlerinde yatay dolaşım aksının çok uzun olması yaşlı ve çocukların yorulmasına neden olduğu için yürüyen bant sistemleri konumlandırılabilir. Bu sayede AVM içerisindeki yatay dolaşım da geçirilen süre aza indirgenmiş olacaktır.
- Çok katlı alışveriş merkezlerinde erişim sıkıntılarının daha çok olması ve daha çok kriterlere uyulması açısından zorlanılacağından alışveriş merkezlerinin tek katlı olarak planlanması alışveriş merkezlerini daha kolay erişilebilir olmasını sağlayacaktır.
- Duyma engelli bireyler için yönlendirici şerit bantların alışveriş merkezlerinde konumlandırılması yönlerini kolay bulabilmelerinde onlara yardımcı olacaktır

Şekil 5.4. Kiev'de erişilebilir bir okul koridoru tasarımı (Dervish, 2016)

- Görme engelli bireylerin istedikleri alana ulaşabilmesinde duvarlarda dokulu malzeme kullanımı ile ve gerekirse Braille alfabesi ile nereye gittiklerini bilgilendiren yazıların olması onları istedikleri yere daha kolay ulaşabilmesini sağlayacaktır.

Şekil 5.5. Erişilebilir bir okul koridoru
(Erişilebilir Mekânlar, t.y.)

- Alışveriş merkezine ilk defa gelen bireyler için istedikleri yönlere ulaşabilmeleri ve gerekli desteklerin sağlanabilmesi açısından yardımcı kioskların konumlandırılması erişim sıkıntılarını en aza indirecektir.
- Hissedilebilir yüzey uygulamalarının sarı değil de farklı bir renkte uygulanması otizmli bireyler için de daha faydalı olacaktır. Aynı zamanda hissedilebilir yüzey uygulamalarında yer yer karekodlarla yönlendirme uygulamalarının oluşturulması görme engellilerin istedikleri alana ulaşımını kolaylaştıracaktır.

Şekil 5.6. Erişilebilir AVM'ler için HYYİ önerisi (*High Performance Porcelain Floors, t.y.*)

- Alışveriş merkezi içerisinde portatif tutunma barlarının oluşturulması yorulan yaşlılar ve çocuklar için destek alabilmelerini sağlayacak ve yürümelerinde onlara kolaylık sağlayacaktır.

- Engelli bireyler ve yaşlılar için yapılacak anketler ve geri bildirim mekanizmaları ile mevcut sorunlar tespit edilmelidir. Bu veriler, alışveriş merkezlerinin tasarım ve hizmetlerini iyileştirmek için kullanılabilir.
- Erişilebilirlik standartlarının uygulanmasını sağlamak için alışveriş merkezlerinde düzenli denetimlerin yapılması önerilmektedir. Bu denetimler, mevcut erişilebilirlik durumunu değerlendirmek ve gerekli düzeltmeleri yapmak için faydalı olacaktır.
- Yeni projelerde kapsayıcı tasarım ilkeleri benimsenmeli ve engelli bireylerin ihtiyaçları, tasarım sürecinin en başından itibaren dikkate alınmalıdır.
- Erişilebilirlik ve engelli bireylerin hakları konusunda toplumsal farkındalığı artırmak için bilinçlendirme kampanyaları düzenlenmelidir. Bu, genel toplumda empati ve anlayış geliştirecektir.
- Mobil uygulamalar ve dijital yönlendirme sistemleri gibi teknolojik çözümler, kullanıcı deneyimini artırmak için kullanılabilir. Bu uygulamalar, kullanıcıların alışveriş merkezi içindeki yönlendirmeleri daha kolay bulmalarını sağlayabilir.

- Tuvalet çözümlerinde çocuklar için de onlara uygun standartlarda wc ve lavabo tasarımlarının düşünülmesi çocukların kullanımını kolaylaştıracaktır.

Şekil 5.7. Erişilebilir tuvalet ve lavabo tasarımı önerisi
(*Tuvalet Tasarımı*, t.y.)

- Alışveriş merkezlerinde aydınlatma ve ses düzeyleri gibi duyuşsal unsurlar, erişilebilirliği etkileyen önemli faktörlerdir. Bu unsurların optimize edilmesi, tüm ziyaretçilerin konforunu artırabilir.
- Erişilebilirlik standartlarını başarıyla uygulayan alışveriş merkezlerine ödüller verilmesi teşvik edici olabilir. Bu tür sistemler, diğer merkezlerin de erişilebilirliği artırma çabasını destekleyebilir.
- Erişilebilirlik konusundaki araştırmaların devam ettirilmesi, mevcut durumun ve ihtiyaçların sürekli olarak güncellenmesini sağlayacaktır. Uzun vadeli çalışmalar, süreklilik arz eden bir gelişim süreci oluşturur.

KAYNAKLAR

- 3S Danışmanlık. (2018). *AVM (Alışveriş Merkezi) Nedir?*
https://3sdanismanlik.com/makale-avm_alisveris_merkezi_nedir-64
- ADA Bathroom Planning Guide. (2024). MaviNewYork.
<https://mavinewyork.com/literature/ada-bathroom-planning-guide/>
- Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2020). *Erişilebilirlik Kılavuzu* (D. Ç. Gümüş, Ed.). Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- Akalın, Ş. H., & başkaları. (2019). Türkçe Sözlük. İçinde *kitap* (C. 11). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Akçalı, Ş. (2015). *Görme Engellilere Yönelik Tasarlanan Mekânların Erişilebilirlik Standartları Kapsamında İrdelenmesi: Görme Engelli Kütüphaneleri* [Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü].
https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=QfwDadBdNFoYm5KcNfhZ4Q&no=Kf7FP9tyJZjacSpNoW_XcQ
- Aköz, A. B., Kobyay, H. B., & Ulusoy, M. (2019). Konya’da Alışveriş Merkezlerinin Yer Seçimi Kriterleri Bağlamında Karşılaştırmalı Analizi: Novaland Alışveriş Merkezi ile Kule Site Alışveriş Merkezi Örneği. İçinde H. Doygun, A. Güneş Gölbey, & N. Erdoğan (Ed.), *Uluslararası Tasarım ve Mühendislik Sempozyumu Bildiri Tam Metin Kitabı ““International Design and Engineering Symposium Proceeding Book”*. İzmir Demokrasi Üniversitesi .
<https://gcris.ktun.edu.tr/bitstream/20.500.13091/5160/1/a19f6cb4-0987-4903-9c69-dfc831d24e04.pdf>
- Alpagut, Y. (2003). *Toplu Konut Dış Mekânlarında Tüm Kullanıcılar İçin Erişilebilirlik Ölçütlerinin Saptanması* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Annual Report on People with Disabilities in America*. (2019).
<https://www.iod.unh.edu>
- Arat, Y., & Sayar, G. (2016). Engelliler İçin Dolaşım Senaryosu “Konya Kent Plaza AVM Örneği”. *Erciyes Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 32(2), 1-17.
<https://www.researchgate.net/publication/318817853>
- Atıcı, İ. (2007). *Fiziksel Engelliler ve Kentsel Mekânın Kullanımı* [Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aydın, A. (2012). Görme Engelli Üniversite Öğrencilerinin Bilgi Erişim Sorunları Üzerine Yapılmış Bir Araştırma. *Bilgi Dünyası*, 13(1), 93-116.
<https://doi.org/10.15612/BD.2012.170>
- Azernezhad, F. (2018). *The Effects of Legibility and Space Hierarchy on Wayfinding Accuracy; The Case of Zorlu Center Shopping Mall* [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü].
<https://avesis.itu.edu.tr/yonetilen-tez/3b1c91f7-24b6-41dd-9476-93599b7a82b0/the-effects-of-legibility-and-space-hierarchy-on-wayfinding-accuracy-the-case-of-zorlu-center-shopping-mall>
- Balcı, E., & Çelen, N. (2023). Dil ve Konuşma Güçlüğü Olan İlkokul Öğrencilerinin Yaratıcı Drama Yöntemiyle İletişim Becerilerinin Geliştirilmesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 37, 777-789. <https://doi.org/10.29000/rumelide.1405794>

- Bektaş, B., & Develi, A. (2020). Engelli Bireylerin Erişilebilirlik Sorunu: Destekler, Eksiklikler. *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(3), 179-191.
<https://journals.indexcopernicus.com/search/article?articleId=2651055>
- Belya. (2024). *Kulesite Alışveriş ve Eğlence Merkezi*.
<https://www.kulesite.com/AboutUs>
- Blindness and Vision Impairment. (2023). World Health Organization.
<https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/blindness-and-visual-impairment>
- Bradenham Hall Garden & Arboretum in Norfolk. (2024). Bradenham Hall.
http://www.bradenhamhall.co.uk/pics/borders800_2.jpg
- Brunt, D., & Broadhead, G. D. (1982). Motor Proficiency Traits of Deaf Children. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 53(3), 236-238.
<https://doi.org/10.1080/02701367.1982.10609346/ASSET//CMS/ASSET/0330FC4B-D941-4109-8B05-ED2483529463/02701367.1982.10609346.FP.PNG>
- Charter of Fundamental Rights of the European Union. (2012). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX%3A12012P%2FTXT>
- Connell, B. R., Mike, J., Mueller, J., Mullick, A., Ostroff, E., Sanford, J., Steinfeld, E., Story, M., & Vanderheiden, G. (1997). *The 7 Principles: Centre for Excellence in Universal Design* (R. Mace, Ed.). North Carolina State University.
<https://web.archive.org/web/20231205122600/https://universaldesign.ie/what-is-universal-design/the-7-principles/>
- Coolbaba, N. (2022). *Kentplaza Zemin*. Google.
https://lh3.googleusercontent.com/p/AF1QipPTOi-PhdfdYRUMRYZEmc_pf59u0GEB_xE7C8CI=s1360-w1360-h1020
- Çağlayan Gümüş, D. (Ed.). (2020). *Erişilebilirlik Kılavuzu*. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- Çarkçı, Ş. (2011). *Engellilerin Mesleki Eğitimi ve İstihdamı* [Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çivici, T., & Gönen, D. (2015). Balıkesir Üniversitesi Çağış Yerleşkesinin Bedensel Engelli Öğrencilerin Sosyal Alanlara Ulaşabilirliğinin Değerlendirilmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Mühendislik Bilimleri ve Tasarım Dergisi*, 3(3), 639-646.
- Dağ Holding. (2023). *Novaland Outlet*.
<https://www.dagholding.com.tr/novaland-outlet>
- Davis, J. M., Hardick, E. J., & Van Tasell, D. J. (1981). *Rehabilitative Audiology for Children and Adults*. Wiley.
- Deha AVM A.Ş. (2021). *Konya Kentplaza Kurumsal*.
<http://www.konyakentplaza.com.tr/kurumsal/#kurumsal>
- Dervish, E. (2016). *Underhub*. Divisare. <https://divisare.com/projects/315590-emil-dervish-underhub>
- Dikel, Y. Z. (2019). *Evrensel Tasarım Kapsamında Kullanıcıların İç Mekân Donatılarına Erişebilirliğinin İncelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü].
https://kutuphane.msgsu.edu.tr/yordam/?p=1&alan=kunyeDemirbasKN_str&q=0075025

- Dostol, S., & Güller, E. (2021). Alışveriş Merkezlerindeki Tasarımın Görme Engelliler İçin Uygunluğu: İzmir Ege Perla Alışveriş Merkezi Örneği. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 21(1), 68-84.
- Dünya Sağlık Örgütü. (2023, Mart 7). *World Health Organization-Disability*. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/disability-and-health>
- Elmacı, D. (2019). Avrupa'daki Erişilebilirlik Uygulamaları: Boras ve Cardiff Örneklerinin İncelenmesi ve Değerlendirilmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 43, 33-60. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/742072>
- Engelli Hakları Ulusal Eylem Planı 2023-2025. (2022). https://www.aile.gov.tr/media/133056/engelli_haklari_ulusal_eylem_plani_23-25.pdf
- Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2023). *Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni*. https://aile.gov.tr/media/135432/eyhgm_istatistik_bulteni_nisan_23.pdf
- Engelliler Hakkında Kanun, Pub. L. No. 5378, Resmî Gazete (2005). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5378&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- Engelsiz DEÜ Koordinatörlüğü. (2023). Farkındalık Köşesi (Yetersizlik ve Engel Kavramları). *Engelsiz Bülten*, 3. <https://engelsiz.deu.edu.tr/yayinlarimiz/engelsiz-dergi/>
- Erdönmez, E. (2014). *Kamusal Alan ve Toplum*. Esenler Belediyesi Şehir Düşünce Merkezi Şehir Yayınları.
- Erişilebilir Mekânlar. (t.y.). Pinterest. Geliş tarihi 06 Ekim 2024, gönderen <https://tr.pinterest.com/pin/224194887693372110/>
- Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği , Pub. L. No. 5378, Resmî Gazete (2013). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=18614&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>
- Erkan, M. Ş., & Karakaya, A. G. (2023). Kültür Merkezlerinin Erişilebilirliği; Ankara'da Bir Araştırma. *Akademik Sanat Dergisi*, 18, 1-20. <https://doi.org/10.34189/asd.2023.18.001>
- Fiba Commercial Properties. (2024). *M1 Konya AVM*. Fiba Commercial Properties. <https://fibacp.com.tr/projects/m1-konya-avm/>
- Grossman, H. J. (Ed.). (1984). *Classification in Mental Retardation* (2. bs). American Association on Mental Deficiency. <https://law.resource.org/pub/us/cfr/ibr/001/aamd.classification.1973.pdf>
- Güleç, D. (2014). *Mimari Tasarım Alanında Kullanıcı Erişilebilirliğinin Genetik Algoritma ile Optimizasyonu-aDA: Sağlık Kampüsü Uygulaması* [Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü]. <https://polen.itu.edu.tr/items/417b20e4-49d2-45d5-8484-d58f2a0dd378>
- Henden Şolt, H. B. (2019). Çağdaş Kent Planlama Anlayışına Bir Örnek: Engelsiz Kent Yaklaşımı. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(8), 36-44. <https://atif.sobiad.com/index.jsp?modul=makale-detay&alan=benzer&secenek=null&Id=vak97IoBQzmg-9NMT0fY>
- High Performance Porcelain Floors. (t.y.). small-size.com. Geliş tarihi 06 Ekim 2024, gönderen <https://www.small-size.com/en/porcelain-floor/>
- İmar Kanunu, Pub. L. No. 3194, 24 (1985). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3194.pdf>

- Karyağdı, G. (2020). Alışveriş Merkezlerinde Ortak Kullanımlı Yemek Alanlarının Tasarım Kriterleri. *European Journal of Science and Technology*. <https://doi.org/10.31590/ejosat.765304>
- Kentplaza. (t.y.). *Kentplaza Proje Görseli*. Geliş tarihi 09 Mayıs 2024, gönderen <http://www.kentplazaoffice.com.tr/>
- Kızıлтаş, M. (2014). *ENGELLİLERLE 360° İLETİŞİM: İnsan Kaynaklarında Engellilerle Doğru İletişim Metotları* (4. bs). Elma Yayınevi. www.elmayayinevi.com
- Kösa, S., & Güral, S. M. (2020). Antalya Kent Merkezindeki Bazı Alışveriş Merkezlerinin İç Mekan ve Teraslarının Bitki Materyali ve Bitkisel Tasarım Açısından Değerlendirilmesi. *Bursa Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 34(Özel Sayı), 123-138. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bursauludagziraat/issue/56984/640502>
- Kucur, F. (2023). Modernleşme ve Piyasa Kıskaçında Engelli Bireyin Konumlanışına Dair Sosyo-Tarihsel Bir Okuma. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi / Journal of Social Policy Conferences*, 85, 43-54. <https://doi.org/10.26650/JSPC.2023.85.1369254>
- Kumtepe, H. (2001). *Ankara'da Yaşayanların Engellilere Yönelik Tutumları* [Yüksek Lisans Tezi]. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- Kuter, N., & Çakmak, M. (2017). Kamusal Dış Mekânlarda Engelliler İçin Tasarım: Ankara, Seğmenler Parkı Örneği. *Anadolu Orman Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 93-110.
- Mediastika, C. E., Sudarsono, A. S., & Kristanto, L. (2022). The Sound Perceptions of Urban Pavements by Sighted and Visually Impaired People – A Case Study in Surabaya, Indonesia. *Journal of Urbanism: International Research on Placemaking and Urban Sustainability*, 15(1), 106-129. <https://doi.org/10.1080/17549175.2020.1834436>
- Meriç, M. E. (2022). *Kulesite Görseli*. Google . https://lh3.googleusercontent.com/p/AF1QipN21ZHJBUyDgWodY7U_7Nq_fSMU0rXwJYtx0Qg=s1360-w1360-h1020
- Merriam-Webster. (2024). *Orthopedics Definition&Meaning*. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/orthopedics>
- NHS University Hospitals Sussex. (2024). *Degenerative Illness*. <https://www.uhsussex.nhs.uk/sussex-trauma-network/rehabilitation/conditions/degenerative-illness/>
- @novalandoutlet. (t.y.). *Novaland Outlet Alışveriş Merkezi Instagram Profili*. Geliş tarihi 08 Nisan 2024, gönderen <https://www.instagram.com/novalandoutlet/>
- Orthopedic Physician Associates. (2024). *Orthopedic Impairment: Definition, Characteristics, Causes & Types*. <https://www.opaortho.com/what-is-orthopedic-impairment/>
- Öztabak, M. Ü. (2017). Engelli Bireylerin Yaşamdan Beklentilerinin İncelenmesi. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 9. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/317613>
- Paribu Cineverse. (2023). *Kentplaza Sinema*. Google. https://lh3.googleusercontent.com/p/AF1QipMt5UNLmECCOaY4sWA3awbH8pUf_p1xKyjXhsLQ=s1360-w1360-h1020
- Poon, L. (2016, Mart 2). The Potential of 3D-Printed Maps to Help the Blind. *The Atlantic*. https://www.theatlantic.com/technology/archive/2016/03/3d-printed-maps/471738/?utm_source=SFFB

- Salah, A. M. (2017). *Through the Light (Blind and Visually Impaired Edutainment Center)* (Y. Abuhashem, Ed.). World Architecture Community. <https://worldarchitecture.org/architecture-projects/hhmvp/through-the-light-blind-and-visually-impaired-edutainment-center--project-pages.html>
- Sevük, M. S. (2011). *Evrensel Tasarım İlkeleri Işığında İki Alışveriş Merkezinin Değerlendirilmesi* [Master Degree, Graduate School of Natural and Applied Sciences of Middle East Technical University]. <https://hdl.handle.net/11511/20527>
- Soygüden, A., & Cerit, E. (2015). Yaşlılar İçin Egzersiz Uygulamalarının Önemi. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(1), 197-224. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/86129>
- Şahin, F. (2011). *Günümüz Alışveriş Merkezlerinde Kentsel Kamusal Mekân Olgusu* [Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü]. <https://acikerisim.ktu.edu.tr/jspui/handle/123456789/5448>
- Şenkal Sezer, F., Vural Arslan, T., & Çahantimur, A. (2014). Alışveriş Merkezlerinde Kullanıcı Memnuniyetinin Konfor Koşulları Açısından Değerlendirilmesi: Bursa Örneği. *Uludağ Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Dergisi*, 19(1), 81-95. <https://doi.org/10.17482/UUJFE.01650>
- Şişman, Y. (2012). Özürlülük Alanında Kullanılan Kavramlar Üzerine Genel Bir Değerlendirme. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 7(28), 69-85. <https://doi.org/10.21560/SPCD.74554>
- Tenenbaum, A., & Merrick, J. (Ed.). (2020). *Disability: Functional Diversity*. Nova Medicine&Health. <https://5989e5f5b738a7bf6982c01c232a1cd27056bb51.vetisonline.com/EbscoViewerService/ebook?an=2420348&callbackUrl=https%3a%2f%2ffresearch.ebsco.com&db=e000xtr&format=EB&profId=eds&lpId=&ppi d=&lang=tr&location=https%3a%2f%2fddc449fe97e72df15faf96b8d7d4f5facfaa9c92.vetisonline.com%2fc%2fih3yxv%2fsearch%2fresults%3fq%3dDisability%253A%2520Functional%2520Diversity%2520tenenbaum%26autocorrect%3dy%26limiters%3dFT1%253AY%26resetPageNumber%3dtrue%26searchSegment%3dall-results&isPLink=False&requestContext=&profileIdentifier=ih3yxv&recordId=wfnhkzc5sf>
- Terece, T., & Berkin, G. (2019). Alışveriş Merkezlerinde Evrensel Tasarım ve Konfor: İstanbul'da Geniş Programlı Bir Alışveriş Merkezi Deneyimi. *FSM İlmi Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 13, 211-236. <https://doi.org/10.16947/FSMIA.582422>
- Tuğla, M. (2021). *Engelliler İçin Erişilebilirlik: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Halkalı Kampüsü Örneği* [Yüksek Lisans Tezi]. Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Türk Mall. (2014). *Novada Outlet Konya. Tuvalet Tasarımı*. (t.y.). Pinterest. Geliş tarihi 06 Ekim 2024, gönderen <https://tr.pinterest.com/pin/103301385193195535/>
- TÜİK. (2023). *İstatistiklerle Yaşlılar, 2023*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=İstatistiklerle-Yaslılar-2023-53710>
- Türk Standartları Enstitüsü. (2012). TS 12576. <https://intweb.tse.org.tr/Standard/Standard/Standard.aspx?081118051115>

1080511041191101040550471051021200881110431131040730981120
67083103084057088117086054

Türk Standartları Enstitüsü. (2023). *TS 9111*.

<https://intweb.tse.org.tr/Standard/Standard/Standard.aspx?081118051115108051104119110104055048065082077055103076076056084106106071105054097069122110105111049121073110073120098047105090113083111075101056099111088047051117090115053052080070111075089117097101077089116080074048071055073115107112067097054050070110081086113054056048051070084053074110082052070109076070073070088117071071106101113076078071119122070109053081072101113069119066048073106082107102106048112065120048078102108122065066109108075075100065061061>

Türkiye İstatistik Kurumu. (2023, Şubat 6). *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları 2022*.

<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=49685#:~:text=T%C3%BCrkiye%20n%C3%BCfusu%2085%20milyon%20279,575%20bin%20441%20ki%C5%9Fi%20oldu>.

Ulusoy, A. (2006). *Kaynaştırma Eğitimi Kapsamında Eğitim Yapılarında Engellilerin Kullanımına Yönelik Mimari Düzenlemeler* [Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü].

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=p0FjMgCHaEpBHepG7tS81w&no=B3YGU95CCn-0sabX3yUz0g>

Uslu, Z. (2006). *Alışveriş Merkezlerinin Gelişimi Konya Örneği* [Yüksek Lisans Tezi]. Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Ültay, E., Akyurt, H., & Ültay, N. (2021). Sosyal Bilimlerde Betimsel İçerik Analizi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 10, 188-201.

<https://doi.org/10.21733/IBAD.871703>

Verdil, A. (2007). *Mekân-Davranış İlişkisinin Dönüşümü: Alışveriş Merkezlerinin Mekânsal Dizim Yöntemiyle İncelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi]. <http://hdl.handle.net/11527/8477>

Visual Thesaurus. (2024). <https://www.visualthesaurus.com/>

Yalçın, R. (2021). *Dil ve Konuşma Bozukluklarının Değerlendirilmesi Sürecinde Görev Alan Rehberlik ve Araştırma Merkezi Personelinin Yaşadığı Sorunların Belirlenmesi* [Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü].

https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=v7BkNnnepTnbhn8rNR77LY6O_Wsvm5EOzn_OmUDYT3mlKpus_8NUlnfM_-Yie07y

Yapılarda Özürlülerin Kullanımına Yönelik Proje Tadili Komisyonları Teşkili, Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, Pub. L. No. 634, Resmî Gazete (2006).

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=10189&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>

Yavuz, N. (2019). *Engelli Hakları ve Engellilerin Kente Erişebilirliğinin Kentli Hakları Perspektifinden Değerlendirilmesi* [Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].

<https://www.proquest.com/openview/925181b62dfe67d0100a4f6cc661780b/1?pq-origsite=gscholar&cbl=18750&diss=y>

Yüksel, Ş. (2016). Turizme Yönelik Olarak İç ve Dış Mekânlarda Yaşlı ve Bedensel Engelliler İçin Düşünülmesi Gereken Mimari Tasarım İlkeleri.

Kent Kültürü ve Yönetimi Hakemli Elektronik Dergi, 9(1), 19-25.

www.kentakademisi.com

Zeyrek Çepehan, İ., & Güller, E. (2020). Evrensel Tasarım Kapsamında Herkes İçin Erişilebilir Tasarım. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 2("Erişilebilirlik" Özel Sayısı), 383-410. <https://doi.org/10.21560/spcd>

